EN FÆLLES PÆDAGOG-UDDANNELSE

Betænkning afgivet af
Udvalget vedrørende Pædagoguddannelserne,
nedsat af undervisningsministeren
den 2. februar 1990

Det Administrative Bibliotek
Slotsholmsgade 12
1216 København K

BETÆNKNING NR. 1213
NOVEMBER 1990

En fælles pædagoguddannelse

© Undervisningsministeriet

Sats: Repro-Sats Nord, Skagen

Tryk: Sangill Bogtryk, Holme Olstrup

Undervisningsministeriet
København 1990
ISBN 87-503-8749-9
UN 00-174 bet.

Bogen kan købes hos
Statens Informationstjeneste,
Bredgade 20,
1260 København K,
eller i boghandelen.

Indhold

1. Indledning 7
2. Sammenfatning af udvalgets forslag 11
2.1 Samordning 11
2.2 Uddannelsesstruktur og indhold 12
2.3 Adgangsbetingelser 17
2.4 Merit og særligt tilrettelagt uddannelses-
forløb for ansøgere med særlige kvalifikationer 18
2.5 Forsøgs- og udviklingsvirksomhed, efter- og
videreuddannelse 19
2.6 Dimensionering og praktikpladssikring 20
2.7 Økonomiske konsekvenser og forudsætninger 22

3. Samordning af pædagoguddannelserne 27
3.1 Nedbrydning af sektor- og faggrænser og
øget tværfaglighed 28
3.2 Krav om fleksibilitet og omstilingsparathed 29
3.3 Fælles faglig kerne 30
3.4 Generalistuddannelse skal fastholde
det dobbelte perspektiv 30

4. Udvalgets forslag til uddannelsesstruktur og indhold 33
4.1 Indledende bemærkninger 33
4.1.1 Uddannelseslængde og forholdet mellem
teori og praktik 34
4.1.2 Uddannelsesmodel 35
4.1.3 To årlige optagelser 36
4.2 Praktik 38
4.2.1 Øvelsespraktik 39
4.2.2 Lønnet praktik 39
4.2.3 Praktikinstitutioner og samarbejde
med seminarierne 40
4.2.4 Kurser for praktikansvarlige 42

4.3 Teori 43
4.3.1 Formål 43
4.3.2 Fag og faggrupper 44
4.3.3 Temaer 46
4.3.4 Speciale, fordybelse - ikke fagbunden undervisning 47
4.3.5 Arbejds- og undervisningsformer 49
4.3.6 Personlig udvikling 49
4.3.7 Studievejledning 50
4.3.8 Pædagoguddannelsens første år 50
4.3.9 Mødepligt 51
4.3.10 Evaluering 52
4.4 Omstilling på seminarierne 53

5. Forslag om adgangsbetingelser 55
5.1 Adgangssystemet 55
5.2 Udvalgets forslag til forenkling af adgangsbetingelserne 56

6. Merit 59
6.1 Generelt om merit 59
6.2 Særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for ansøgere med særlige kvalifikationer 60
6.2.1 Indledende bemærkninger 60
6.2.2 Formål, adgangsbetingelser og indhold af det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb 61

7. Udviklingsvirksomhed m.v. 65
7.1 Forsøgs- og udviklingsarbejde på seminarierne 65
7.2 Efteruddannelse 67
7.3 Videreuddannelse 68

8. Dimensionering og praktikpladssikring 69
8.1 Regionalt samarbejde om dimensionering og praktikpladssikring 70
8.2 Den praktiske gennemførelse af praktikplads-anvisningen 73
8.3 Særligt om selvejende institutioner som praktiksteder 74

9. Økonomiske konsekvenser og forudsætninger 77
9.1 Indledende bemærkninger 77
9.2 Hidtidige omkostninger 78
9.3 Den fremtidige omkostningsudvikling 79
9.3.1 Studentertalsudviklingen 79
9.3.2 Driftsudgifter pr. årselev 80
9.4 Økonomiske konsekvenser som følge af oprettelse af en fælles pædagoguddannelse 81
9.4.1 Studenterbestandsforøgelsen og lokalekapaciteten m.v. 81
9.4.2 Teoriundervisning 83
9.4.3 Omklassificering af stillinger på de socialpædagogiske seminarier 84
9.4.4 Forsøgs- og udviklingsmidler 84
9.4.5 Særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for personer med særlige kvalifikationer 85
9.4.6 Efteruddannelse af lærere og kurser for praktikansvarlige 85
9.4.7 Sammendrag af de løbende driftsmæssige konsekvenser 86
9.4.8 Udgifter til SU 86
9.4.9 Omlægning til lønnet praktik 87
9.4.10 Sammenligning af uddannelsesomkostningerne under ny og gammel uddannelse 89
9.5 Konklusion 91

10. Gennemførelse af udvalgets forslag 93
10.1 Forslag til tidsplan 93
10.2 Overgangsordning 93

BILAG

1. Udviklingen inden for arbejdsområder og funktioner 95
Generelle tendenser inden for udviklingen på arbejdsområdet
Pædagogiske funktioner
Udviklingstendenser og afledte krav
Oversigt over arbejdsområder

2. Eksempler på det pædagogiske arbejdsmarked i tal **119**

3. Om anvendelse i betænkningen af begreberne pædagogik og socialpædagogik **123**

4. Adgang og optagelse til de nuværende pædagog-uddannelser 125
Adgangsbetingelser, optagelseskriterier, studie-forudsætninger
Søgning, optag, gennemførelse

5. De nuværende pædagogoguddannelser 129
Generelt, beskrivelse af uddannelserne
Placering i uddannelsesfeltet
Uddannelserne i internationalt perspektiv

6. De nuværende pædagoguddannelser **141**

Fag **og** timetal

7. Geografisk placering af pædagogseminarierne **143**

8. Bilag til kapitel 9 om økonomiske forudsætninger og konsekvenser **147**

9. Liste over modtagne henvendelser **153**

1. Indledning

Udvalget vedrørende Pædagoguddannelserne blev nedsat af undervisningsministeren den 2. februar 1990.

Udvalget fik følgende *kommissorium:*
»Det er udvalgets opgave at udarbejde forslag til en fremtidig struktur for de nuværende uddannelser (børnehavepædagoguddannelsen, fritidspædagoguddannelsen og socialpædagoguddannelsen) med henblik på at sikre størst mulig kvalitet og mobilitet i uddannelserne bl.a. med henblik på at imødekomme og støtte de igangværende omstillingsprocesser i socialsektoren, skolesektoren og fritidssektoren.

Udvalget skal herunder stille forslag om ændringer i uddannelsernes indhold og om en samordning af uddannelserne med fælles uddannelseselementer.

Udvalget skal undersøge, om der kan opnås fordele ved et fagligt og/eller organisatorisk samarbejde mellem de nuværende uddannelser, og om det er muligt, gennem de fordele et sådant samarbejde medfører, at udvide uddannelsesområdet, f .eks. ved ny specialisering, efter- og videreuddannelse eller lignende.

Udvalget skal undersøge mulighederne for at styrke den praktiske del af uddannelsesperioden f.eks. gennem et praksisår. I denne forbindelse skal det vurderes, hvordan uddannelsernes teoretiske del kan tilrettelægges, uden at den faglige kvalitet hos de uddannede reduceres. Mulighederne for differentierede uddannelsesforløb på grundlag af de studerendes forudsætninger kan indgå i overvejelserne. Der skal endvidere tages stilling til optagelsesbetingelserne, herunder adgangsveje via social- og sundhedsuddannelserne.

I tilknytning til de forskellige forslag ønskes der, med udgangspunkt i den nugældende finanslov og budgetoverslagstallene (B.O.-tallene), en redegørelse for de økonomiske og andre ressourcemæssige konsekvenser for såvel stat som kommuner. Det er en forudsætning, at de angivne økonomiske rammer skal holdes.

Udvalget anmodes om at fremlægge sine overvejelser og forslag inden 1. august 1990.«

Udvalget fik følgende *sammensætning:*

Formand:
Ekspeditionssekretær Eva Caspersen

Medlemmer:
Kontorchef Bjarne Kaspersen Hansen, Kommunernes Landsforening
Afdelingschef Lone Christiansen, Amtsrådsforeningen i Danmark
Kontorchef Børge Nielsen, Københavns og Frederiksberg kommuner
Kommitteret Hanna Dam, Undervisningsministeriet
Afdelingschef Grethe Buss, Socialministeriet
Medlem af forretningsudvalget Inger Thyrre Sørensen, BUPL
Forbundsnæstformand Sissel Lindgaard, Socialpædagogernes Landsforbund

Mødeberettigede suppleanter:
Fuldmægtig Turid Eikeland, Kommunernes Landsforening
Vicekontorchef Morten Eiler Hansen, Amtsrådsforeningen i Danmark
Fuldmægtig Doris Christoffersen, København og Frederiksberg Kommuner
Fuldmægtig Bo Kjems, Undervisningsministeriet
Kontorchef Birgit Elvang, Socialministeriet
Uddannelsessekretær Stig G. Lund, BUPL
Uddannelsessekretær Bengt Rasten, Socialpædagogernes Landsforbund.

Sekretariat:
Fuldmægtig Annelise Hauch, Undervisningsministeriet
Fuldmægtig Per Leopold, Undervisningsministeriet (økonomiske beregninger og lønnet praktik)
Undervisningsinspektør Agnete Engberg, Undervisningsministeriet
Undervisningskonsulent Per Mollerup, Undervisningsministeriet.

Udvalget har holdt i alt 10 møder i plenum og en række møder i forskellige undergrupper.

Udvalget har holdt et orienterende møde med Uddannelsesrådet vedrørende Børnehave- og Fritidspædagogseminarierne og Uddannelsesrådet for de Socialpædagogiske Seminarier. Herudover har formanden holdt et møde med de to uddannelsesråd.

Formanden har på udvalgets vegne holdt møder med repræsentanter for Rektorforsamlingen for børnehave- og Fritidspædagogseminarierne og Rektorforsamlingen for de Socialpædagogiske Seminarier samt Seminarielærerforeningen.

Udvalget har modtaget en række oplæg fra organisationer og institutioner om den fremtidige uddannelsesstruktur og emner i forbindelse hermed.

De enkelte udvalgsmedlemmer har deltaget i en lang række møder med seminarier og en lang række institutioner/organisationer, der har ønsket at drøfte fællesuddannelsen. Disse organisationer omfatter bl.a. Pædagogstuderendes Landsråd, Seminarielærerforeningen, Rektorforsamlingen for Børnehave- og Fritidspædagogseminarier m.fl.

Udvalget afgiver hermed denne betænkning til undervisningsministeren som resultat af udvalgets arbejde.

Betænkningens hovedforslag er resumeret i *kapitel 2*. I *kapitel 3* har udvalget begrundet sit forslag om en fælles pædagoguddannelse, og *kapitel 4* indeholder udvalgets uddannelsesforslag. *Kapitel 5* indeholder udvalgets forslag om adgangsbetingelser, og *kapitel 6* om merit rummer et forslag om en særligt tilrettelagt uddannelse for en gruppe ansatte på det pædagogiske arbejdsmarked. I *kapitel 7* er forsøgs- og udviklingsarbejde, efteruddannelse og videreuddannelse berørt.

Kapitel 8 indeholder udvalgets forslag om regionalt samarbejde om dimensionering af optagelseskapaciteten og om sikring af praktikpladser. I *kapitel 9* gives en redegørelse for de økonomiske konsekvenser og forudsætninger, og i *kapitel 10* gives forslag til gennemførelse af udvalgets forslag.

København, den 7. november 1990

Eva Caspersen (formand)
Bjarne Kaspersen Hansen
Lone Christiansen
Børge Nielsen
Hanna Dam
Grethe Buss
Inger Thyrre Sørensen
Sissel Lindgaard

Annelise Hauch
Per Leopold
Agnete Engberg
Per Mollerup

2. Sammenfatning af udvalgets forslag

Udvalgets forslag fremlægges af et enigt udvalg. Forslaget er nærmere beskrevet og begrundet i de enkelte kapitler. Der redegøres i det følgende i hovedtræk for udvalgets synspunkter.

2.1 Samordning

Det pædagogiske område har igennem de seneste år været kendetegnet ved målsætninger om decentralisering, integration, principper om nærhed og mindsteindgreb, tværfagligt samarbejde samt nedbrydning af traditionelle sektor- og faggrænser. Disse målsætninger taler for en fælles pædagoguddannelse uden traditionelle opsplitninger af uddannelsesfeltet i f.eks. vuggestueområdet (socialpædagoguddannelsen), børnehaveområdet (børnehavepædagoguddannelsen) o.s.v.

Et dynamisk arbejdsområde under konstant udvikling og omstrukturering stiller krav om øget fleksibilitet og omstillingsparathed hos den pædagogiske arbejdskraft, og en fælles pædagoguddannelse vil muliggøre og sikre sådanne kvaliteter.

I alt pædagogisk arbejde findes en fælles faglig kerne, og pædagoger fastlægger mål og anvender metoder, der adskiller sig fra andre fag. En fælles pædagoguddannelse vil danne en hensigtsmæssig ramme om denne fælles faglige kerne og give gode muligheder for en videreudvikling.

Dette og andre forhold taler for, at børnehave- og fritidspædagoguddannelserne og socialpædagoguddannelsen samordnes til en fælles uddannelse, hvilket vil sikre størst mulig kvalitet og mobilitet i uddannelsen.

En fælles pædagoguddannelse vil også bringe uddannelsen i overensstemmelse med de faktiske forhold på det pædagogiske arbejdsmarked, hvor pædagoger på lige fod har kunnet finde ansættelse inden for næsten alle områder. Den sociale ressourcetælling om forholdene på det pædagogiske arbejdsmarked viser med al tydelighed denne udvikling.

Uddannelsen bør være en enhedsuddannelse uden grendeling inde i uddannelsesforløbet. Uddannelsen skal give den studerende et bredt fagligt fundament, således at den studerende er kvalificeret til at varetage pædagogiske arbejdsopgaver på tværs af foranstaltningsformer og institutionstyper. Ved valg af praktiksted, speciale og andre studieaktiviteter skal den studerende samtidig have mulighed for at fordybe sig i problemstillinger inden for det pædagogiske arbejdsområde. En fælles pædagoguddannelse vil således dels favne de generelle fællestræk, der holder sammen på det brede arbejdsfelt, dels give mulighed for fordybelse.

22 Uddannelsesstruktur og indhold

Formålet med en fælles uddannelse er at give den studerende et praktisk og teoretisk grundlag for pædagogisk arbejde med børn, unge og voksne. Endvidere kan en fælles uddannelse give mulighed for nye arbejdsopgaver, f.eks. inden for ældreområdet og psykiatriområdet. Uddannelsen vil være en generalistuddannelse, der omfatter såvel det brede normalområde som det snævre specialområde.

Udvalget foreslår, at den praktiske og teoretiske del af uddannelsen styrkes, således at uddannelsen i forhold til de nuværende uddannelser forlænges med et halvt år. Uddannelseslængden foreslås fastsat til 41 måneder eller ca. 3 *Vi* år.

Uddannelsen bør være en vekseluddannelse sammensat af teori og praktik i forholdet 2 til 1, hvilket i uddannelsesmodellen svarer til 100 uger med teori og 54 uger med praktik. Udvalget foreslår, at der i uddannelsens første år er en 12 ugers SU-finansieret øvelsespraktik, og i uddannelsens andet og tredje år en lønnet praktik på hver *Vi* års varighed. De to lønnede praktikperioderer foreslås placeret i første halvdel af 2. studieår og sidste halvdel af 3. studieår. Det er udvalgets opfattelse, at den valgte uddannelsesmodel sikrer en god vekselvirkning mellem praktik og teori.

Det er udvalgets ønske, at praktikken skal være en integreret del af den samlede uddannelse, hvilket bl.a. sker ved, at der i praktikperioderne er teoriindkald på seminariet med i alt 5 uger, og ved at der i alle 3 praktikperioder er tætte relationer og samspil mellem praktiksted og seminarium.

I den lønnede praktik foreslås det, at praktikanterne ansættes

med en gennemsnitlig arbejdstid på 30 timer, hvilket giver mulighed for en vis studietid samt for at spare timer op til teoriindkaldsugerne. Den studerende indgår i de lønnede praktikperioder i institutionernes hverdag og får ansvar som lønnet medarbejder. Men selv om praktikanten fortrinsvis er medarbejder, skal der også være tid til undervisning og vejledning, og dette forhold afspejles bl.a. i en praktikårsløn på 78.650 kr.

Det er udvalgets ønske, at den enkelte studerende skal gennemføre praktikken i forskellige typer af praktiksteder, og at de studerende i mindst én af praktikperioderne - enten i øvelsespraktikken eller i en af de lønnede praktikperioder - skal gennemføre et praktikforløb med børn, unge eller voksne med sociale, fysiske eller psykiske handicap, ligesom mindst én af praktikperioderne skal være inden for det brede normalområde. Herudover har udvalget ikke ønsket at lægge bindinger på praktikplaceringen.

Praktikinstitutionerne vil typisk være tilknyttet socialsektoren, sundhedssektoren og skole- og fritidssektoren, men praktikinstitutionerne vil variere i takt med udviklingen inden for pædagogernes arbejdsområde. Ud fra de nuværende opgavefordelinger mellem amter og primærkommuner skønner udvalget, at 3/4 (til 2/3) af de lønnede praktikpladser bør placeres inden for det primærkommunale område, mens 1/4 (til 1/3) bør placeres inden for det amtskommunale område.

For så vidt angår øvelsespraktikken, vil den amtskommunale andel være noget større end ved den lønnede praktik, hvilket er nødvendigt for at tilgodese uddannelsesmodellens krav om, at de studerende i en af praktikperioderne skal arbejde med personer, der har sociale, fysiske eller psykiske handicap. Praktik inden for specialområdet kan dog gennemføres både i primærkommunale og i amtskommunale praktikinstitutioner.

Det område, hvor praktikpladserne skal findes, omfatter ca. 7.000 institutioner med plads til ca. 400.000 børn, unge og voksne. På området er beskæftiget ca. 40.000 pædagoger.

Som en konsekvens af uddannelsesmodellen foreslår udvalget, at der i uddannelsen indføres 2 årlige optagelser, således at det årlige optagelsestal deles i 2 med halvårlige optagelser henholdsvis i august og februar. Forslaget medfører en række faglige og økonomiske fordele, f.eks. skabes rum og ressourcer på seminarierne til i en

overgangsperiode at iværksætte kortvarige uddannelsesforløb for særlige grupper af uuddannede.

Det er udvalgets ønske, at den brede definition af uddannelsens formål skal være styrende for hele studieforløbet, og uddannelsen skal sikre, at den viden, der oparbejdes ved arbejdet med uddannelsens forskellige dele, bliver en integreret viden, der hænger nært sammen med den studerendes forståelse og handlefærdighed. Denne kompleksitet bør efter udvalgets opfattelse fremgå af uddannelsens opbygning, indhold og dynamik.

Udvalget har valgt at beskrive uddannelsen ud fra flere dimensioner, som griber ind i hinanden, og som alle er en del af det samlede billede. Dimensionerne i uddannelsen er først og fremmest praktik, fag og faggrupper, temaer, speciale og fordybelse, arbejds- og undervisningsformer samt personlig udvikling.

Udvalget stiller forslag om, at de studerende i første studieår skal erhverve sig indblik i pædagogers mangeartede opgaver og funktionsområder samt opnå en basisviden om undervisningsfagene. Hensigten bag udvalgets forslag om første studieår er at skabe grundlag for, at de studerende kan tilegne sig forudsætninger for at indgå i den lønnede praktik. Endvidere bør der etableres en sådan grad af sammenlignelighed mellem uddannelsesforløbet ved de forskellige seminarier, at en studerende kan skifte seminarium. Gennemførelsen af 1. studieår medfører dog ingen selvstændig kompetence.

Såvel socialpædagoguddannelsen som børnehave- og fritidspædagoguddannelserne er opbygget omkring fag, og fagopdelingen i de tre uddannelser er i store træk ens. Alle tre uddannelser består af fag som pædagogik, psykologi, sociale fag, sundhedsfag, aktivitetsfag og kulturfag, men timetallene er noget forskellige. Opsplitningen i fag er større på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne, navnlig inden for aktivitets- og kulturfagområdet, hvor der på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne er 6 fag, bestående af musik, drama, bevægelsesfag, værkstedsfag, naturfag og dansk.

Det er udvalgets opfattelse, at uddannelsen skal bestå af alle de fag, der er nævnt ovenfor, d.v.s pædagogik, psykologi, sociale fag, sundhedsfag, musik, drama, bevægelsesfag, værkstedsfag, naturfag og dansk. Hertil kommer faget: Kommunikation, organisation og ledelse. Alle de nævnte fag skønnes at være af væsentlig betydning for det pædagogiske arbejde.

Det kan være hensigtsmæssigt at samle beslægtede fag i faggrupper, og udvalget stiller forslag om oprettelse af 4 faggrupper, inklusive en faggruppe omkring kommunikation, organisation og ledelse. De øvrige 3 faggrupper er: pædagogik og psykologi, sociale fag og sundhedsfag samt aktivitets- og kulturfag.

Udvalget har endvidere opstillet vejledende regler vedrørende timetallet i de enkelte fag og faggrupper, og timetallet er fastsat ud fra udvalgets ønske om at opretholde det maksimale timetal for de sammenlignelige fag i de 3 eksisterende uddannelser. Hertil kommer timer til faggruppen kommunikation, organisation og ledelse.

Det er udvalgets ønske at øge uddannelsesinstitutionernes mulighed for selv at tilrettelægge pædagoguddannelsen inden for en bred uddannelsesmæssig ramme, og angivelsen af faggrupper og timetal er derfor - inden for visse rammer - af vejledende karakter. Endvidere er det udvalgets ønske, at en del af timetallet anvendes til tværfaglig, temaorienteret, problem- og projektorienteret undervisning efter det enkelte seminariums bestemmelse.

Uddannelsesforløbet for de studerende i den fælles pædagoguddannelse vil grundlæggende være ens, men det er udvalgets ønske, at den studerende sikres vide muligheder for at fordybe sig i særlige pædagogiske emner og for at tilrettelægge sit eget studieforløb gennem valg af praktiksted, specielle kurser og andre studieaktiviteter.

Udvalget foreslår, at de studerende udarbejder mindst 1 speciale. Specialet kan knyttes sammen med andre studieaktiviteter. Det er udvalgets ønske, at den studerende i løbet af uddannelsen får mulighed for at deltage i flere undervisningsperioder, som giver særlig fordybelse i emner og problemstillinger inden for det pædagogiske arbejdsfelt. Dermed skabes mulighed for en »mild« form for specialisering.

Udvalget finder, at det i pædagoguddannelsen kan være hensigtsmæssigt at arbejde ud fra overordnede temaer og temarammer, idet der i al pædagogisk virksomhed vil være nogle grundlæggende temaer, som med større eller mindre vægt indgår i arbejdsområdet og derfor bør indgå i uddannelsen. Udvalget har dog ikke ønsket at binde uddannelsen til konkrete temaer og temarammer, idet temaernes indhold, sammensætning og ressourcemæssige binding bør fastsættes decentralt efter det enkelte seminariums bestemmelse.

Kompleksiteten i det pædagogiske arbejde bør afspejle sig i de ar-

bejds- og undervisningsformer, der anvendes i den fælles pædagoguddannelse. Undervisningen bør tilrettelægges således, at den studerende dels får mulighed at fordybe sig i de enkelte fagområder, dels får mulighed for at arbejde med helheder og sammenhæng i uddannelsen. Uddannelsen må derfor nødvendigvis bestå af en kombination af flere undervisningsformer som f.eks. fagundervisning, problem- og projektorienteret undervisning, ligesom andre undervisningsformer kan anvendes.

Den studerendes personlige udvikling skal medtænkes i uddannelsen som en særlig dimension, idet de personlige egenskaber indgår som et særligt aktiv i pædagoguddannelsen.

Udvalget har ønsket at fastholde mødepligten, men at overlade det til seminarierne at administrere den. Dog bør mødepligten efter udvalgets opfattelse fastholdes fuldt ud under praktikperioderne og under uddannelsens første år.

Udvalget stiller endvidere forslag om at bevare studievejledningen, således at de studerende kan få en generel orientering om uddannelsens indhold og muligheder, ligesom studievejledning kan anvendes til at yde enkelte studerende individuel støtte i forbindelse med den studerendes samlede studiemæssige situation.

Udvalget stiller forslag om øgede evalueringskrav i forhold til kravene i de nuværende uddannelser. Det er således udvalgets opfattelse, at de studerende, der ikke ønsker eller magter at gennemføre en pædagoguddannnelse, bør forlade studiet så tidligt som muligt i uddannelsesforløbet, ligesom de uegnede bør ophøre, inden den lønnede praktik påbegyndes. Udvalget stiller derfor forslag om, at der skal være ekstern evaluering ved afslutningen af uddannelsens første år samt ved afslutningen af studiet. Alle fag bør efter udvalgets opfattelse principielt være omfattet af ekstern evaluering, men antallet af evalueringer bør nødvendigvis begrænses.

Et seminarium, dets fysiske rammer, organisation, miljø og kulturelle liv udgør baggrunden for undervisningens indhold og form. Dets aktiviteter og dets samspil med det øvrige samfund kan have stor betydning for regionen, men navnlig har seminariet betydning for seminariets ansatte og studerende, og ikke mindst for de personlige og faglige kvaliteter, de studerende tager med sig fra uddannelsen. Det er udvalgets ønske, at det enkelte seminarium skal have vide muligheder for selv at tilrettelægge uddannelsen ud fra de tildelte ressourcer og ud fra en bred uddannelsesmæssig ramme.

Udvalgets forslag om en fælles pædagoguddannelse medfører en række krav om faglig og indholdsmæssig omstilling på seminarierne. Den fælles pædagoguddannelse får et bredere sigte, idet den skal uddanne pædagoger til hele det pædagogiske arbejdsfelt. Det betyder, at der skal ske ændringer i tilrettelæggelsen og indholdet af den teoretiske undervisning, ligesom praktikken med dens to halvårlige lønnede praktikperioder kommer til at spille en noget anderledes rolle i hele uddannelsen.

Det er udvalgets ønske, at der sker et øget samarbejde seminarierne imellem. Der bør udvikles en fælles faglig identitet, samtidig med at de forskellige seminariers særpræg kan fastholdes og udvikles. Den fælles pædagoguddannelse giver således gode muligheder for profilering både i forhold til den enkelte studerende og i forhold til det enkelte seminarium.

2.3 Adgangsbetingelser

Udvalget ønsker at sikre en alsidig rekruttering til pædagoguddannelsen og stiller derfor forslag om, at der fortsat skal være flere adgangsveje.

Udvalget foreslår, at de nuværende adgangsbetingelser forenkles, ved at »litra e« i de nugældende optagelsesbekendtgørelser bortfalder. Samtidig foreslår udvalget, at det nuværende krav om en 18 års aldersgrænse ophæves i overensstemmelse med andre uddannelser. Optagelsesbetingelserne i øvrigt vil sikre, at ansøgerne vil være fyldt 17 år, og den faktiske gennemsnitsalder for ansøgere til pædagoguddannelserne er i dag betydeligt højere.

De kvalificeringsmuligheder, der er angivet i »litra e« - forskellige mulige kombinationer af skoleuddannelse efter 9. klasse og erhvervsarbejde/erhvervsuddannelse af en samlet varighed af 2 år og 9 måneder - kan dog fortsat anvendes, men af seminarierne som individuelle kriterier som led i adgangsreguleringssystemet. Institutionen bestemmer i vidt omfang selv, hvem der skal optages og efter hvilke kriterier, hvis der er flere ansøgere, end seminariet har plads til. Seminariet har således mulighed for at tage hensyn til specielle kvalifikationer, selv om »litra e« ophæves.

Der vil fortsat være flere mulige adgangsveje til pædagoguddannelsen, og udvalget foreslår i hovedtræk følgende: Studentereksamen eller tilsvarende skoleuddannelse, erhvervsuddannelse af

mindst 2 års varighed, adgangsprøve til de videregående social- og sundhedsuddannelser eller 2 års erhvervsmæssig beskæftigelse, suppleret med 2 hf-fag. Herudover kan dispensation og anerkendt udenlandsk eksamen give adgang til pædagoguddannelsen.

Udvalget ønsker generelt at styrke skriftligheden i uddannelsen og lægger herved også vægt på den kultur, der ligger i sproget. Udvalget finder derfor, at der bør stilles krav om tilfredsstillende danskkundskaber. Hvis ansøgerne ikke har sådanne kundskaber, bør der stilles krav om supplerende danskkundskaber, f.eks. hf-enkeltfag i dansk.

Ovennævnte adgangsveje er - med de nævnte undtagelser - sammenfaldende med de nugældende adgangsveje, og det er udvalgets opfattelse, at disse adgangsveje sikrer en bred og hensigtsmæssig rekruttering til pædagoguddannelsen.

2.4 Merit og særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for ansøgere med særlige kvalifikationer

Merit skal sikre koblingsmuligheder mellem uddannelser og skal bidrage til - så vidt muligt - at undgå dobbeltuddannelse. Hensynet til helheden i uddannelsen bør også indgå i vurderingen af, om der bør gives merit, og kan trække i modsat retning af den principielle begrundelse.

Udvalget forudsætter, at den kommende lov indeholder en hjemmel for undervisningsministeren til at fastsætte regler om merit, og at seminarierne efterfølgende vil blive bemyndiget til at foretage individuelle vurderinger med henblik på, om konkrete kvalifikationer kan begrunde merit.

Særligt tilrettelagt uddannelsesforløb

Udvalget stiller forslag om, at der etableres et særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for ansøgere med særlige kvalifikationer.

Det er udvalgets opfattelse, at der findes en gruppe beskæftigede på det pædagogiske arbejdsmarked, som ikke har pædagoguddannelse, men som har særlige kvalifikationer i kraft af deres arbejdsmæssige erfaring. I et uddannelsesforløb bør disse kvalifikationer kunne godskrives.

Mange af disse medarbejdere oplever et stort behov for uddannelse, men har f .eks. på grund af familiemæssige og økonomiske forhold vanskeligt ved at magte at gennemføre en pædagoguddannelse i et fuldt uddannelsesforløb, der ville indebære, at de måtte opgive deres lønnede job.

Det er karakteristisk for den særligt tilrettelagte uddannelse, at såvel den ansatte som arbejdsgiveren bidrager; den ansatte benytter sin fritid, og arbejdsgiveren tillader ændrede arbejdstider eller anvendelse af arbejdstid til studium. I forhold til pædagogstuderende i den almindelige uddannnelse kan den studerende således bevare sit arbejde; til gengæld må den studerende anvende en væsentlig del af sin fritid til undervisnings- og studieaktiviteter.

En af de væsentligste forskelle mellem den almindelige pædagoguddannelse og den særligt tilrettelagte uddannelse er, at den studerende stort set fritages for praktik, hvilket beror på, at den studerende gennem mangeårig praksis har fået et indgående kendskab til pædagogisk arbejde. Udvalget forudsætter, at de studerendes særlige kvalifikationer også giver baggrund for reduktion i uddannelsens teoretiske del.

Det er udvalgets opfattelse, at uddannelsen vil kunne gennemføres som en deltidsuddannelse på 2 til 2 *Vi* år, og at den nærmere tilrettelæggelse af uddannelsen bør varetages af det enkelte seminarium og dets bestyrelse.

2.5 Forsøgs- og udviklingsvirksomhed, efter- og videreuddannelse

Det er udvalgets opfattelse, at forsøgs- og udviklingsarbejde er en væsentlig bestanddel af enhver uddannelsesmæssig og pædagogisk virksomhed. Samspillet mellem uddannelsesinstitutioner og et givent arbejdsfelt er af stor, gensidig værdi. Omstruktureringen i sektoren og forsøgs- og udviklingsarbejde i institutionerne medfører således ændringer i den pædagogiske praksis og bør inddrages og afspejles i undervisningen. Forsøgs- og udviklingsarbejde bør indgå som en integreret del af seminariets daglige arbejde, fordi den tætte sammenhæng mellem udvikling af teori og udvikling af den pædagogiske praksis netop kan skabes på seminarierne.

Udvalget foreslår, at der i lighed med bevillingspraksis på visse ikke-forskningsbaserede uddannelsesinstitutioner permanent og

særskilt afsættes bevillinger til seminariernes deltagelse i forsøgs- og udviklingsarbejde og faglig udvikling.

Herudover er der behov for udvikling af efteruddannelse og videreuddannelse. Det er udvalgets opfattelse, at en samordning af uddannelserne gennem en fælles uddannelse giver langt bedre grundlag for opbygning af relevante former for efter- og videreuddannelse. Det må således påregnes, at den nye fælles uddannelse vil give seminarierne en tydeligere profil i forhold til det omgivende arbejdsmarked, ligesom indførelsen af den lønnede praktik i uddannelsen vil udbygge seminariernes samarbejde med kommuner og amter. Disse forhold tilsammen kan give seminarierne øgede muligheder for at indgå i samarbejde om løsning af efteruddannelsesopgaver.

Udvalget finder, at det er af stor betydning, at den faglige og teoretiske viden, som findes på seminarierne, kommer institutionerne i regionen og arbejdsfeltet til gode. Omvendt er det vigtigt, at den praktiske erfaring og ny viden, som udvikles på regionens institutioner og arbejdsfelt, kommer pædagoguddannelsen til gode. Med et sådant samarbejde vil der være mulighed for et frugtbart samspil mellem grunduddannelsen, udviklingen på arbejdsfeltet og efteruddannelse af pædagoger.

Videreuddannelse af børnehave- og fritidspædagoger finder primært sted på Danmarks Lærerhøjskole, og videreuddannelse af socialpædagoger finder primært sted på Socialpædagogisk Højskole. Denne tilknytning til forskellige institutioner afspejler det faktum, at der i dag er 2 (3) forskellige uddannelser på området.

Indførelsen af en fælles pædagoguddannelse vil medføre konsekvenser for videreuddannelsen, men udvalget har ikke fundet det muligt - som led i dette udvalgsarbejde - at gå nærmere ind i en drøftelse af konsekvenserne. Udvalget finder, at dette spørgsmål bør tages op særskilt.

2.6 Dimensionering og praktikpladssikring

Udvalget foreslår et regionalt samarbejde om dimensionering og praktikpladssikring efter følgende principper:

»Undervisningsministeriet fastlægger den samlede optagelseskapacitet og fordeling af optagelseskapaciteten på semina-

rierne. Ministeriet tilstræber at stille et samlet antal optagelsespladser til rådighed, svarende til søgning, arbejdsmarkedsvurdering og kapacitetsforhold.

Det regionale praktikpladsudvalg afgiver indstilling til Undervisningsministeriet om dimensionering til pædagoguddannelsen ud fra en samlet vurdering af regionens rekrutteringsbehov og hensynet til praktikpladser i uddannelsen.

Kommuner og amtskommuner skal stille praktikpladser til rådighed for pædagoguddannelsen svarende til optagelsen.«

Udvalget foreslår, at der nedsættes et regionalt praktikpladsudvalg i hver amtskommune, og at udvalget sammensættes i forholdet 3:1:2 mellem repræsentanter for henholdsvis kommunerne, amtskommunen og personaleorganisationerne. Rektorer for de seminarier i regionen, som regionen får praktikpladsforpligtelser overfor, bør tilforordnes det regionale udvalg. Amtet bør varetage de regionale udvalgs sekretariatsforretninger.

Udvalget anbefaler, at kommuner og amtskommuner tager kontakt med private og selvejende institutioner med henblik på at aftale rammerne for et samarbejde omkring praktikpladser.

Udvalget er klar over, at der i nogle regioner kan opstå risiko for en skævdeling i regionen på grund af forholdet mellem placeringen af seminariet og praktikpladsfeltet. Seminariernes geografiske placering er historisk ikke bestemt i forhold til inddelingen i amter, og et amt kan således have flere seminarier, mens et naboamt eventuelt kun har ét. Der må derfor sikres mulighed for, at de regionale udvalg for flere amtsregioner kan beslutte at varetage deres opgaver som fællesudvalg. Efter udvalgets opfattelse må dette forpligte Undervisningsministeriet til at behandle fællesregionens indstilling som en samlet indstilling og til at meddele fællesregionen en samlet forpligtelse.

Udvalget foreslår, at det regionale udvalg får til opgave dels at indhente oplysninger fra seminarierne i regionen om behovet for praktikpladser, dels at indhente oplysninger fra de enkelte kommuner og amtskommunen om rekrutteringsbehov og planlagt praktikpladsudbud.

Udvalget foreslår, at det regionale udvalg afgiver indstilling til Undervisningsministeriet om regionens behov for optagelsesplad-

ser. På baggrund af de samlede indstillinger, kapacitetsforholdene og arbejdsmarkedsvurderinger træffer Undervisningsministeriet herefter beslutning om det samlede optagelsestal.

Undervisningsministeriet træffer desuden beslutning om fordelingen af optagelsestallene på seminarierne samt om de enkelte regioners praktikpladsforpligtelse over for de enkelte seminarier. Det regionale udvalg fordeler herefter den samlede praktikpladsforpligtelse på kommuner og amt i forhold til de enkelte seminarier.

Udvalget foreslår, at man inden for den enkelte region kan aftale, hvordan man i praksis opretter og tildeler praktikpladser. Det kan f.eks. ske ved at delegere beføjelser fra det regionale udvalg til seminarierne og til de enkelte kommuner og amtskommunen efter lokale behov. Udvalget forudsætter, at selve anvisningen og hele administrationen af praktikpladser i praksis vil blive overladt til de enkelte seminarier. Uoverensstemmelser eller principielle afgørelser om praktikplacering behandles i de regionale udvalg.

Udvalget ønsker ikke at skabe et system, der udelukker de eksisterende landsdækkende uddannelser på området. Efter udvalgets opfattelse bør der i loven åbnes mulighed for, at Diakonhøjskolen kan tilslutte sig det foreslåede uddannelsessystem som et led i diakonuddannelsen.

2.7 Økonomiske konsekvenser og forudsætninger

Udvalgets forslag til en fælles pædagoguddannelse er tilpasset den nuværende økonomiske udgiftspolitik og de givne budgetrammer. Selv om de økonomiske overvejelser i en tid med begrænsninger af det offentlige ressourceforbrug må indtage en central plads i planlægningen af en ny uddannelse, er det lige så vigtigt at sikre, at kvaliteten i uddannelsen opretholdes, og at kvalitetsniveauet om muligt forøges.

I udvalgets uddannelsesforslag indgår en omlægning fra en SU-finansieret praktik til lønnet praktik af 2 gange 1/2 års varighed. Omlægningen til lønnet praktik forudsættes af udvalget at være udgiftsneutral for amtskommuner og primærkommuner. Den lønnede praktik skal være selvfinansierende inden for den enkelte amtskommune og den enkelte primærkommune.

Praktikantlønnen kan finansieres ved en konvertering af timer fra andet personale eller af lønmidler til vikarer eller lignende. Konverteringen forudsættes at ske i forbindelse med naturlig afgang. Dette er muligt, idet den naturlige afgang er væsentlig større end behovet for praktikpladser. Det område, hvor praktikpladserne skal findes, omfatter ca. 70.000 ansatte. Den årlige afgang fra stillingerne var i 1988 på omkring 10.000. På området er der over 7.000 institutioner med over 20.000 stuer og enheder.

Såfremt praktikantstillingerne fuldt ud bliver finansieret ved konverteringer af timer, stillinger og vikarmidler, vil fremskaffelse af ca. 3.000 praktikantstillinger i hvert af de to etableringsår fordre, at 700/850 pædagog-medhjælperfuldtidsstillinger konverteres til praktikantstillinger. Derefter kan der ikke forventes væsentlige ændringer.

Praktikantlønnen kan dog finansieres på flere måder. Hvor uddannelsesmæssige hensyn således taler for eller nødvendiggør praktikantplacering på steder, hvor normeringerne ikke tillader timekonvertering - f.eks. i meget små institutioner eller enheder - kan praktikantlønnen finansieres ved at reducere i bevillingerne til flere eller samtlige institutioner i amtskommunen eller primærkommunen. Oprettelsen af sådanne praktikantstillinger medfører en opnormering i den pågældende praktikinstitution.

Praktikanterne forudsættes at finansiere deres egen løn i de lønnede praktikperioder gennem værdien af det arbejde, som praktikanterne udfører i stedet for andet personale. Herved får praktikanterne ikke bare en arbejdsmæssig værdi, men også en normeringsmæssig værdi. Praktikanternes normeringsmæssige værdi beregnes som lønnen til det personale, der ellers skulle have udført det samme arbejde. Ved vurdering af praktikanternes arbejdsmæssige værdi må der tages hensyn til, at der er tale om voksne personer ofte med en længere uddannelsestid bag sig, men samtidig kræver praktikanter en særlig arbejdstilrettelæggelse, vejledning og undervisning, hvilket reducerer den umiddelbare arbejdsværdi i forhold til andet personale.

Som led i uddannelsesreformen er det aftalt, at amterne og kommunerne i forbindelse med oprettelse af praktikpladser frigør kr. 15 mio. til en lønpulje, hvis anvendelse senere aftales fordelt imellem samtlige de personalegrupper, som er inddraget i praktikordningen.

Med udgangspunkt i disse overvejelser og forudsætningen om udgiftsneutralitet og oprettelse af en lønpulje finder udvalget, at der kan anvendes en praktikantårsløn på kr. 78.650 inkl. feriepenge m.v.

Ovennævnte værdiansættelser betyder, at praktikanterne kan indregnes og indgå i praktikstedets personalenormering med 21,5 ugentlige medhjælpertimer eller 17 ugentlige pædagogtimer. Udvalget anser ovennævnte konverteringsfaktorer for at være realistiske under hensyn til, at der er tale om en arbejdspraktik i en uddannelse.

For amterne og kommunerne betyder omlægningen til lønnet praktik, at praktikinstitutionerne får en velkvalificeret arbejdskraft. Med en årsløn på kr. 78.650 for en praktikant med en ugentlig arbejdstid på 30 timer vil praktikanten skulle udføre arbejde svarende til det arbejde, som en pædagogmedhjælper med 21,5 timer pr. uge udfører, eller som en pædagog med 17 timer pr. uge udfører. Der frigøres på denne måde et praktikanttimeoverskud til undervisning og vejledning af praktikanterne og til andre arbejdsopgaver.

Udvalget ønsker med den nye enhedsuddannelse at styrke såvel den teoretiske som den praktiske uddannelsesindsats. Udvalget skønner, at en samordning af tre uddannelser til én fælles uddannelse må medføre en forlængelse af uddannelsen i forhold til de eksisterende uddannelser, ligesom den teoretiske del af uddannelsen nødvendigvis må styrkes, når uddannelsen både skal rumme det brede normalområde og det snævre specialområde.

Udvalget stiller forslag om, at der til de forøgede driftsudgifter afsættes i alt kr. 35 mio., hvilket dog ikke medfører, at der tilføres uddannelsen flere penge. Udgifterne finansieres fuldt ud ved en delvis omlægning af praktikudgifterne. Praktikudgifterne ved de eksisterende uddannelser andrager kr. 60 mio. til honorarer og konferencetimer.

Som led i uddannelsesreformen om en fælles pædagoguddannelse er det aftalt, at honorarordninger og konferencetimer under praktik afskaffes, og at en del (kr. 35 mio.) af de herved besparede midler overføres til dækning af de forøgede driftsudgifter. Det er endvidere aftalt, at kr. 5 mio. skal anvendes til besparelser for staten, og at de resterende kr. 20 mio. overføres til en lønpulje. Lønpuljen er i alt på kr. 35 mio., idet amter og kommuner under ét frigør kr. 15 mio. Lønpuljen fordeles imellem samtlige de personaleorga-

nisationer, som er inddraget i praktikordningen. Lønpuljen på kr. 35 mio. er en kompensation for bortfald af honorarer og betaling for konferencetimer i de hidtidige uddannelser og modsvares af, at vejledning og undervisning af praktikanterne i øvelsespraktikken og den lønnede praktik i den fælles pædagoguddannelse nu indgår som en del af pædagogernes normale arbejdsforpligtelse.

Ved uddannelsesreformen opnår staten betydelige besparelser. Dels opnår staten som ovenfor nævnt en driftsbesparelse på kr. 5 mio., dels medfører omlægningen fra en SU-finansieret praktik til en hovedsagelig lønnet praktik en sænkning af SU-udgifterne med kr. 45 mio. Således opnår staten i alt en permanent besparelse på kr. 50 mio. Hertil kommer yderligere SU-besparelser i en tre-årig indkøringsperiode.

Uddannelsesreformen medfører således på én gang væsentlige besparelser for staten, udgiftsneutralitet for amter og kommuner samt - ikke mindst - en kvalitativt forbedret uddannelse.

3. Samordning af pædagoguddannelserne

Udvalget har valgt at besvare den del af kommissoriet, der omhandler samordning af de tre eksisterende pædagoguddannelser, med et forslag om den højest mulige grad af samordning: en fælles pædagoguddannelse.

I *kapitel 4* gøres der nærmere rede for udvalgets overvejelser om uddannelsens indhold. Dette kapitel indeholder en redegørelse for udvalgets begrundelser for forslaget om en fælles uddannelse.

Det pædagogiske arbejdsmarked har i mange år udgjort et fælles ansættelsesområde, hvor børnehave- og fritidspædagoger og socialpædagoger (med enkelte undtagelser) kunne finde ansættelse på lige fod. Såvel pædagoger som amter og kommuner har en interesse i at bevare et fælles ansættelsesområde. Udvalget mener, at etablering af en pædagoguddannelse med udgangspunkt i det, der er fælles for alt pædagogisk arbejde, vil modsvare, at der i dag er et fælles ansættelsesområde for pædagoger.

Et kernebegreb i pædagogernes fag og arbejdsområde er personlighedsudvikling. Pædagogen skal kunne indgå i et samspil med brugeren (barnet, den unge, forældrene, den handicappede o.s.v.) med henblik på at skabe bedst mulige betingelser for en alsidig personlighedsudvikling, psykisk, fysisk og socialt, herunder udviklingen af almene kvalifikationer, sociale færdigheder, personlig kompetence og personlige egenskaber.

Pædagoger har principielt samme mål for arbejdet, uanset om de er ansat som vuggestue-, børnehave-, fritids-, skole-, klub- eller socialpædagog: Personlighedsudvikling. De forskellige alders- og handicapgrupper kræver naturligvis, at pædagogerne arbejder med forskellige pædagogiske metoder.

Ligesom andre faggrupper beskæftiger pædagogerne sig med mange forskellige opgaver. Men kernen i pædagogernes fag er personligheden og den alsidige udvikling heraf.

Det grundlag, hvorpå det sociale samspil struktureres og perspektiveres, er børnenes, de unges eller de voksnes livsomstændig-

heder og ikke f.eks. en række undervisningsfag, et sæt af diagnoser eller et terapeutisk system. Derved adskiller pædagogfaget sig fra andre erhvervsgrupper, hvis opgaver også i større eller mindre grad kan betegnes som pædagogiske.

Begrundelserne for en fælles pædagoguddannelse kan kort resumeres sådan:

- De traditionelle sektor- og faggrænser er under nedbrydning, hvilket betyder, at pædagogisk arbejde i stigende omfang finder sted på tværs af de traditionelle grupperinger af børn, unge og voksne, samt institutionstyper.
- Et dynamisk arbejdsområde under konstant udvikling og omstrukturering stiller krav om øget fleksibilitet og omstillingsparathed hos den pædagogiske arbejdskraft.
- Der findes en fælles faglig kerne i pædagogers funktioner; pædagoger fastlægger mål og anvender metoder og konkrete virkemidler, der adskiller sig grundlæggende fra andre fag.
- Pædagogen skal fastholde både de generelle fællestræk, der holder sammen på det brede arbejdsfelt, og som definerer pædagogers arbejde i forhold til andre personalegrupper - og de særlige krav til indsatsen, der udspringer af forskellighederne.

En fælles uddannelse vil i øvrigt medføre en styrkelse af forsøgs- og udviklingsindsatsen og give bedre muligheder for udvikling af relevant efter- og videreuddannelse og for tilvejebringelse af forskningsmiljøer. Der henvises til *kapitel 7 om* udviklingsvirksomhed m.v.

Udvalgets forudsætninger for forslaget om en fælles pædagoguddannelse har været en analyse af pædagogiske funktioner, områdets udvikling, udviklingstendenser og fremtidige arbejdsopgaver *(bilag 1).*

3.1 Nedbrydning af sektor- og faggrænser og øget tværfaglighed

Hele det pædagogiske område har igennem en årrække været kendetegnet ved en række målsætninger, der kan sammenfattes i følgende stikord: Decentralisering, integration, principper om nærhed og mindsteindgreb, tværfagligt samarbejde og opblødning af fag-

og sektorgrænser. Disse målsætninger taler for en fælles pædagoguddannelse uden grendeling, men med mulighed for det, udvalget har kaldt en mild specialisering i uddannelsesforløbet.

En opsplitning af uddannelsesfeltet i to (én uddannelse til normalområdet og én til specialområdet) ville ikke være tidssvarende. En uddannelsesstruktur, der forudsætter en bevarelse af den traditionelle sektoropdeling, ville være en selvmodsigelse.

De uddannede skal kunne arbejde pædagogisk kvalificeret på tværs af de traditionelle grupperinger af børn, unge og voksne, samt institutionstyper. Derfor må uddannelsen opbygges som en pædagogisk enhedsuddannelse.

3.2 Krav om fleksibilitet og omstillingsparathed

Udvalgets forslag om en fælles pædagoguddannelse har også baggrund i et principielt ønske om omstillingsparathed og fleksibilitet hos de uddannede pædagoger. Omstillingsparathed er ikke blot at kunne medvirke ved politisk betingede forandringer af rammer og vilkår for det pædagogiske arbejde, herunder tilkomst af nye arbejdsområder på ældreområdet og det psykiatriske område. Omstillingsparathed er også - selv og i samarbejde med andre - at kunne bidrage til både praktisk og teoretisk udvikling af arbejdet i overensstemmelse med behovene hos børn, unge og voksne.

Den uddannelse, en studerende tager i dag, skal anvendes langt ind i fremtiden. Det er udvalgets principielle opfattelse, at uddannelsespolitikken ikke må fastlåse den form, hvorunder opgaverne skal løses. De uddannede må også kunne deltage i løsningen af opgaver, der ikke eksisterer på uddannelsestidspunktet, og må kunne medvirke ved udviklingen af nye løsningsformer. Disse opgaver er tæt forbundne med samfundsforholdene. Ingen klientkategori eller foranstaltningsform er absolut eller naturgiven, men tværtimod udtryk for samfundsmæssige konventioner eller vedtægter.

En uddannelsesstruktur med flere uddannelser, der hver for sig knytter sig til enkelte aktuelle områder af det pædagogiske arbejdsfelt, ville knytte de uddannedes kompetence snævert til eksisterende opgaver og bestående løsningsformer. En sådan struktur kan føre til træghed med hensyn til nødvendige forandringer inden for området og medvirke til, at den måde, hvorpå pædagogiske opgaver lø-

ses, bestemmes af personalets snævre uddannelsesmæssige baggrund - og ikke af børnenes, de unges, de voksnes eller samfundets behov. En sådan struktur ville indebære risiko for, at uddannelsesfeltet kom ud af trit med arbejdsfeltet, at uddannelserne blev utidssvarende.

33 Fællesfaglig kerne

Udvalget er af den opfattelse, at der findes en fælles faglig kerne i pædagogers funktioner, uanset om de er beskæftiget inden for dag- eller døgnforanstaltninger, med børn, unge eller voksne, på normalområdet eller med personer med fysiske, psykiske eller sociale handicap.

Pædagogers kernefunktion udøves som en samlet helhed, der rummer pædagogisk virksomhed i en social og samfundsmæssig sammenhæng. Begreberne omsorg, vejledning og kvalificering indgår i denne helhed. Man kan sige, at pædagogikken har rodfæstet sig mellem på den ene side sundhedsområdet ((syge)pleje), på den anden side socialområdet (socialrådgivningen) og på den tredje side undervisningsområdet (lærerne).

Pædagoger fastlægger mål og anvender metoder og konkrete virkemidler, der adskiller sig fra andre fag. Det centrale udgangspunkt er at tilgodese en alsidig personlighedsudvikling gennem tilrettelæggelsen af pædagogiske processer og handlinger.

Det er udvalgets opfattelse, at en fælles uddannelse er en god ramme om en videreudvikling af pædagogikken både teoretisk og praktisk. En fælles uddannelse med egne kvaliteter og med rum for forskelligheder vil på en stærk måde kunne spille sammen med og præge den kommende institutionspolitiske udvikling.

3.4 Generalistuddannelse skal fastholde det dobbelte perspektiv

En fælles pædagoguddannelse skal sikre, at den uddannede pædagog kan fastholde to perspektiver i sit arbejde: På den ene side de generelle fællestræk, der holder sammen på det brede arbejdsfelt - og som definerer pædagogers arbejde i forhold til andre personalegrupper - og på den anden side de særlige krav til indsatsen, der udspringer af forskellighederne inden for området.

I den fælles pædagoguddannelse skal der være plads til, at den studerende kan fordybe sig i særlige forhold vedrørende børn, unge og voksne, i særlige institutionstyper, arbejdsformer og organisationsprincipper. Den herved erhvervede indsigt skal ikke blot knyttes til det særlige område, men skal også kunne anvendes i nye situationer og i forhold til andre målgrupper. Indsigten skal med andre ord hæves ud af den konkrete sammenhæng, gives eksemplarisk værdi, systematiseres og generaliseres i relation til hele det pædagogiske arbejdsfelt.

Det er gennem forskellene, gennem de særlige forhold, at den studerende får fat i lighederne og de generelle forhold. Hvis uddannelsen er for snæver i sit sigte, vil det selv under grundig vejledning være en vanskelig opgave for den studerende at skelne mellem det særlige og det almene og få øje på sammenhængen og det relative forhold mellem det specielle og det generelle.

Pædagogen skal selv og i samarbejde med andre være i stand til at udvikle en pædagogisk praksis gennem analytiske og konstruktive teoretiske overvejelser. Ved at reflektere over sit arbejde skal pædagogen skaffe sig ny viden og nye færdigheder og derigennem ændre sit beredskab. En forudsætning for at kunne handle som pædagog i nye situationer og udvikle nye arbejdsformer og ny teori er et beredskab af generaliseret viden baseret på mangfoldigheden.

4. Udvalgets forslag til uddannelsesstruktur og indhold

4.1 Indledende bemærkninger

Udvalget foreslår, at der etableres en fælles pædagoguddannelse, hvis formål er at give den studerende et praktisk og teoretisk grundlag for pædagogisk arbejde med børn, unge og voksne. Uddannelsen er en generalistuddannelse, der sigter mod, at den studerende skal kunne løse pædagogiske opgaver, uanset om disse opgaver vedrører mennesker, der har specielle problemer eller handicap, eller vedrører børn, unge og voksne, der ikke har sådanne vanskeligheder.

En uddannelsesmæssig binding til f.eks. én uddannelse for normalområdet og én for specialområdet, eller en uddannelsesmodel med et fælles grunduddannelsesforløb og efterfølgende grendeling, har udvalget forkastet som værende ude af trit med udviklingen på det pædagogiske arbejdsmarked og i strid med udvalgets ønske om mobilitet og kvalitet i pædagoguddannelsen.

Efter udvalgets opfattelse vil en fælles uddannelse rumme elementerne i alt pædagogisk arbejde, hvor det fælles for pædagoger er, at de udøver deres funktioner med udgangspunkt i sociale og samfundsmæssige sammenhænge og ud fra et humanistisk menneskesyn med det mål at tilgodese en alsidig personlighedsudvikling hos de børn, unge og voksne, som pædagoger møder i deres arbejde. Pædagoger skal således kunne igangsætte processer, som de selv er en del af, og som omhandler aspekter som almen kvalificering, aktivering, forebyggelse, omsorg og vejledning. Igennem uddannelsen fås en fælles teoretisk indsigt i og viden om pædagogik, psykologi, samfundsfag, sociale fag, kulturfag og aktivitetsfag m.v. Samtidig giver praktikophold i institutioner mulighed for at skabe den nødvendige vekselvirkning mellem teori og praktik. Uddannelsens mål er også at fremme den studerendes personlige udvikling, således at den faglige indsigt udvikler til personlige holdninger, bevidsthed om egne værdier og idealer i forbindelse med pædagogisk arbejde.

Uddannelsesforløbet for de studerende i den nye pædagoguddannelse vil grundlæggende være ens, men den enkelte studerende vil gennem valg af praktiksted, kurser og speciale have vide muligheder for at tilrettelægge sit studieforløb og derved have mulighed for at fordybe sig i særlige opgaver. Det afgørende ved en fælles pædagoguddannelse er imidlertid, at den giver de studerende et bredt fagligt fundament, således at den uddannede pædagog er kvalificeret til at varetage pædagogiske arbejdsopgaver, uanset foranstaltningsformer og institutionstyper, og uanset om de pædagogiske arbejdsopgaver vedrører børn, unge eller voksne, og uanset det omfang, hvori disse mennesker måtte have sociale, fysiske eller psykiske vanskeligheder.

4.1.1 Uddannelseslængde og forholdet mellem teori og praktik

Udvalget har ved valg af uddannelsesmodel været bundet af de økonomiske rammer, der er lagt for de nuværende 3 pædagoguddannelser, men uanset de snævre rammer finder udvalget, at den valgte uddannelsesmodel kan sikre uddannelse af pædagoger til det samlede pædagogiske arbejdsmarked. Udvalget finder det ikke muligt at samordne de 3 pædagoguddannelser, medmindre den fælles uddannelse forlænges med 1/2 år i forhold til de nugældende uddannelser, som er på 35 måneder. Uddannelseslængden i den nye fælles pædagoguddannelse bliver derfor på 41 måneder.

Uddannelsen bør være en vekseluddannelse sammensat af både teoretisk og praktisk pædagogisk undervisning, og udvalget finder, at det er nødvendigt at styrke såvel den praktiske som den teoretiske del af uddannelsen. I denne forbindelse skal erindres om, at fællesuddannelsen bredt kvalificerer til det pædagogiske arbejdsmarked, og at pædagoger for fremtiden skal kunne arbejde såvel inden for normalområdet som inden for specialområdet, og såvel med børn, unge som med voksne. Den nødvendige balance mellem teori og praktik sikres ifølge udvalgets opfattelse ved, at uddannelsen består af 2/3 teori og 1/3 praktik.

Udvalget foreslår, at en lønnet praktik gennemføres i to perioder af hver 26 ugers varighed, inkl. ferie og 2 ugers teoriindkald i hver periode. Den lønnede praktik placeres i første halvdel af 2. studieår og sidste halvdel af 3. studieår. Endvidere foreslår udvalget en øvel-

sespraktik af 12 ugers varighed, inkl. 1 uges teoriindkald, placeret på uddannelsens første år.

Undervisningsministeriet foreslår en forbedret studieintensitet ved maksimal udnyttelse af undervisningsåret. Som en konsekvens heraf vil et undervisningsår på den nye pædagoguddannelse bestå af 45 undervisningsuger, hvilket muliggør et samlet antal undervisningsuger på 154, heraf 54 praktikuger og 100 teoriuger. Hertil kommer 22 undervisningsfri uger. Dette medfører, at den samlede uddannelsestid forlænges med i alt 8,4 måneder i forhold til de nuværende uddannelser.

4.1.2 Uddannelsesmodel

Den af udvalget foreslåede uddannelsesmodel er skitseret nedenfor i figur 1 og 2. *Figur 1* viser uddannelsesmodel ved optagelse i august *måned, figur 2* viser uddannelsesmodel ved optagelse i februar måned.

Figur 1: **Uddannelsesmodel ved optagelse 1. august**

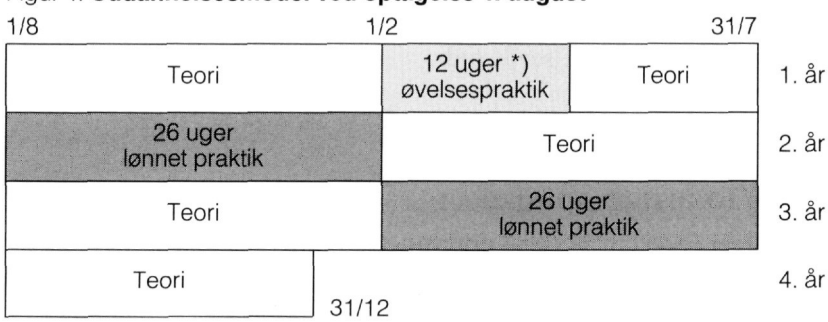

Figur 2: **Uddannelsesmodel ved optagelse 1. februar**

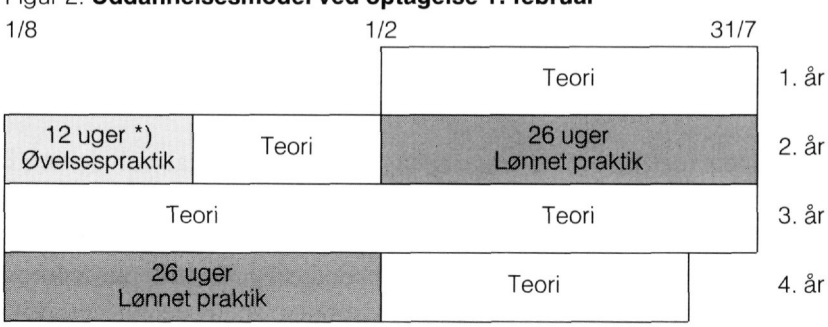

*) Øvelsespraktikken placeres efter seminariets valg på første studieår, dog tidligst 4 måneder efter studiets påbegyndelse og således, at den afsluttes senest 1 måned før afslutning af første år.

Antal teori- og praktikuger i:

SP-uddannelsen:	*BF-uddannelserne:*
78 uger teori (65%)	89 uger teori (75%) **)
42 uger praktik (35%) **)	30 uger praktik (25%)
I alt 120 uger	I alt 119 uger

**) Inkl. teoriindkald

Den nye pædagoguddannelse:
100 uger teori (65%)
54 uger praktik ekskl. teori-indkald og ferie (35%)
I alt 154 uger

Uddannelseslængde:
SP-uddannelse og
BF-uddannelser: 35 mdr. = 35 mdr. med SU.
Ny pædagoguddannelse: 41 mdr. = 29 mdr. med SU og 12 mdr. lønnet praktik.

4.1.3 To årlige optagelser

Udvalget foreslår, at der i uddannelsen indføres to årlige optagelser, henholdsvis i august og februar. Forslaget medfører en række praktiske og økonomiske fordele. Ved oprettelse af praktikantstillinger i institutionerne er det nødvendigt, at praktikant afløser praktikant, bl.a. fordi praktikanterne indgår i normeringerne. Uddannelsesmodellen giver gode muligheder for et kontinuerligt forløb, se figur 3.

Udvalgets forslag om to årlige optagelser medfører, at halvdelen af de optagne studerende først kan påbegynde studiet et halvt år efter, at de har fået meddelelse om optagelse fra den koordinerede tilmelding. Med et årligt optag på 3.100 vil således 1.550 studerende kunne påbegynde pædagoguddannelsen i august, mens de øvrige 1.550 vil påbegynde studiet i februar det følgende år.

Figur 3: **Skitse over lønnet praktik ved 2 årlige optagelser**

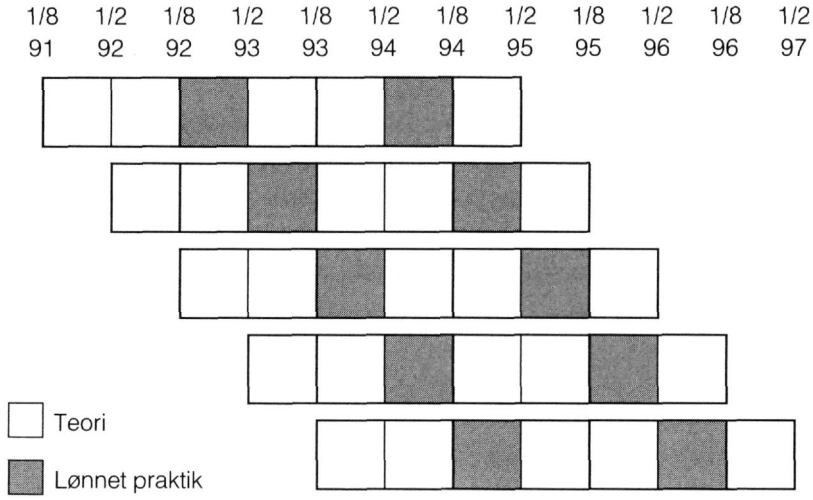

Indførelse af to årlige optagelser har imidlertid også andre konsekvenser. To årlige optagelser kombineret med en forlængelse af uddannelsen med et halvt år medfører således ved uforandret optagelsestal en reduktion af de uddannede pædagogers antal, se tabel 1.

Tabel 1: **Oversigt over antal uddannede pædagoger beregnet i forhold til den nye uddannelse og de nuværende uddannelser**

Afgangs-tidspunkt	Ny uddannelse & de sidste årgange af SP- og BF-uddannelserne		SP- og BF-uddannelser, beregnet som om den nye uddannelse ikke iværksættes	
1.7.1992	2.635	(3.100)	2.635	(3.100)
1.7.1993	2.635	(3.100)	2.635	(3.100)
1.7.1994	0		2.635	(3.100)
1.1.1995	1.318	(1.550) *)		
1.7.1995	1.318	(1.550)	2.635	(3.100) *)
1.1.1996	1.318	(1.550)		
1.7.1996	1.318	(1.550)	2.635	(3.100)
I alt 1.7.92-1.7.96	10.542		13.175	

*) Optagelsestallet er fastsat til 3.100 én gang årligt ved de nuværende uddannelser, og til 1.550 to gange årligt ved den nye uddannelse, beregnet med første optagelse pr. 1. august 1991. Optagelsestallet er angivet i parantes. Frafaldsprocenten er beregnet til 15%.

Ovennævnte opgørelse viser, at indførelsen af den nye uddannelse med dens to årlige optagelser og forlængelse af uddannelsestiden med et halvt år medfører, at antallet af uddannede pædagoger reduceres med 1.315 eller 2.633 afhængigt af opgørelsestidspunktet. Pr. 1.7.1996 er differencen på antal uddannede pædagoger således på 2.633, mens differencen et halvt år senere pr. 1.1.1997 er på 1.315, idet der på dette tidspunkt er uddannet endnu en halv årgang. Når udvalget har valgt at anbefale halvårlige optagelser med en forholdsmæssig reduktion af antallet af pædagoger, er dette begrundet i uddannelsesmodellen, som giver en god vekselvirkning mellem teori og praktik. Indførelsen af halvårlige optagelser giver samtidig rum og ressourcer på seminarierne til i en overgangsperiode at iværksætte kortvarige uddannelsesforløb for særlige grupper af uuddannede, ligesom kurserne for de praktikansvarlige kan udbygges kvantitativt og kvalitativt. Hertil kommer, at personalet på seminarierne har behov for efteruddannelse og tid til planlægning og udvikling af fagene i den nye uddannelse. Omstilling af de tre nuværende uddannelser til én fællesuddannelse kræver således tid og ressourcer.

4.2 Praktik

Igennem de sidste mange år har pædagoguddannelserne været sammensat af både teoretisk og praktisk undervisning. Den praktiske undervisning, der foregår i praktikinstitutioner, har en fremtrædende plads i uddannelserne, og vekselvirkningen mellem teori og praktik anses for at være pædagoguddannelsernes adelsmærke. Pædagoguddannelserne placerer sig i denne henseende på linie med andre videregående uddannelser som f .eks. uddannelserne til lærer, sygeplejerske og socialrådgiver.

I dag er der på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne to praktikperioder på første år af hver 7 ugers varighed. Herudover er der en praktik af 13 ugers varighed på andet år, samt på sidste uddannelsesår en praktik af 6 ugers varighed med 10-15 timer pr. uge i tilknytning til specialeperioden. I socialpædagoguddannelsen er der placeret en praktik af 16 ugers varighed på første år, en praktik på 13 uger på andet år og en praktik på 13 uger på uddannelsens sidste år.

4.2.1 Øvelsespraktik

I de eksisterende 3 uddannelser er al praktik øvelsespraktik, bortset fra specialepraktikken på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne.

Udvalget foreslår, at øvelsespraktikken placeres på uddannelsens første år og får en varighed af 12 uger inkl. 1 uges teoriindkald på seminariet. Det er udvalgets opfattelse, at praktikperioderne bør være af en vis længde, idet for korte praktikperioder ikke muliggør den nødvendige tilegnelse af pædagogisk praksis. Øvelsespraktikken bør stort set bygges på de samme principper, som kendes i de nuværende pædagoguddannelser.

Øvelsespraktikken afsluttes med praktikinstitutionens bedømmelse af den studerende. Bedømmelsen skal være skriftlig. Bedømmelsen indgår med stor vægt i den samlede bedømmelse af den studerende, der finder sted efter afslutningen af det første studieår.

4.2.2 Lønnet praktik

Udvalget har indgående drøftet mulighederne for indførelse af et lønnet praktikår i pædagoguddannelsen. Udvalget har forstået kommissoriet således, at der var tale om en bunden opgave. På denne baggrund har udvalget fundet det afgørende at fastholde tre praktikperioder i uddannelsen. For at bevare sammenhængen mellem teori og praktik foreslår udvalget, at lønpraktikken deles i to perioder af hver 1/2 års varighed, hvilket giver mulighed for to praktiksteder. Hertil kommer øvelsespraktikken.

Den studerende indgår i den lønnede praktik i institutionernes hverdag og får ansvar som lønnet medarbejder. Men uanset, at der via en lønnet praktik sker en rolle- og funktionsforskydning fra studerende til medarbejder, er praktikanten dog fortsat under uddannelse, og det er vigtigt, at også den lønnede praktik bliver en integreret del af studiet. Dette foreslår udvalget sker bl.a. via en ansættelse af praktikanten i gennemsnitlig 30 timer pr. uge, hvilket giver mulighed for en vis studietid samt for at spare timer op til teoriindkaldsugerne. Teoriindkaldet er på i alt 2 uger i hver af de to lønnede praktikperioder.

Den praktikansvarlige skal vejlede praktikanten. Udvalget har

valgt at anvende udtrykket »praktikansvarlig«, fordi praktikken i et vist omfang omlægges i forhold til de nuværende uddannelser.

Udvalget har diskuteret flere modeller for placering og længde af den lønnede praktik. Ved valget af uddannelsesmodel har udvalget skullet afveje brugernes og institutionernes ønske om, at en lønnet praktik bliver en længerevarende sammenhængende periode, over for nødvendigheden af, at den lønnede praktik skal være en integreret del af den samlede uddannelse. Med en lønnet praktik af to gange et halvt års varighed inkl. ferie og teoriindkald og ved en placering af den lønnede praktik på henholdsvis første halvdel af 2. studieår og sidste halvdel af 3. studieår har udvalget søgt at tilgodese begge hensyn. Udvalget finder, at en kombination af øvelsespraktik på uddannelsens første år og lønnet praktik af et halvt års varighed på 2. og 3. studieår sikrer en god vekselvirkning mellem praktik og teori.

De to lønnede praktikperioder afsluttes med bedømmelse af den studerende. Udarbejdelsen og afgivelsen af bedømmelsen sker i samarbejde mellem den praktikansvarlige og en praktikleder/lærer fra seminariet.

4.2.3 Praktikinstitutioner og samarbejde med seminarierne

Via de tre praktikperioder får den studerende gode muligheder for at indsamle, bearbejde og anvende relevant viden og erfaring fra praktisk pædagogisk arbejde, og udvalget har derfor ikke ønsket at stille krav om yderligere praktik i uddannelsen f .eks. ved gennemførelse af specialepraktik. Dette udelukker dog ikke, at den studerende indhenter viden om praktisk pædagogisk arbejde inden for specialeemnet, f.eks. ved kontakt til institutioner og pædagoger.

Det er udvalgets ønske, at den enkelte studerende kan gennemføre praktikperioder i forskellige typer af praktiksteder, således at de studerende i mindst én af praktikperioderne - enten i øvelsespraktikken eller i én af de lønnede praktikperioder - skal gennemføre et praktikforløb med børn, unge eller voksne med sociale, fysiske eller psykiske handicap, ligesom mindst én af praktikperioderne skal være inden for det brede normalområde. Herudover har udvalget ikke ønsket at lægge bindinger på praktikplaceringen. Én af praktikperioderne kan under forudsætning af godkendelse fra seminariet gennemføres i udlandet.

Praktikinstitutionerne vil typisk være tilknyttet socialsektoren, sundhedssektoren og skole- og fritidssektoren, men praktikinstitutionerne vil variere i takt med udviklingen inden for pædagogernes arbejdsområde. Ud fra de nuværende opgave fordelinger mellem amter og primærkommuner skønner udvalget, at 3/4 (til 2/3) af de lønnede praktikpladser bør placeres inden for det primærkommunale område, mens 1/4 (til 1/3) bør placeres inden for det amtskommunale område. For så vidt angår øvelsespraktikken, vil den amtskommunale andel være noget større end ved den lønnede praktik, hvilket er nødvendigt for at tilgodese uddannelsesmodellens krav om, at de studerende i én af praktikperioderne skal arbejde med personer, der har sociale, fysiske eller psykiske handicap. Praktik inden for specialområdet kan dog gennemføres både i primærkommunale og i amtskommunale praktikinstitutioner.

Det er udvalgets opfattelse, at primærkommunerne vil have langt større mulighed for at skaffe praktikpladser end amtskommunerne, hvilket hænger sammen med fordelingen af de pædagogiske arbejdsfunktioner. Af *bilag 2* fremgår, at der alene inden for daginstitutionssektoren er beskæftiget 27.500 pædagoger, og at der på dette område findes ca. 6.000 institutioner med plads til ca. 300.000 børn og unge. På det amtskommunale område er institutionsantallet langt mindre, og de fleste pædagoger er beskæftiget inden for døgninstitutionsområdet, der omfatter ca. 700 institutioner og 15.000 børn, unge og voksne.

Efter udvalgets opfattelse bør der oprettes praktikpladser inden for alle områder, der er af væsentlig betydning for det pædagogiske arbejdsmarked, d.v.s. inden for socialområdet, skoleområdet, fritidsområdet, sundhedsområdet o.s.v.

Det er udvalgets ønske, at der i alle 3 praktikperioder er tætte relationer og samspil mellem praktiksted og seminarium, og at dette samspil involverer alle faggrupper og lærere på seminariet og ikke kun praktiklederne. Det er op til praktikinstitutionerne og seminarierne at udvikle dynamiske samarbejdsformer.

I de lønnede praktikperioder vil praktikledernes arbejdsopgaver blive af anden art end i øvelsespraktikken, hvilket hænger sammen med indholdet af den lønnede praktik. Det forventes, at de regionale praktikpladsudvalg vil overlade de administrative opgaver og den praktiske og pædagogiske tilrettelæggelse af den lønnede praktik til amtskommuner, kommuner og seminarier. Fordelingen af de stude-

rende på praktikpladser bør foretages af seminariet. Dels bør pladserne besættes i overensstemmelse med eventuelle prioriteringer fra arbejdsgiverne eller de regionale udvalg, dels bør seminariet i sin administration af praktikpladserne have mulighed for at tage hensyn til den enkelte studerendes ønsker og særlige personlige eller faglige forudsætninger for valg af praktikinstitution.

4.2.4 Kurser for praktikansvarlige

Med indførelsen af den lønnede praktik får den praktikansvarlige en ny funktion, idet praktikanten er medarbejder og kollega, men samtidig studerende. I øvelsespraktikken er praktikanten studerende og ikke medarbejder.

I praktikken må det sikres, at den studerende får rum og mulighed for i samarbejde med pædagogerne at øge sin faglige og personlige kompetence, hvilket såvel øvelsespraktikken som de lange lønnede praktikperioder giver rige muligheder for.

Via forsøgs- og udviklingsarbejder inden for det pædagogiske område er der indhøstet mange nye erfaringer om pædagogisk praksis og egen indsigt heri. Disse erfaringer kan inddrages i kurser for de praktikansvarlige, således at det sikres, at de praktikansvarlige og praktikinstitutionerne får den nødvendige inspiration til bestandig at udvikle den pædagogiske praksis.

En praktikansvarlig bør være opmærksom på, at der sker en rolle- og funktionsændring i de lønnede praktikperioder i forhold til øvelsespraktikken. Samtidig bør der være tæt sammenhæng mellem den teoretiske undervisning på seminarierne og den praktiske undervisning og vejledning i praktikinstitutionerne. Undervisning og vejledning finder sted både i øvelsespraktikken og i de lønnede praktikperioder.

Kurser for praktikansvarlige kan sikre, at de institutioner, der opretter praktikpladser, opfatter sig som meduddannere og kolleger i samspil med seminariet, og som helhed kan kurserne styrke den praktikansvarlige i udførelsen af hendes/hans funktioner.

Undervisningsministeriet stiller midler til rådighed for kurser til praktikansvarlige, og seminarierne varetager den praktiske tilrettelæggelse af kurserne. Det er dog den enkelte arbejdsgiver, der afgør, om arbejdsforholdene muliggør deltagelse i kurserne.

43 Teori

4.3.1 Formål

Formålet med undervisningen på seminariet er, at den studerende erhverver sig en omfattende og grundig viden om menneskers udviklings- og livsbetingelser, og at den studerende udvikler færdigheder i at anvende denne viden i samspil med de mennesker, det pædagogiske arbejde henvender sig **til.**

Undervisningen skal sikre, at den studerende får et grundigt kendskab til teori og praksis i pædagogisk arbejde, til pædagogiske institutioner og til det pædagogiske arbejdsfelts historie og udvikling. Samtidig skal den studerende udvikle færdighed og indsigt i at kunne deltage aktivt i fagets videre udvikling.

Pædagogen indgår i sit arbejde i et aktivt samspil med andre mennesker. Derfor er den studerendes personlige udvikling og kendskabet til sig selv i forhold til andre en væsentlig del af uddannelsen.

Pædagoguddannelsen foregår i nær tilknytning til praksisfeltet. Teoriundervisningen på seminariet må hele tiden udvikle sig i spændingsfeltet mellem udviklingen af ny viden gennem forskning og forsøg og de erfaringer, der bliver indhentet gennem det praktiske arbejde i praktikken og de studerendes øvrige erfaringer.

Undervisningen skal således formidle viden og forskning inden for hele det pædagogiske område, og skal samtidig sikre, at den studerende er i kontakt med og kan forholde sig til og deltage aktivt i udviklingen i de forskellige opgaver, som pædagoger løser.

At arbejde pædagogisk med mennesker, hvad enten det er børn, unge eller voksne, herunder med mennesker, der har fysiske eller psykiske handicap, er særdeles komplekst og krævende. Arbejdet kræver, at pædagogen anvender viden mange steder fra på stadig nye måder, og at hun/han kan omsætte erfaringer til nye situationer i overensstemmelse med sig selv og de mennesker, hun/han arbejder sammen med.

Uddannelsens formål bør være styrende for hele studieforløbet. Samtlige fag og studieaktiviteter skal relatere sig til dette formål, som er at give de studerende et praktisk og teoretisk grundlag for pædagogisk arbejde med børn, unge og voksne, uanset om disse mennesker har specielle problemer eller handicap. Det er vigtigt, at

uddannelsen giver mulighed for både at fordybe sig og for at arbejde med helheder og sammenhæng i uddannelsen.

Uddannelsen skal sikre, at den viden, der oparbejdes ved arbejdet med uddannelsens forskellige dele, bliver en integreret viden, der hænger nært sammen med den studerendes forståelse og handlefærdighed.

Denne kompleksitet fremgår af uddannelsens opbygning, indhold og dynamik. Uddannelsen beskrives ud fra flere dimensioner, som griber ind i hinanden, og som alle er en del af det samlede billede. Dimensionerne i uddannelsen er først og fremmest

- praktik,
- fag og faggrupper,
- temaer,
- specialisering og fordybelse,
- arbejds- og undervisningsformer,
- personlig udvikling.

Herudover indeholder teoridelen en række andre dimensioner. Det er ikke muligt at arbejde med en enkelt dimension uden samtidig at inddrage de andre. Dimensionerne indgår med forskellig vægt, men vil altid skulle medtænkes i hele uddannelsen.

4.3.2 Fag og faggrupper

Det følgende afsnit handler om de enkelte fag og faggrupper. Beskrivelsen er disponeret på grundlag af de fagopdelinger, der kendes fra de nugældende uddannelser, og som er en gennemprøvet, alment forståelig kategorisering af viden og færdigheder.

I al uddannelse og undervisning er der tradition for at opdele undervisningen i fag, hvis begrundelse overvejende skal søges i tradition samt i politiske og faglige valg. En uddannelses fagrække er et centralt udgangspunkt for undervisningen, da den medvirker til at fastlægge timetal og læreransættelser og dermed uddannelsens faglige profil. Såvel socialpædagoguddannelsen som børnehave- og fritidspædagoguddannelserne er alle opbygget omkring fag, men socialpædagoguddannelsen adskiller sig fra de to andre uddannelser ved at have et mindre antal fag. Bortset herfra er fagopdelingen i de tre uddannelser i store træk ens.

Alle tre uddannelser består af fag som pædagogik, psykologi, sociale fag, sundhedsfag, aktivitetsfag og kulturfag, men timetallene

er noget forskellige, og opsplitningen i fag er større på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne, navnlig inden for aktivitets- og kulturfagsområdet, hvor der i socialpædagoguddannelsen er 2 fag, mens der på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne er 6 fag. Se i øvrigt *bilag 6,* hvor fag og timetal for de nugældende uddannelser er anført.

Udvalget ønsker at styrke den teoretiske del i den fælles pædagoguddannelse, da pædagogen skal kunne indgå i hele det brede pædagogiske arbejdsområde. Udvalget stiller derfor forslag om at opretholde det maksimale timetal for de sammenlignelige fag fra de eksisterende uddannelser. Desuden stilles forslag om, at der ud over fagtimetallene afsættes 200 timer til undervisning i kommunikation, organisation og ledelse.

Udvalget foreslår følgende fagrække samt vejledende faggrupper og timetal:

Fag	Timer	Timer	Faggruppe
Psykologi	200 timer	650	Pædagogik og
Pædagogik	450 timer	erpsykologi	
Sociale fag	250 timer	450	Sociale fag og
Sundhedsfag	200 timer	ersundhedsfag	
Musik	130 timer		
Bevægelsesfag	130 timer		
Værkstedsfag	260 timer		Aktivitets- og
Drama	130 timer	erkulturfag	
Naturfag	130 timer		
Dansk	130 timer		
Kommunikation, organisation og ledelse	200 timer	200	Kommunikation, organisation og ledelse

Det er udvalgets ønske at øge uddannelsesinstitutionernes mulighed for selv at tilrettelægge pædagoguddannelsen inden for en bred uddannelsesmæssig ramme, og angivelsen af faggrupper og timetal er derfor kun af vejledende karakter. Det er således det enkelte seminarium, der afgør, om de enkelte fag skal samles i faggrupper, og hvordan faggruppernes sammensætning skal være. Udvalget er klar over, at i den pædagogiske virkelighed er grænserne mellem de enkelte fag og faggrupper flydende, idet en velkvalificeret pædagog

må handle ud fra et sammenhængende grundlag, ligesom udviklingen vil medføre ændringer i fag og faggrupper.

For så vidt angår fagrækken, er det udvalgets opfattelse, at uddannelsen skal bestå af fag som pædagogik, psykologi, sociale fag, sundhedsfag og aktivitets- og kulturfag. Udvalget anser det for mest hensigtsmæssigt at opsplitte aktivitets- og kulturfag i musik, drama, bevægelsesfag, værkstedsfag, naturfag og dansk. Hertil kommer faget: kommunikation, organisation og ledelse, som udvalget har ønsket at oprette som et selvstændigt fag bl.a. for at styrke pædagogers kompetence ved organisatoriske og samarbejdsmæssige opgaver. Alle de nævnte fag er af væsentlig betydning for det pædagogiske arbejde, hvorfor de skal indgå i uddannelsen. Andre uddannelseselementer fra de nuværende uddannelser som f .eks. logopædi, svømning mv. indgår i de enkelte fag i pædagoguddannelsen.

Timetallet er fastsat ud fra udvalgets ønske om at opretholde det maksimale timetal for de sammenlignelige fag i de eksisterende uddannelser. Timetallet er dog vejledende, idet timetallet i enkelte eller samtlige fag kan fraviges med indtil 20%, hvilket er i overensstemmelse med mulighederne i de nuværende uddannelser. Endvidere er det udvalgets ønske, at en del af timetallet anvendes til tværfaglig, temaorienteret, problem- og projektorienteret undervisning efter det enkelte seminariums bestemmelse.

Faggrupper, fag og timetal er udtryk for den faglige profil, som udvalget finder er hensigtsmæssig for pædagoguddannelsen, men samtidig bør det enkelte seminarium have vide muligheder for selv at tilrettelægge uddannelsen ud fra de tildelte ressourcer. Valg af undervisningsformer, holdstørrelser og hele den uddannelsesmæssige profilering bør fastsættes og udvikles af uddannelsesinstitutionerne.

4.3.3 Temaer

Udvalget finder, at det i pædagoguddannelsen kan være hensigtsmæssigt i et vist omfang at arbejde ud fra overordnede temarammer, der relaterer sig til bestemte udsnit af den pædagogiske virkelighed. Det vil således være karakteristisk for pædagogisk virksomhed, at uanset hvad der arbejdes med, vil der være nogle grundlæggende temaer, som med større eller mindre vægt indgår i arbejdsområdet, hvorfor de også bør indgå i uddannelsen.

Tematiseret undervisning har til formål at virke samordnende og koordinerende for den undervisning, der finder sted, således at såvel fag som studieaktiviteter uddyber og belyser det valgte tema. Temaet skal på den ene side gøre det muligt for fagene og deres begreber, metoder og teorier at belyse det valgte tema, på den anden side skal temaet rette sig mod de studerendes tilegnelse af viden og indsigt i det valgte emne. Temaerne er aspekter, som indgår i enhver faglig sammenhæng, og som der kan arbejdes med i såvel enkeltfaglige som tværfaglige og projektorganiserede forløb.

Udvalget har ikke ønsket at opstille nogen udtømmende liste over temaer i pædagoguddannelsen. Dog vil udvalget pege på nogle centale emneområder som f.eks.: opvækst og levevilkår, opdragelse og samfund, normalitet og afvigelse, pædagogisk administrative rammer og roller, eller emneområder som udvikling, menneskers livsbetingelser, kreativitet, tradition og fornyelse, kommunikation og formidling, samarbejde og organisation samt kultur og værdier.

De førstnævnte temaemner er foreslået af Seminarielærerforeningen, de sidstnævnte af Rektorforsamlingen for Børnehave- og Fritidspædagogseminarierne, og udvalget har ønsket at angive dem alle i betænkningen. Udvalget har ikke ønsket at binde uddannelsen til konkrete temaer og temarammer, idet temaernes indhold, omfang og sammensætning bør fastsættes decentralt efter det enkelte seminariums bestemmelse. Endvidere bør det overlades til de enkelte seminarier at angive de ressourcemæssige bindinger, f.eks. at det enkelte undervisningsforløb i relation til et valgt tema skal svare til et bestemt antal undervisningstimer. Udvalget har dog ønsket at pege på, at en tematiseret undervisning er relevant i pædagoguddannelsen.

4.3.4 Speciale, fordybelse - ikke fagbunden undervisning

De studerende bør have vide muligheder for individuel profilering ved et specielt tilrettelagt studieforløb. Ved kurser og andre studieaktiviteter har de studerende mulighed for at tilegne sig en indsigt, der ikke kan erhverves i den almindelige undervisning. På tilsvarende vis har specialet til formål at give den studerende mulighed for at erhverve sig særlig indsigt i et afgrænset centralt område eller problemstilling inden for det pædagogiske arbejdsfelt, ligesom specia-

let giver færdighed i at indsamle, bearbejde og anvende relevant information og viden inden for specialeemnet.

Specialet kan muligvis knyttes sammen med én af de lønnede praktikperioder. Herudover kan der indgå studier »i marken« som en integreret del af specialet, men en formaliseret specialepraktik indgår ikke i uddannelsesmodellen. Deltagelse i et egentligt forsøgs- og udviklingsprojekt vil kunne være et led i specialet.

Udvalget foreslår, at de studerende får mulighed for at udarbejde mindst ét speciale, der skal eksternt evalueres. Specialet kan knyttes sammen med andre studieaktiviteter som f .eks. kurser og lignende.

Specialet kræver speciel selvstændig indsats af den studerende og bør derfor gennemføres på et ret sent tidspunkt i studiet. Samtidig bør der stilles undervisnings- og vejledningsbistand til rådighed for de studerende, svarende til timetallet på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne, d.v.s. 11 timer pr. studerende eller 264 timer pr. klasse.

Det er udvalgets ønske, at den studerende i løbet af uddannelsen får mulighed for at deltage i flere undervisningsperioder, som giver særlig fordybelse i emner og problemstillinger inden for det pædagogiske arbejdsfelt, og der dermed skabes mulighed for en »mild« form for specialisering.

Dette kan f.eks. ske ved, at de studerende ud over specialet udarbejder en hovedopgave eller et projekt, hvori flere fag kan inddrages. Udvalget foreslår, at der til individuel profilering og et specielt tilrettelagt studieforløb - ud over specialetimerne - afsættes det antal timer, som i dag anvendes til tilvalg og fællestimer på børnehave- og fritidspædagoguddannelserne, henholdsvis 130 timer og 80 timer, således at timerne indgår i en fælles pulje. Herudover er der mulighed for at styrke den individuelt tilrettelagte undervisning ved at overføre timer fra den fagbundne undervisning.

Af frie studieaktiviteter kan endvidere nævnes studierejser m.v., som bør indgå i uddannelsen i det omfang, dette fastsættes i studieordningen.

Det enkelte seminarium vil ved efterspørgsel og udbud af specielt tilrettelagte studieforløb få mulighed for at videreføre og udvikle de specielle kvaliteter - profilering - der er seminariets. Det kan f.eks. være den særlige indsigt, som et børnehaveseminarium har erhvervet om småbørnspædagogik, eller det kan være en anden profilering, f.eks. om indvandrer- og flygtningeforhold eller tidlig indsats

over for truede børn og unge og deres familier. Det er udvalgets ønske, at den fælles pædagoguddannelse skal give vide muligheder for profilering, såvel i forhold til den enkelte studerende som i forhold til det enkelte seminarium.

Et samarbejde mellem seminarierne kan være hensigtsmæssigt, f.eks. ved udveksling af studerende. En anden mulighed er at udveksle lærere, således at en særlig kvalificeret lærer fra a-seminarium f.eks. underviser i et speciale på b-seminarium. En tredie mulighed er at hente lærere uden for seminarierne, f.eks. fra kommuner og amter eller fra brugerorganisationer, faglige organisationer eller andre uddannelsesinstitutioner, f.eks. sociale højskoler, universiteter og universitetscentre.

4.3.5 Arbejds- og undervisningsformer

Undervisningen skal tilrettelægges således, at den studerende dels får mulighed for at fordybe sig i de enkelte fagområder, dels får mulighed for at arbejde med helheder og sammenhæng i uddannelsen. Samtidig skal hele studieforløbet og dets enkelte dele relateres til uddannelsens formål.

Kompleksiteten i det pædagogiske arbejde bør således afspejle sig i de arbejdsformer, der benyttes i uddannelsen.

En anvendt undervisningsform i alle uddannelser er fagundervisning, som kan være enkeltfaglig eller tværfaglig. Den fagstyrede undervisning er velegnet til pædagoguddannelsen, men den bør suppleres med andre undervisningsformer som f.eks. projektorganiseret undervisning, værkstedsarbejdsformen mv.

Det er udvalgets opfattelse, at ingen undervisningsform i sig selv giver mulighed for tilstrækkelig kvalificering til pædagogisk arbejde. Uddannelsen må nødvendigvis bestå af en kombination af flere undervisningsformer i løbet af uddannelsesforløbet.

4.3.6 Personlig udvikling

Det er et særligt kendetegn for det pædagogiske arbejde og dermed også for en fælles pædagoguddannelse, at de personlige egenskaber indgår som et særligt aktiv. Fagligheden kan ikke skilles fra personligheden. Den studerende skal i uddannelsen arbejde med sin egen person. Hun/han skal lære at blive opmærksom på egne reaktio-

ner, særlige styrkeområder, »blinde pletter«, evne til samarbejde og nytænkning, at kunne skifte synsvinkel, forholde sig til egen praksis o.s.v.

Den studerendes personlige udvikling skal således tænkes med i uddannelsens tilrettelæggelse som en særlig dimension, der indgår sammen med de øvrige dimensioner i uddannelsen.

Den studerendes personlige udvikling påvirkes samtidig af det miljø og kulturelle liv, der foregår på seminariet. Seminariet, dets aktiviteter og dets samspil med det øvrige samfund har således stor betydning for, hvilke personlige og faglige kvaliteter de studerende tager med sig fra uddannelsen.

4.3.7 Studievejledning

Et særligt forhold ved de nuværende tre pædagoguddannelser er, at lærerne samtidig med at være undervisere er studievejledere i betydeligt omfang. Studievejledningen har til formål at give de studerende orientering om uddannelsens indhold og muligheder samt at yde rådgivning i forbindelse med den studerendes samlede studiemæssige situation.

Udvalget finder, at det er rimeligt at bevare studievejledningen både i dens generelt orienterende og i dens individuelt støttende form, også fordi udvalget stiller forslag om en fælles pædagoguddannelse, der samtidig giver mulighed for, at den studerende kan tilrettelægge et specielt studieforløb.

Studievejledningens omfang bør dog være på et rimeligt niveau i forhold til andre uddannelser, idet der samtidig bør lægges vægt på, at pædagoguddannelsen er en videregående uddannelse med de deraf følgende forudsætninger. Udvalget stiller forslag om, at studievejledningen bevares, men at omfanget begrænses til 100 timer pr. klasse over den samlede uddannelsestid, hvilket gennemsnitligt svarer til ca. 4 timer pr. studerende ved individuel studievejledning. Det enkelte seminarium tilrettelægger dog selv studievejledningen og afgør, i hvilket omfang studievejledningen skal ydes over for enkelte studerende eller over for grupper af studerende.

4.3.8 Pædagoguddannelsens første år

Udvalget stiller forslag om, at 1. studieår tilrettelægges på en sådan

måde ved alle seminarier, at de studerende erhverver sig kendskab til pædagogers mangeartede opgaver og funktionsområder samt en basisviden om undervisningsfagenes muligheder for at bidrage til belysning og løsning af pædagogiske problemstillinger.

Hensigten hermed er at skabe grundlag for, at de studerende kan tilegne sig tilstrækkelige forudsætninger for at indgå i lønnet praktik ved starten af 2. studieår. Endvidere bør der etableres en sådan grad af sammenlignelighed mellem uddannelsesforløbet ved de forskellige seminarier, at en studerende kan skifte seminarium.

Tilfredsstillende gennemførelse af 1. studieår medfører dog ingen selvstændig kompetence, eller at nogen enkelte fag eller faggruppe afsluttes, men gennemførelsen er en forudsætning for, at den studerende kan fortsætte uddannelsen.

Målet med det første år er, at de studerende erhverver sig grundlæggende kundskaber og færdigheder ved en indføring i uddannelsens fag og faggrupper, og at de samtidig bliver bekendt med de basale elementer i al pædagogisk virksomhed og med de krav, der vil blive stillet til dem i den følgende praktiske og teoretiske uddannelse. Det er vigtigt, at de studerende får indblik i fælleselementerne i alt pædagogisk arbejde, fælleselementer som almen kvalificering, aktivering, forebyggelse, omsorg og vejledning.

I uddannelsens første år indgår tillige en 12 ugers øvelsespraktik, og denne periode vil sammen med den teoretiske undervisning på seminariet forberede den studerende til at indgå i lønnet praktik på uddannelsens 2. år.

Udvalget forudsætter, at rammerne for indholdet af første år af uddannelsen fastsættes i uddannelsesbekendtgørelsen, og at de enkelte seminarier inden for disse rammer udarbejder studieordninger. For så vidt angår timetallet for de enkelte fag, peger udvalget dog på muligheden af en procentvis vægtning.

4.3.9 Mødepligt

I de tre pædagoguddannelser er der fastsat regler om, at de studerende har pligt til at møde og deltage i undervisningen. Mødepligten har igennem mange år været stærkt debatteret. Modstandernes synspunkter er, at pædagoguddannelsen er en videregående uddannelse, og at det nødvendigvis må være den studerendes egen ansvarsfølelse, selvstændighed og interesse, der skaber den kvalifice-

rede studerende og pædagog. Fortalerne har anført, at den studerendes personlighedsudvikling ikke kan fremmes, hvis ikke den studerende er til stede ved undervisningen, og at ophævelse af mødepligten vil kræve flere eksaminer.

Udvalget har ønsket at fastholde mødepligten, men at overlade det til seminarierne at administrere mødepligten. De enkelte seminarier skal således i deres studieordninger træffe bestemmelse om mødepligten. Den kan f.eks. fastholdes i alle fag, eller måske træffes der bestemmelse om, at den kun skal fastholdes, når bestemte undervisningsformer anvendes. Det er dog udvalgets ønske, at mødepligten fastholdes fuldt ud under uddannelsens første år og i praktikperioderne.

4.3.10 Evaluering

Igennem en længere periode har Undervisningsministeriet begrænset den centrale detailstyring og øget uddannelsesinstitutionernes mulighed for selvforvaltning. Også udvalget har ønsket at give uddannelsesinstitutionerne vide muligheder for selv at tilrettelægge uddannelsen inden for en bred uddannelsesmæssig ramme, der også giver mulighed for, at den enkelte studerende og det enkelte seminarium kan tilrettelægge sin egen uddannelsesmæssige profilering.

Samtidig ønsker udvalget at fastholde kvalitet i uddannelsen og et fagligt højt niveau. Hertil kommer, at seminarierne for fremtiden skal uddanne pædagoger til det brede pædagogområde, og at uddannelsen skal rumme både normalområdet og specialområdet. Udvalget ønsker at sikre sig, at dette sker, og at socialpædagogseminarierne ikke fortsætter med at uddanne socialpædagoger og børnehaveseminarierne med at uddanne børnehavepædagoger osv.

Endvidere indeholder uddannelsesmodellen 2 lønnede praktikperioder, hvor de studerende tillige indgår som medarbejdere, og det er vigtigt, at de uegnede ophører i uddannelsen, inden den lønnede praktik påbegyndes. Det er tillige udvalgets opfattelse, at de studerende, der ikke ønsker eller magter at gennemføre en pædagoguddannelse, bør forlade studiet så tidligt som muligt i uddannelsen.

Alle disse argumenter taler for øgede evalueringskrav i forhold til kravene i de nuværende uddannelser, hvor der alene er ekstern evaluering i 4 fag ved i alt 2 evalueringer ved afslutningen af uddannel-

sen. Hertil kommer ekstern evaluering af specialet ved socialpædagoguddannelsen.

Udvalget stiller forslag om, at der foretages ekstern evaluering såvel efter første som efter sidste år, og således at alle fag principielt omfattes af ekstern evaluering.

Forskellige evalueringsformer kan anvendes, og evalueringsformerne skal indrettes efter fagets art og uddannelsesformer. Det vil være hensigtsmæssigt at foretage fælles evaluering, ved at flere fag eller faggrupper indgår i én evaluering. Antallet af eksterne evalueringer bør være begrænset, f .eks. 1 på første år og 3 til 4 på sidste år. Herudover bør specialet eksternt evalueres.

4.4 Omstilling på seminarierne

Udvalgets forslag om en fælles pædagoguddannelse medfører en række krav om faglig og indholdsmæssig omstilling på seminarierne.

Den fælles pædagoguddannelse får et bredere sigte, idet den skal uddanne pædagoger til hele det pædagogiske arbejdsfelt. Det betyder, at der skal ske ændringer i tilrettelæggelsen og indholdet af den teoretiske undervisning. Teorilærerne får nye emner at tage op, og det stiller nye faglige krav.

Det bredere praktikvalg - jf. udvalgets krav om, at én praktik skal finde sted i normalområdet og én i specialområdet, og den sidste skal være frit valg i det omfang, der er praktiske muligheder herfor - vil stille anderledes krav, når sammenhængen i undervisningen skal sikres i den nye uddannelse. Opgaven er at muliggøre en fælles generel erfaringsopsamling ud fra mange forskelligartede praksiserfaringer. Som følge af de halvårlige lønnede praktikperioder kommer praktikken til at spille en noget anderledes rolle i hele uddannelsen.

Hertil kommer, at man på de nuværende børnehave- og fritidspædagogseminarier skal udvide indholdet fra bestemte aldersgrupper til i større omfang også at omfatte personer med fysiske, psykiske og sociale handicap.

På de nuværende socialpædagogiske seminarier sker der en lignende udvidelse af målgruppen i forhold til det brede normalområde.

Nye målgrupper betyder også en anden organisering af undervis-

ningen. F.eks. kan man forestille sig mere kursusprægede aktiviteter i forhold til specifikke målgrupper, hvor man låner lærerkræfter fra andre seminarier, der har særlig indsigt og erfaring.

Det er udvalgets ønske, at der sker et øget samarbejde seminarierne imellem, også med henblik på erfaringsudveksling. Der bør udvikles en fælles faglig identitet samtidig med, at de forskellige seminariers særpræg og profiler kan fastholdes og udvikles.

5. Forslag om adgangsbetingelser

Udvalget foreslår en forenkling af adgangsbetingelserne. Udvalgets forslag tilsigter at opfylde følgende formål:

- Nye regler skal kunne lette vejledningen af ansøgere, der ønsker at kvalificere sig til dette og beslægtede eller alternative uddannelsesområder, og modvirke blindgyder i uddannelsessystemet.
- Der skal fortsat være flere parallelle adgangsveje for at sikre en bred rekruttering til pædagoguddannelserne, omfattende både ansøgere med studentereksamen/hf eller tilsvarende og ansøgere med anden baggrund.
- Kommende adgangsbetingelser skal passe ind i det nye ændrede adgangsreguleringssystem med fleksible udvælgelsesmuligheder på seminarierne.

5.7 *Adgangssystemet*

De nuværende adgangsbetingelser til pædagoguddannelserne er gengivet i *bilag 4*.

Fra 1991 ændres adgangsreguleringssystemet til de videregående uddannelser noget i forhold til tidligere. Pædagogseminarierne vil også være omfattet fra 1991. De vigtigste generelle ændringer er, at det samlede eksamensresultat ikke altid vil være afgørende for optagelseschancen, og at ansøgere får flere muligheder for at forbedre deres optagelseschancer.

Optagelsespladserne vil blive fordelt på to kvoter. Optagelsen i kvote I sker udelukkende efter eksamensresultater (ansøgere med studentereksamen/hf/tilsvarende); disse ansøgere har også en chance for at komme i betragtning i kvote II. Optagelsen i kvote II er individuel, og institutionen bestemmer, hvem der skal optages og efter hvilke kriterier.

Ensartede uddannelser skal dog have ensartede hovedkriterier. Institutionerne kan her vælge at lægge vægt på nogle af de adgangsreguleringskriterier, der tidligere gav faste points. Det vil altså sta-

dig være muligt at lægge vægt på, hvordan ansøgerne har brugt ventetiden, f.eks. ved et højskoleophold, ved relevant arbejde (f.eks. i en ungdomsklub) osv. Men der skal være plads til individuelle muligheder for at kvalificere sig - det faste pointssystem er forladt, og der skal lægges vægt på helhedsvurderinger, der bygger på visse hovedkriterier.

Perspektivudvalget vedrørende Social- og Sundhedsuddannelserne foreslog i betænkning 1180/1989 en fælles adgangsprøve til de videregående social- og sundhedsuddannelser for ansøgere, der ikke har studenter/hf-eksamen, enkeltfagsprøver eller lignende.

På denne baggrund er der i lov nr. nr. 432 af 13. juni 1990 indføjet hjemmel for undervisningsministeren til at fastsætte regler om en fælles adgangsprøve til de videregående social- og sundhedsuddannelser »med henblik på, at social- og sundhedsassistenter og andre hermed ligestillede ansøgere kan opfylde de almene betingelser for adgang til uddannelserne«.

5.2 Udvalgets forslag til forenkling af adgangsbetingelserne

Formaliseringen af mange forskellige, mulige adgangsveje til de enkelte uddannelser kan virke uoverskuelig både for ansøgerne og for de optagende myndigheder. En del formelle krav - både alderskrav og uddannelseskrav - afspejler formentlig en forventning om, at ansøgerne med denne baggrund nok vil kunne opfylde nogle reelle krav, f.eks. om modenhed. Men der er ikke sikkerhed for, at de gør det - eller omvendt, at andre ikke gør det.

Udvalget finder det uheldigt, om et kompliceret sæt af mere eller mindre specielle sæt adgangsveje medvirker til at danne blindgyder i uddannelsessystemet for ansøgere, der forgæves søger at kvalificere sig til pædagoguddannelserne.

Udvalget foreslår en forenkling af adgangsbetingelserne gennem ophævelse af kravene i optagelsesbekendtgørelsernes »litra e« (forskellige mulige kombinationer af skoleuddannelse efter 9. klasse og erhvervsarbejde/erhvervsuddannelse af en samlet varighed af 2 år og 9 måneder, jf. i øvrigt bilag 4).

De kvalificeringsmuligheder, der er angivet i »litra e«, kan til gengæld anvendes af seminarierne som udvælgelseskriterier i det kom-

mende adgangsreguleringssystem på en mere fleksibel måde end ved formelle krav til adgangsgivende aktiviteter.

Udvalget mener desuden, at kravet om 18 års aldersgrænse bør bortfalde; det gælder ikke længere for social- og sundhedsuddannelserne i øvrigt, og heller ikke for læreruddannelsen.

Udvalget har tillige overvejet, om også kravene i »litra a« bør forenkles, således at kravet om erhvervserfaring af to års varighed efter gennemført folkeskole og 2 hf-fag bortfalder samtidig med 18 års aldersgrænsen. Ansøgere med den krævede skolemæssige baggrund vil typisk være fyldt 17 år. Da gennemsnitsalderen for ansøgere til pædagoguddannelserne er 23-25 år, finder udvalget det ikke afgørende, om enkelte ansøgere er ganske unge. Udvalget har imidlertid valgt at opretholde kravet om supplerende aktiviteter efter folkeskoleuddannelse og to hf-fag ud fra ønsket om at bevare en bred rekruttering til uddannelsesområdet gennem flere mulige adgangsveje. Dette uddybes i det følgende.

Pædagoguddannelserne er videregående uddannelser, og det studiemæssige niveau forudsætter således en almen studiekompetence, som typisk erhverves ved en gymnasial uddannelse eller en anden ungdomsuddannelse. Udvalget finder det værdifuldt, at der fortsat sikres en bred rekruttering til dette uddannelsesområde omfattende både ansøgere med studentereksamen/hf eller tilsvarende og ansøgere med en anden baggrund, sådan som der har været tradition for. Ca. halvdelen af ansøgerne til pædagoguddannelserne har studentereksamen, hf eller lignende.

Adgangsvejen gennem 2½ års erhvervsforberedende uddannelse (litra b) bør således opretholdes for at bidrage til at sikre den brede rekruttering til pædagoguddannelserne. Den giver bl.a. adgang for ansøgere med den nye uddannelse til social- og sundhedsassistent.

Hvis man fjernede kravet om supplerende erhvervserfaring i litra a, således at ansøgere kunne få adgang alene med 9. klassetrin og hf i dansk og et andet fag, ville det efter udvalgets opfattelse kunne gøre adgangsvejen gennem litra b mindre attraktiv og således eventuelt udhule denne adgangsvej; udvalget har derfor valgt også at opretholde litra a i dens nuværende form som en parallel adgangsvej.

Udvalget ønsker generelt at styrke skriftligheden i uddannelsen og lægger herved også vægt på den kultur, der ligger i sproget. Udvalget finder derfor, at der bør stilles krav om tilfredsstillende danskkundskaber til ansøgere, som ikke har dansk i en adgangsgi-

vende eksamen, f.eks. ansøgere med erhvervsforberedende uddannelse af mindst 2 års varighed (litra b). Tilfredsstillende danskkundskaber er f.eks. hf enkeltfag i dansk.

Pædagogudvalget foreslår herefter følgende adgangsveje til pædagoguddannelserne:

- Studentereksamen, hf, HH, HTX, 12 års skolegang på en Rudolf Steiner-skole,
- adgangsprøve til de videregående social- og sundhedsuddannelser
  og tilfredsstillende kundskaber i dansk, hvis det ikke indgår (hf enkeltfag),
- erhvervsuddannelse af mindst 2 *Vi* års varighed (herunder den nye uddannelse til social- og sundhedsassistent) *og* tilfredsstillende kundskaber i dansk (hf enkeltfag),
- 9. klasse *og 2* hf-fag (dansk og et andet fag) med min. karakter 6 *og 2* års erhvervsmæssig beskæftigelse efter 9. klasse,
- anerkendt udenlandsk eksamen (seminariet kan kræve en prøve i dansk),
- dispensater.

6. Merit

Udvalget har generelt drøftet og tilsluttet sig nogle principper for merit ved seminariernes individuelle vurderinger med særligt henblik på at sikre koblingsmuligheder mellem uddannelser og bidrage til så vidt muligt at undgå dobbeltuddannelse.

- Derudover stiller udvalget forslag om et særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for en gruppe beskæftigede på det pædagogiske arbejdsmarked, som er uden formel uddannelse, men har reelle kvalifikationer i kraft af bl.a. mange års samarbejde med pædagoger om løsning af pædagogiske opgaver, der bør kunne godskrives i et uddannelsesforløb med praktik. Uddannelsen tilrettelægges i et komprimeret forløb i en overgangsperiode i forbindelse med uddannelsesreformens indførelse.

6.1 Generelt om merit

Udvalget tilslutter sig princippet om, at merit skal sikre koblingsmuligheder mellem uddannelserne og bidrage til så vidt muligt at undgå dobbeltuddannelse. Personer, der kan dokumentere særlige kvalifikationer, som helt eller delvis modsvarer elementer i pædagoguddannelsen, kan få en tilsvarende afkortning af uddannelsen. Seminarierne skal foretage individuelle vurderinger med henblik på, at ansøgernes konkrete kvalifikationer tages i betragtning.

Udvalget har særlig drøftet spørgsmål om merit for praktik som led i en anden uddannelse, herunder en grundlæggende uddannelse.

Ved seminariets vurdering af, om praktik fra en anden uddannelse kan træde i stedet for praktik i pædagoguddannelsen, skal seminariet tage et naturligt hensyn til de krav, der stilles til praktikken efter uddannelsesordningen for pædagoguddannelsen. Det er bl.a. krav til fagligt indhold af praktikken, eventuelle teoretiske forudsætninger for at gennemføre praktikken, placeringen og sammenhængen i uddannelsesforløbet.

Udvalget er opmærksom på, at det er vanskeligt at udmønte prin-

tipper om merit i uddannelser, hvor der lægges vægt på integreret undervisning og vekselvirkning mellem teori og praktik som i pædagoguddannelsen. Hensynet til helheden i uddannelsen bør også indgå i vurderingen af, om der bør gives merit eller ej, og kan trække i modsat retning af den principielle begrundelse for at give merit.

Pædagogudvalget forudsætter, at den kommende rammelov om pædagoguddannelsen indeholder hjemmel for undervisningsministeren til at fastsætte regler om merit, f.eks.:

> »Undervisnings- og forskningsministeren kan fastsætte regler om, at uddannelse erhvervet ved andre uddannelsesinstitutioner kan indgå i uddannelsen.«

Udvalget forudsætter, at Undervisningsministeriet med hjemmel i loven om pædagoguddannelsen indføjer en bestemmelse i rammebekendtgørelsen om uddannelsen, der bemyndiger uddannelsesinstitutionen til at godkende, at gennemførte/bestående uddannelseselementer fra en anden dansk eller udenlandsk uddannelsesinstitution træder i stedet for uddannelseselementer, der er omfattet af bekendtgørelsen.

6.2 Særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for ansøgere med særlige kvalifikationer

6.2.1 Indledende bemærkninger

Udvalget har specielt beskæftiget sig med perspektivet i at tilrettelægge en model for en uddannelse for en gruppe beskæftigede på det pædagogiske arbejdsmarked gennem mange år, som har særlige kvalifikationer i kraft af deres arbejdsmæssige erfaring, og som derfor bør kunne få godskrevet disse reelle kvalifikationer. Udvalget har således ønsket at tage højde for et arbejdsmarkedspolitisk problem.

Udvalget stiller forslag om, at en del af de ressourcer, der er til rådighed på seminarierne i en overgangsperiode i forbindelse med uddannelsesreformens indkøring, udnyttes til at etablere et særligt tilrettelagt uddannelsesforløb som et tilbud til erfarne medarbejdere på det pædagogiske arbejdsmarked.

Det er udvalgets opfattelse, at mange ikke-uddannede medarbejdere på området oplever et stort behov for uddannelse; men de har, f.eks. på grund af deres familiemæssige og økonomiske situation vanskeligt ved at magte at gennemføre en pædagoguddannelse i et fuldt uddannelsesforløb, der ville indebære, at de måtte opgive deres lønnede job.

Udvalget er bekendt med, at der er indkommet ansøgninger til Undervisningsministeriet om at etablere uddannelser til børnehave- og fritidspædagog under lov om åben uddannelse. Heriblandt er der flere ansøgninger om at etablere et særligt tilrettelagt uddannelsesforløb af kortere varighed, men førende frem til samme kompetence som den eksisterende børnehave- og fritidspædagoguddannelse.

Udvalget er orienteret om, at behandlingen af ansøgningerne er stillet i bero i afventning af udvalgets forslag om en ny, samordnet pædagoguddannelse.

Udvalget indstiller, at der igangsættes et særligt uddannelsesforløb for personer med særlige kvalifikationer.

6.2.2 Formål, adgangsbetingelser og indhold af det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb

Formålet med det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb er at give den studerende en pædagoguddannelse på samme niveau og med samme kvalifikationer som den almindelige pædagoguddannelse.

I forhold til pædagogstuderende i det almindelige uddannelsesforløb kan den studerende i det særlige forløb bevare sit arbejde; til gengæld må den studerende anvende en væsentlig del af sin fritid til undervisnings- og studieaktiviteter. Det er således karakteristisk for det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb, at såvel den ansatte som arbejdsgiveren bidrager; den ansatte benytter sin fritid, og arbejdsgiveren tillader ændrede arbejdstider eller anvendelse af arbejdstid til studier. Det er den enkelte arbejdsgiver, der vurderer, om arbejdsforholdene tillader, at den ansatte deltager i uddannelsen.

Generelt kan det anføres, at adgangsbetingelserne for den almindelige pædagoguddannelse skal være opfyldt, og herudover skal der foreligge særlige kvalifikationer.

Det er ikke muligt udtømmende at angive, hvilke medarbejdere der vil være kvalificerede til at blive optaget på det særligt tilrette-

lagte uddannelsesforløb, men som eksempler på særligt kvalificerede medarbejdere kan nævnes ufaglærte, der igennem flere år har været ansat i pædagogstillinger, f.eks. i minimum 5 år. Hertil kommer en lang række ufaglærte, der ikke er ansat i pædagogstillinger, men som i mange år har været beskæftiget med pædagoglignende arbejdsopgaver, f.eks. som minimum i 10 år. Kravet om en 10-årig beskæftigelse kan begrænses til 5 år, hvis medarbejderen har anden uddannelse eller væsentlige dele heraf - f.eks. en klubpædagoguddannelse eller en udenlandsk uddannelse.

Det er det enkelte seminarium, der afgør, om adgangsbetingelserne og de særlige kvalifikationer hos ansøgerne er til stede.

Det særlige uddannelsesforløb bør tilrettelægges ud fra ansøgernes reelle forudsætninger og kvalifikationer. Fælles for ansøgerne er, at de har været i arbejde igennem en længere årrække.

En af de væsentligste forskelle mellem den almindelige pædagoguddannelse og det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb er, at den studerende fritages for praktik, hvilket beror på, at den studerende gennem mangeårig praksis har fået et indgående kendskab til pædagogisk arbejde. Det kan dog være ønskeligt at bevare en praktikperiode af 12 ugers varighed i uddannelsen, således at praktik kan gennemføres inden for andre institutionsområder; f.eks. kan de studerende, hvis arbejdsforholdene tillader det, bytte arbejdspladser i praktikperioden.

En sådan ordning kan sikre en alsidig praktisk pædagogisk baggrund, og at det generelle mål med uddannelsen kan nås. Den studerende skal gennem uddannelsen kvalificeres til det brede pædagogiske arbejdsfelt, og den færdiguddannede må ikke fastlåses til det ansættelsesområde, hvor den pågældende er ansat under uddannelsen.

Teoriindholdet bør have samme indhold som i den almindelige pædagoguddannelse, men udvalget forudsætter, at de studerendes særlige kvalifikationer giver baggrund for reduktion af timetallet.

For så vidt angår undervisningens tilrettelæggelse og lærernes opgaver, roller og funktioner, er det vigtigt at være opmærksom på, at der skal ske en tilpasning til de studerende og deres forudsætninger, og at en særligt tilrettelagt uddannelse for voksne kræver andre undervisningsformer, ændrede krav til lærerne og anden undervisningstilrettelæggelse.

Undervisningen bør tilrettelægges således, at den studerende i samarbejde med andre studerende i vidt omfang får mulighed for selvstudium og for selv at tilrettelægge arbejdet med uddannelsen. D.V.S., at det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb i højere grad end den almindelige pædagoguddannelse kommer til at fungere på den studerendes eget ansvar med de deraf følgende muligheder og forpligtelser. Men der må ikke slækkes på den faglige kvalitet af uddannelsen, der skal være på højde med den almindelige pædagoguddannelse. Uddannelsen efterprøves via eksaminer, og der bør være samme eksamenskrav og eksamensformer som ved den almindelige pædagoguddannelse.

I modsætning til den almindelige pædagoguddannelse skal den særligt tilrettelagte uddannelse kunne kombineres med beskæftigelse. Det betyder, at en væsentlig del af undervisningen bør finde sted uden for normale arbejdstider. Undervisningen tilrettelægges af det enkelte seminarium.

Det er udvalgets opfattelse, at det særligt tilrettelagte uddannelsesforløb vil kunne gennemføres på 2 til *2Vi* år.

7. Udviklingsvirksomhed m.v.

Udvalgets beskrivelse af pædagoguddannelsen lægger vægt på, at seminarierne og institutionerne i det lokale område skal have samarbejde på en række områder.

Udvalget mener, at seminarierne - som det sker i dag - skal arbejde målrettet på at lave kvalitetsudvikling af enkelte dele af uddannelsen og sikre, at der sker en erfaringsudveksling mellem seminarierne.

Når der etableres en fælles pædagoguddannelse, vil det betyde, at der skal ske en yderligere udvikling af fagene, således at alle seminarier er i stand til at uddanne til hele det pædagogiske område.

7.1 Forsøgs- og udviklingsarbejde på seminarierne

Forsøgs- og udviklingsarbejde har været centralt i 80'ernes politik. Udvalget forventer, at dette vil fortsætte og styrkes i 90'erne. Pædagoger har medvirket og medvirker aktivt i megen udviklingsvirksomhed. Uddannelsesinstitutionerne er også så småt ved at åbne sig mere over for det omgivende samfund, bl.a. med baggrund i forskellige sektorers udviklingsprogrammer.

Socialministeriets udviklingsprogram ophører med udgangen af 1991, men der vil være behov for forankring og videreudvikling lokalt i amter og kommuner. I denne proces vil pædagoger såvel som seminarierne komme til at spille en rolle. Den igangværende omstilling og decentralisering betyder, at pædagoger, uanset hvor de arbejder, vil skulle samarbejde om nye opgaver og løsninger. Det er udvalgets opfattelse, at en fælles pædagoguddannelse vil kunne bidrage til denne videreudvikling.

Forsøgs- og udviklingsarbejde er en væsentlig bestanddel af enhver uddannelsesmæssig og pædagogisk virksomhed. Samspillet mellem uddannelsesinstitutioner og et givent arbejdsfelt er af stor gensidig værdi:

- De store omstruktureringer i sektoren og det forsøgs- og udviklingsarbejde, der foregår på institutionerne, medfører ændringer og udviklinger i den pædagogiske praksis, som bør inddrages og afspejles i undervisningen.
- Der er også behov for øget teoriudvikling inden for en række af de nye opgaver, som pædagoger arbejder med. Her er det naturligt, at seminarierne bidrager med den teoretiske viden og metode.

Forsøgs- og udviklingsarbejdet bør indgå som en integreret del af seminariets daglige arbejde, fordi den tætte sammenhæng mellem udvikling af teori og udvikling af den pædagogiske praksis netop kan skabes på seminarierne.

Forsøgs- og udviklingsprojekter kan igangsættes i et tæt samarbejde mellem seminarierne, amt/kommuner, private og selvejende institutioners bestyrelser, faglige organisationer, særlige sagkyndige, brugerne og de involverede pædagoger.

I de kommende regler om styring af seminarierne vil der blive skabt bedre betingelser for interessenternes inddragelse, idet de enkelte seminariers bestyrelser skal have »væsentlig repræsentation af arbejdsområdet«.

For at seminariernes kobling til forsøgs- og udviklingsarbejder kan få så stor effekt og spredning som muligt, skal seminarierne bidrage til, at projekterne er funderet i relevante teoriovervejelser, at der sker en løbende erfaringsopsamling, og at der foretages en samlet evaluering. Udvalget forestiller sig, at de lærere, der inddrages og igangsætter projekter fra seminarierne, ofte vil være direkte involverede i udviklingsarbejderne, bl.a. ved opsamling, supervision og konsulentbistand.

Denne direkte involvering af seminarierne i forsøg og udvikling af pædagogisk arbejde med børn, unge eller voksne vil også give de enkelte lærere mulighed for faglig inspiration og udvikling.

I den nye uddannelse vil der også være behov for udviklingsprojekter i forbindelse med den lønnede praktik, da den studerende skal indgå i en ny relation til praktikinstitutionen. Det afføder behov for, at der udvikles nye metoder i undervisningen, som bidrager til, at den lønnede praktik bliver et aktiv i uddannelsen.

Lærerne kan som led i deres arbejde ved seminariet igangsætte og deltage i forskningsprojekter i det omfang, der kan skaffes midler hertil fra anden side. Hvis seminarier skal indgå i en egentlig forsk-

ning, kræver det, at de deltagende lærere tilknyttes andre forskningsmiljøer eller forskningsnetværk.

I forbindelse med seminariernes virke skal den tætte kobling mellem teori og praksis prioriteres højt, da det kan få et umiddelbart gennemslag i undervisningen. Hvorimod deltagelse i en egentlig forskning først vil slå mere indirekte igennem i seminariernes dagligе praksis over en længere periode.

Udvalget finder således, at det er af afgørende betydning, at der bevilges forsøgs- og udviklingsmidler til seminarierne, og foreslår, at der til dette formål særskilt afsættes 5 mio. kr., svarende til gennemsnitlig 1/2 årsværk pr. seminarium.

7,2 Efteruddannelse

Herudover er der behov for udvikling af efteruddannelse og videreuddannelse. Det er udvalgets opfattelse, at en samordning af uddannelserne gennem en fælles uddannelse giver langt bedre grundlag for opbygning af relevante former for efter- og videreuddannelse.

Særskilt om efteruddannelsen skal bemærkes, at seminarierne som grunduddannelsesinstitutioner længe har haft mulighed for at tilbyde efteruddannelse til medarbejdere på det pædagogiske arbejdsfelt, men at disse muligheder af flere grunde ikke har kunnet udnyttes optimalt.

Det må imidlertid påregnes, at den nye fælles uddannelse vil give seminarierne en tydeligere profil i forhold til det omgivende arbejdsmarked, ligesom indførelsen af den lønnede praktik i uddannelsen vil udbygge seminariernes samarbejde med kommuner og amter.

Udvalget finder, at det er af stor betydning, at den faglige og teoretiske viden, som findes på seminarierne, kommer institutionerne i regionen og arbejdsfeltet til gode. Omvendt er det vigtigt, at den praktiske erfaring og ny viden, som udvikles på regionens institutioner og arbejdsfelt, kommer pædagoguddannelsen til gode.

Med et sådant samarbejde vil der være mulighed for et frugtbart samspil mellem grunduddannelsen, udviklingen på arbejdsfeltet og efteruddannelse af pædagoger.

7.3 Videreuddannelse

Videreuddannelse af børnehave- og fritidspædagoger finder primært sted på Danmarks Lærerhøjskole, og videreuddannelse af socialpædagoger finder primært sted på Socialpædagogisk Højskole.

De nuværende videreuddannelsesmuligheder og deres tilknytning til forskellige institutioner har således afspejlet det faktum, at der har været 2(3) forskellige uddannelser på området.

Indførelsen af en fælles pædagoguddannelse vil medføre konsekvenser for videreuddannelserne, men udvalget har ikke fundet det muligt - som led i dette udvalgsarbejde - at gå nærmere ind i en drøftelse af konsekvenserne. Udvalget finder, at dette spørgsmål bør tages op særskilt.

8. Dimensionering og praktikpladssikring

Udvalget foreslår et regionalt samarbejde om indstilling til Undervisningsministeriet om dimensioneringen af uddannelsen og om sikring af praktikpladser. Til grund herfor ligger følgende principper:

- Undervisningsministeriet fastlægger det samlede optagelsestal og fordelingen af optagelsestallet på seminarierne. Ministeriet tilstræber at stille et samlet antal optagelsespladser til rådighed svarende til søgning, arbejdsmarkedsvurderinger og kapacitetsforhold.
- Kommuner og amtskommuner nedsætter regionale praktikpladsudvalg, der afgiver indstillinger til Undervisningsministeriet om dimensionering til pædagoguddannelsen ud fra en samlet vurdering af regionens rekrutteringsbehov og hensynet til praktikpladser i uddannelsen.
- Kommuner og amtskommuner skal stille praktikpladser til rådighed for pædagoguddannelsen svarende til optagelsen.

Udvalget forudsætter i øvrigt, at styringen af selve pædagogseminarierne i den kommende lov skal være i overensstemmelse med principperne om mål- og rammestyring, sådan som de er blevet udmøntet i de seneste love på seminarieområdet. Hvert enkelt seminariums bestyrelse (med »væsentlig repræsentation af arbejdsområdet«) får tillagt den overordnede ledelse af seminariet og fastsætter en studieordning efter forslag fra rektor inden for rammerne af uddannelsesbekendtgørelsen.

En stor del af dag- og døgninstitutionerne er private og selvejende institutioner, der har driftsoverenskomst med kommuner og amter. De selvejende institutioner har egen ansættelseskompetence. Udvalget har i afsnit 8.3 beskæftiget sig med selvejende institutioner som praktiksteder.

De kommunale organisationer har under udvalgsarbejdet tilkendegivet det principielle synspunkt, at de hellere havde set, at der for

pædagoguddannelsen blev tilvejebragt et styringssystem parallelt med det, der er indført for social- og sundhedsuddannelserne; efter dette system overtager amtskommunerne uddannelsesinstitutionerne, og der etableres et kommunalt samarbejde om regional fastlæggelse af dimensioneringen gennem elevansættelser ud fra behovet for færdiguddannet personale i institutioner m.v. i en amtskommune.

De kommunale organisationer har imidlertid taget til efterretning, at det har været en forudsætning for udvalgsarbejdet, at seminarierne, og dermed uddannelsen og dimensioneringen, forbliver i Undervisningsministeriets regi. Udvalget foreslår herefter i enighed det styringssystem, der er beskrevet nedenfor.

8.1 Regionalt samarbejde om dimensionering og praktikpladssikring

Indførelsen af et lønnet praksisår i pædagoguddannelsen betyder, at kommuner og amter får en forpligtelse til at sikre praktikpladser til de studerende under hensyn til de årligt fastsatte optagelsestal.

Modsvarende skal det sikres, at seminariet anviser studerende til de normerede praktikantstillinger, der oprettes i kommuner og amter.

Udvalget foreslår, at der nedsættes regionale praktikpladsudvalg i hver amtskommune til at sikre, at praktikpladsforpligtelsen følges op, og at opgaverne koordineres.

Det regionale udvalg får til opgave dels at indhente oplysninger fra seminarierne i regionen om behov for praktikpladser, dels at indhente oplysninger fra de enkelte kommuner og amtskommunen om rekrutteringsbehov og planlagt praktikpladsudbud.

Det regionale udvalg vurderer regionens samlede rekrutteringsbehov ud fra antallet af ansatte pædagoger og forventede ansættelsesbehov.

Det regionale udvalg afgiver indstilling til Undervisningsministeriet om regionens behov for optagelsespladser og om praktikpladsforpligtelsen (i og uden for regionen).

På baggrund af de samlede indstillinger, kapacitetsforholdene og arbejdsmarkeds vurderinger træffer Undervisningsministeriet beslutning om det samlede optagelsestal. I overensstemmelse med principperne bag lov om adgangsregulering tilstræber ministeriet at

stille et samlet antal optagelsespladser til rådighed svarende til søgning, kapacitetsforhold og arbejdsmarkeds vurdering.

Undervisningsministeriet træffer desuden beslutning om fordelingen af optagelsestallene på seminarier samt om de enkelte regioners praktikpladsforpligtelse over for de enkelte seminarier.

Det regionale udvalg fordeler den samlede praktikpladsforpligtelser på kommuner og amt i forhold til de enkelte seminarier.

Inden for den enkelte region kan man aftale, hvordan man i praksis opretter og tildeler praktikpladser inden for regionens forpligtelse. Det kan f.eks. ske ved at delegere beføjelser fra det regionale udvalg til seminarierne - jf. de nuværende praktikudvalgs opgaver - og til de enkelte kommuner og amtskommuner efter lokale behov.

Blandt opgaverne i det nødvendige samarbejde om sikringen af praktikpladserne kan særlig fremhæves at vurdere rekrutteringsbehov i regionen. Dertil kommer opgaver i forbindelse med at tilgodese behovet for at sikre praktikpladser til seminarierne i regionen. Et stort antal seminarier i regionen forstærker behovet for praktikpladser; omvendt kan et mindre antal seminarier i en region muliggøre tilbud om praktikpladser til et seminarium beliggende i en anden region.

I de tilfælde, hvor der i en amtskommune kan konstateres et større behov for praktikpladser, end amtet selv kan tilgodese - eller omvendt, at amtet får overskud af praktikpladser - vil det være naturligt, at det regionale udvalg søger at samarbejde med et andet regionalt udvalg om en hensigtsmæssig fordeling af pladserne mellem regionerne. Udvalget anbefaler derfor, at de regionale udvalg samarbejder om sådanne opgaver efter behov.

Udvalget lægger også vægt på, at der samtidig så vidt muligt bør tages hensyn til de studerendes interesse i at kunne få praktikpladser inden for en overkommelig afstand fra bopælen eller fra seminariet og i overensstemmelse med individuelle ønsker om den faglige sammensætning af uddannelsen i det omfang, seminariets uddannelsesordning og de faktiske forhold åbner mulighed for det.

Opgaverne i forbindelse med selve praktikpladsanvisningen forudsættes at blive lagt ud til de enkelte seminarier eller kommuner, jf. nedenfor under afsnit 8.2. Det regionale udvalg skal imidlertid træde til, hvis der opstår problemer i praksis.

Udvalget forelår, at det regionale udvalg sammensættes i forhol-

det 3:1:2 mellem repræsentanter for henholdsvis kommunerne, amtskommunen og personaleorganisationerne.

Rektorer for de seminarier i regionen, som regionen får praktikpladsforpligtelser overfor, tilforordnes det regionale udvalg.

Der bør også sikres plads i samarbejdet for private og selvejende institutioner, som repræsenterer en stor del af institutionerne på området. De har egen ansættelseskompetence og har driftsoverenskomst med kommuner og amter.

Udvalget anbefaler, at kommuner og amtskommuner tager kontakt med private og selvejende institutioner med henblik på at aftale rammerne for et samarbejde.

Amtskommunen varetager det regionale udvalgs sekretariatsforretninger.

Der kan i nogle regioner opstå risiko for en skævdeling i regionen på grund af forholdet mellem placeringen af seminariet og praktikpladsfeltet. Seminariernes geografiske placering er historisk ikke bestemt i forhold til inddelingen i amter, og et amt kan således have flere seminarier, mens et naboamt evt. kun har ét. Der må derfor sikres mulighed for, at de regionale udvalg for flere amtsregioner kan beslutte at varetage deres opgaver som fællesudvalg. Dette forpligter Undervisningsministeriet til at behandle fællesregionens indstilling som en samlet indstilling og til at meddele fællesregionen en samlet forpligtelse.

Det kan f.eks. være hensigtsmæssigt i de storkøbenhavnske amter - dvs. Københavns, Frederiksborg og Roskilde amter, Københavns og Frederiksberg kommuner, Nordjyllands og Viborg amter og eventuelt flere jyske amter.

Bornholms amt, som ikke har nogen seminarier, bør have mulighed for at indgå aftale med en anden amtskommune om en særlig ordning for bornholmske pædagogstuderende.

Med den ovenfor skitserede ordning vil der for første gang på området blive skabt en lovhjemlet forpligtelse for kommuner og amtskommuner til at sikre praktikpladser til seminarierne i regionen, og der etableres et regionalt samarbejde til at sætte det i system.

Det er ikke hensigten at skabe et system, der udelukker de eksisterende landsdækkende uddannelser på området.

Den selvejende institution Diakonhøjskolen i Århus er godkendt efter lov om folkehøjskoler og modtager tilskud fra Kulturministeriet med hjemmel i lov om statsstøtte til visse private skoler. Diakon-

højskolen uddanner bl.a. elever i en socialpædagogisk linie. Et uddannelsesforløb på den socialpædagogiske linie sammensættes af højskolekurser og 4 praktikperioder af 6 måneders varighed til et samlet hele af i alt 4 år og 2 måneder.

Der optages årligt godt 30 elever på diakonuddannelsens socialpædagogiske linie, og skolen har aftaler om godt 60 praktiksteder over hele landet.

Efter udvalgets opfattelse bør der i loven åbnes mulighed for, at Diakonhøjskolen kan tilslutte sig det foreslåede uddannelsessystem som et led i diakonuddannelsen. I Lov om grundlæggende social- og sundhedsuddannelser inden for bistands-, pleje- og omsorgsområdet m.v. (lov 432 af 13. juni 1990) er dette for diakonuddannelsens social- og sundhedslinie tilsvarende sikret gennem lovens § 39, stk. 2. I denne bestemmelse hedder det, at driftsoverenskomsten enten skal gå ud på, at amtsrådet henviser elever til undervisning på Diakonhøjskolen, eller at amtsrådet stiller praktikpladser til rådighed for diakonelever.

Efter udvalgets opfattelse bør institutionerne i Århus Amtskommune ved en sådan bestemmelse dog ikke pålægges forpligtelse til at ansætte elever fra Diakonhøjskolen i lønnet praktik ud over de 12 måneder, hver elev har krav på i henhold til udvalgets uddannelsesforslag. Hvis elever fra Diakonhøjskolen opnår praktikpladser ved institutioner, der er beliggende uden for Århus Amtskommune/ praktikpladsregionen, kan dette sikres ved aftaler mellem de respektive praktikpladsbestyrelser.

8.2 Den praktiske gennemførelse af praktikpladsanvisningen

Udvalget forudsætter, at selve anvisningen og hele administrationen af praktikpladser i praksis vil blive overladt til de enkelte seminarier og evt. kommuner.

Udvalget foreslår, at der nedsættes praktikudvalg på seminarierne til at løse opgaver i forbindelse med praktikplacering m.v., sådan som det kendes i dag på børnehave- og fritidspædagogseminarierne. Uoverensstemmelser eller principielle afgørelser om praktikplacering behandles i de regionale udvalg.

Et seminarium vil typisk skulle have en aftale med en institution for et år ad gangen om et antal plads(er) af en bestemt art (daginsti-

tution for normale børn, døgninstitution for handicappede etc.) og med placering af praktikperioder i årets løb.

Administrationen af en sådan aftale vil ofte blive lagt videre ud til administration hos enkelte lærere, for at tildelingen af praktiksteder kan tilpasses de enkelte studerendes behov, herunder hensynet til de studerendes bopæl.

Der kan etableres samarbejde med institutioner på tværs af amts-Celler regions-)grænser.

Seminarierne kan samarbejde om, hvilke institutioner de kan benytte sig af som praktiksteder.

Der skal være nogle tætte relationer også mellem det regionale praktikpladsudvalg og seminarierne med hensyn til antal og type praktikpladser, som seminarierne kan disponere over alene eller i samarbejde. Men den konkrete henvisning af studerende til praktikpladserne vil efter delegation fra det regionale praktikpladsudvalg ligge på seminarierne, således at seminarierne disponerer.

Det må sikres, at såvel institutionerne som de studerende får reel adgang til at ophæve samarbejdet, hvis en af parterne finder det påkrævet. Personaleorganisationerne, seminarierne og arbejdsgiverne behandler sådanne spørgsmål ud fra gældende bestemmelser i de respektive overenskomster.

8.3 Særligt om selvejende institutioner som praktiksteder

En stor del af dag- og døgninstitutionerne er private og selvejende institutioner, der har driftsoverenskomst med kommuner og amter. De selvejende institutioner har egen ansættelseskompetence. Daginstitutionernes Lands-Organisation har henvendt sig til Pædagogudvalget og fremsat nogle synspunkter på selvejende institutioner som praktiksteder, som har inspireret udvalget til særligt at tage dette aspekt op. DLO har særlig fremhævet to forhold:

»For det første er det vigtigt, at de studerende fremover i praktikperioderne får mulighed for også at stifte bekendtskab med nogle af de ca. 1.700 af landets i alt 5.500 daginstitutioner, som er selvejende. Ikke kun for de studerendes skyld, men også fordi det er en spændende og udviklende del af miljøet i daginstitutionerne at medvirke omkring de pædagogstuderendes praktiske uddannelse, men

For det andet skal/kan de selvejende institutioner ikke for »enhver pris« kunne fungere som »uddannelsesinstitution«. Den »pris«, der ikke skal/kan betales, er afgivelsen af den ellers for disse institutioner ubestridelige ansættelses- og afskedigelseskompetence for disse »uddannelsesstillinger«, der angiveligvis vil blive aflønnet af institutionernes nuværende lønsum. Der må i givet fald laves et system, så en selvejende institution - som det altså er gældende for alt personale - har indflydelse på, hvem der ansættes, men ikke mindst så det sikres, at bestyrelsen kan ophæve samarbejdet med den studerende, hvis tilstedeværelse i institutionen eventuelt er til skade for det daglige arbejde med børn og forældre - og internt i personalegruppen.«

Udvalget bemærker hertil, at når den studerende i den nye uddannelse skal gennemgå tre forskellige praktikperioder, og hver institution kun kan tilbyde en del af praktikken i en studerendes forløb, opstår der et behov for, at de forskellige praktikmuligheder i regionen koordineres.

De studerende i praktik skal indgå i de selvejende institutioners normering sammen med det øvrige personale, og institutionen har den formelle ansættelseskompetence. Men af koordineringshensyn vil det være naturligt, om den selvejende institution indgår aftale med kommunen eller amtet, således at det er kommunerne og amtet, der forvalter ansættelseskompetencen for praktikanter.

9. Økonomiske konsekvenser og forudsætninger

9.1 Indledende bemærkninger

I dette kapitel redegøres for de økonomiske konsekvenser af uddannelsesreformen for staten, amterne og kommunerne, og hvorledes reformen holdes inden for de givne økonomiske rammer.

Udvalgets forslag er tilpasset den nuværende økonomiske udgiftspolitik og de givne budgetrammer. I forslaget indgår en omlægning fra en studieorienteret SU-finansieret praktik til lønnet praktik af to gange 1/2 års varighed. Herudover indgår en SU-finansieret øvelsespraktik af 12 ugers varighed. Udvalget foreslår, at uddannelsen forlænges med 1/2 år, og at der optages studerende to gange årligt, henholdsvis den 1/8 og 1/2.1 den nye uddannelse vil den praktiske og teoretiske del blive styrket. Omlægningen forudsættes at være omkostningsneutral for amter og kommuner.

I de lønnede praktikperioder skal praktikanterne udføre arbejdsfunktioner, der ellers skulle være udført af andet personale, hvorved de studerende får en normeringsmæssig værdi. Udvalget forudsætter, at det på grundlag af denne normeringsmæssige værdi er muligt, gennem sædvanlige forhandlinger mellem arbejdsgiver- og lønmodtagerorganisationer, at indgå aftale om løn- og ansættelsesvilkår for praktikanterne. Praktikundervisningen af praktikanterne forudsættes at indgå som en del af pædagogernes normale arbejdsforpligtelse under institutionsledelsens/praktikstedets ansvar.

Praktikomlægningen medfører, at vægten skifter fra en hovedsagelig studieorienteret praktik til en hovedsagelig arbejdsorienteret praktik. Udvalget stiller bl.a. derfor forslag om, at den normerede studietid udvides fra 35 til 41 måneder. Med fradrag af 12 måneders lønnet praktik bliver SU-tiden 29 måneder imod de nuværende 35 måneder. De herved øgede undervisnings- og øvrige driftsudgifter foreslås finansieret ved tilsvarende besparelser på praktikudgifterne og på udgifterne til studievejledning. Den forlængede uddannelsestid, indførelse af 1 års lønnet praktik og den nævnte finansie-

ringsomlægning indebærer en væsentlig intensivering af den teoretiske og praktiske uddannelsesindsats.

Undervisningsministeriet forudsætter, at uddannelsesreformen i ligevægt medfører en samlet besparelse for staten på 50 mill. kr. årligt, inklusive besparelser på SU-udgifterne. Omlægning til i alt 1 års lønnet praktik medfører en SU-besparelse på ca. 45 mill. kr. årligt. For amterne og kommunerne medfører oprettelsen af praktikantstillingerne desuden, at der frigøres arbejdstid til undervisning af praktikanter m.v. og til andre arbejdsopgaver.

Selv om de økonomiske overvejelser i en tid med begrænsninger af det offentlige ressourceforbrug må indtage en central plads i planlægningen af en ny uddannelse, er det lige så vigtigt inden for de givne økonomiske rammer at sikre, at kvaliteten i uddannelsen opretholdes, og at kvalitetsniveauet om muligt forøges. Der er brug for øgede ambitioner, hvad undervisningen angår, og der skal stilles større krav til studieintensitet og studiekvalitet, ligesom det må sikres, at de studerende har de nødvendige faglige kvalifikationer for at gennemføre uddannelsen.

9.2 Hidtidige omkostninger

Uddannelsesomkostningerne ved de nuværende pædagoguddannelser kan opdeles i driftsudgifter ved seminarierne og praktikinstitutionerne samt SU-udgifter. Praktikanterne modtager ikke løn under praktik.

Tabel 2: **Samlede budgetterede uddannelsesudgifter 1990**

Mill. kr.	Drift	Praktik	I alt	SU	I alt
Soc.pæd.	95	35	130	105	235
BF-pæd.	157	53	210	146	356
Iait	252	88	340	251	591

Udgifterne til SU omfatter faktiske tildelte stipendier til studenterbestanden i 1988/89 (ca. 8.290 årselever) prisreguleret til 1990-prisniveau. Øvrige uddannelsesudgifter (drifts- og praktikudgifter) er budgettal for finansåret 1990 (ekskl. tillægsbevillinger).

Seminariedriftsudgifterne omfatter lønudgifter og øvrige driftsudgifter. Lønudgifter omfatter udgifter til undervisning, praktikledelse og tilsyn m.v., jf. i øvrigt *bilag 8, II,* hvoraf de samlede uddannelsesudgifter fordelt på udgiftsarter fremgår.

I bilag 8 redegøres der nærmere for, hvilke forudsætninger udvalget lægger til grund for årselev- og omkostningsberegningerne for den nye og de nuværende pædagoguddannelser.

9.3 Den fremtidige omkostningsudvikling

Den fremtidige omkostningsudvikling afhænger af studentertalsudviklingen, driftsudgiften pr. studerende, praktiklønsatsen, praktikanternes arbejdsmæssige værdi i praktikperioderne og SU-udgiften pr. studerende.

9.3.1 Studentertalsudviklingen

Ved dimensioneringen af tilgangen til uddannelserne skal det tilstræbes, at der er balance imellem udbudet og efterspørgslen efter færdiguddannede pædagoger, således at man undgår arbejdsløshed eller mangel på færdiguddannede.

I de sidste tre år (1988-90) er optaget imellem 2.993 og 3.277 nye studerende hvert år (jf. *bilag 4),* og den faktiske bestand udgjorde pr. 1. oktober 1989 8.680 studerende, inklusive omgængere men eksklusive frafald.

Med et halvårligt optag på 1.550 studerende kan prognosticeres en ligevægtsbestand i 1994/95 på 9.528 studerende svarende til 9.432 årselever (se tabel B, bilag 8) eller en forøgelse af det nuværende antal årselever (1990) med 904 årselever. Ved en årselev forstås en elev, der er under uddannelse et fuldt uddannelsesår. En elev, som har gennemført én af de nuværende uddannelser, tæller således 35 måneder svarende til 2.917 årselever. Det nuværende antal årselever er dog påvirket af, at 3. årgang er ca. 250 elever større end normalt på grund af et ekstraordinært stort nyoptag på 3.277 studerende i efteråret 1988.

Når belastningen af seminarierne skal vurderes, er det nødvendigt at udskille praktikårseleverne. Antallet af årselever for 1990 kan beregnes til 8.528 årselever. Hvis 1 praktikårselev defineres som

42 praktikuger, fås 2.540 praktikårselever (29,8%) og 5.988 teoriårselever (70,2%), jf. tabel C, bilag 8.

Belastningen af seminarierne kan i ligevægt vurderes ud fra, hvorledes den samlede *uddannelsestid*fordeler sig imellem teori- og praktiktid, således som den pågældende uddannelse er struktureret, jf. tabel E, bilag 8. For den nye uddannelse foreslår udvalget som nævnt i kapitel 4, pkt.1.2, at antallet af teoriundervisningsuger udgør 100 uger, hvortil kommer en forholdsmæssig andel af de undervisningsfrie uger, beregnet til 17,3 uger - i alt 117,3 uger ud af 178 uger, svarende til 65,9 %, jf. i øvrigt tabel D og E i bilag 8. Studentertalsudviklingen kan herefter resumeres således:

Tabel 3

	Årselever 1990 Gamle uddannelser		Årselever i ligevægt Ny uddannelse	
	Antal1)	%1)	Antal2)	%2)
Årselever i alt	8.528	100,0	9.432	100,0
Heraf: praktik	2.540	29,8	3.217	34,1
: teori	5.988	70,2	6.215	65,9

1) Se tabel A, bilag 8. 2) Se tabel B, bilag 8.

Med en tilgang på 1.550 elever to gange årligt vil de elevtalsmæssige konsekvenser af reformen blive (se tabel 3 og tabel B, bilag 8):

- en forventet afgang på ca. 1.270 kandidater to gange årligt,
- en stigning i antal årselever på 904, heraf 227 teoriårselever og 677 praktikårselever,
- i overgangsperioden er antallet af teoriårselever væsentlig lavere,
- i overgangsperioden er kandidatproduktionen i alt ca 1.270 kandidater lavere end normalt.

9.3.2 Driftsudgifter pr. årselev

Med de driftsudgifter, der er opgjort i tabel 1, udgør de nuværende (1990) driftsudgifter pr. årselev (se tabel C i bilag 8):

Tabel 4

	Praktikårselev[1)]	Teoriårselev	Årselev ialt
Socialpæd.udd.	27.900 kr.	39.800 kr.	35.700 kr.
B/F-udd.	41.600 kr.	43.600 kr.	43.100 kr.
Gns. af SP og BF	34.800 kr.	42.100 kr.	39.900 kr.
Ny pæd.udd.[2)]	6.100 kr.	46.200 kr.	33.400 kr.

1) Inklusive praktikårselever i lønnet praktik. 2) Beregnet på grundlag af tallene i tabel 3 pkt. 9.3.1 og tabel 7 pkt. 9.4.10.

I forhold til de øvrige videregående uddannelser ligger teoridriftsudgiftsniveauet for pædagoguddannelserne i en mellemgruppe. Nogle uddannelser er billigere, f.eks. HA-uddannelsen og de erhvervssproglige korrespondentuddannelser. Andre uddannelser er mere omkostningskrævende, f.eks. læreruddannelsen.

Udvalget anser det ikke for muligt at fremsætte forslag til nedbringelse af seminariernes driftsudgifter pr. teoriårselev, bortset fra den driftsmæssige effektivisering, som følger af, at der nu i kortere perioder er flere studerende »hjemme« på seminarierne ad gangen, jf. afsnit 9.4.1.

9.4 Økonomiske konsekvenser som følge af oprettelse af en fælles pædagoguddannelse

9.4.1 Studenterbestandsforøgelsen og lokalekapaciteten m.v.

Strukturelt er de nuværende pædagoguddannelser opbygget således, at det, bortset fra teoriindkaldsperioderne og kortere perioder på BF-uddannelsen, kun er nødvendigt at undervise 2 årgange ad gangen på seminarierne. Institutionerne er derfor lokalemæssigt dimensioneret herudfra. Når uddannelsestiden forlænges med 1/2 år, og optagelsen af studerende ændres fra 1 til 2 årlige optagelser, vil det være nødvendigt i perioder at undervise 5 af de nye årgange samtidig. Hver af de 5 årgange omfatter halvt så mange studerende som en årgang i de nuværende uddannelser.

Udvalget forudsætter, at det er muligt at tilrettelægge praktik-

ken og den øvrige undervisning således, at det uden større arealmæssige udvidelser lader sig gøre at indpasse undervisningen af den forøgede bestand af teoriårselever og de forøgede antal årgange i den nuværende lokalemasse.

Inden for de givne økonomiske rammer ønsker udvalget, at alle seminarier styrkes i faglig bredde og dybde, således at kvaliteten i uddannelsen sikres. Der kan eventuelt blive tale om at indrette nye faglokaler og anskaffe nyt apparatur m.v., hvis det er økonomisk muligt.

Forlængelse af uddannelsen med 1/2 år medfører en forøgelse af antal teoriårselever med 227, jf. tabel 3. Til imødegåelse af de øgede driftsudgifter som følge heraf foreslår udvalget, at driftsbudgettet permanent forøges med ca. 10 mill. kr. (227 x 42.100 kr.), svarende til den samlede årlige driftsmæssige merudgift, opgjort i 1990-prisniveau. Rammeløftet skal dække øgede lønudgifter til lærere, administrativt personale, husleje, materialer, apparatur og driftsudgifter i øvrigt.

Indførelse af to årlige optagelser medfører en række fordele og økonomiske konsekvenser. Som det fremgår af tabel B i bilag 8, falder antallet af teoriårselever i overgangsperioden med 324 i 1. år, 1.127 i 2. år og og 1.000 i 3. år. Der opstår således i overgangsfasen en ledig kapacitet, som vil kunne udnyttes til gennemførelse af udvalgets forslag i overgangsfasen. For såvel ledelse som seminarielærere og i mindre omfang administrativt personale frigøres arbejdsressourcer, som vil kunne anvendes til efteruddannelse og planlægning, udvikling og implementering af den nye uddannelse.

Udvalget mener ikke, det er muligt at konvertere de ledige ressourcer til besparelser, idet udgifterne er irreversible inden for den tre-årige tidshorisont. Midlertidig indskrænkning af bygningsarealer vil ikke kunne finde sted, idet lokalerne i løbet af kort tid skal anvendes igen. Afskedigelse af faste lærere vil undervisningsmæssigt være meget uhensigtsmæssigt og underminere hele uddannelsesreformen. Hertil kommer, at de faste lærere i overgangsperioden har behov for efteruddannelse, tid til udvikling af den nye uddannelses vifte af fag samt planlægning af uddannelsen. Når udvalget har stillet forslag om to årlige optagelser samt reduktion af studenteroptaget til halvdelen af det nuværende optag, er det bl. a. ud fra ønsket om at give mulighed for planlægning, fagudvikling og efteruddannelse af seminarielærere og praktikansvarlige, samt etablering af et særligt uddannelsesforløb.

9.4.2 Teoriundervisning

Som tidligere fremhævet anser udvalget det for nødvendigt, at den teoretiske undervisning styrkes såvel i tid (tidsrammen) som pr. tidsperiode i forhold til det nuværende niveau. Udvalget foreslår, dels at der indføres et nyt fag kommunikation, organisation og ledelse normeret med 200 timer, dels at det normerede timetal pr. studerende forøges med 296 timer for den nuværende SP-uddannelse og med 266 timer for den nuværende BF-uddannelse. Til speciale normeres et timetal på 11 timer pr. studerende, og anden undervisning normeres til det nuværende omfang på BF-uddannelsen. I praktiktiden afskaffes betalingen for konferencetimerne. Udvalget ønsker endvidere at styrke kvaliteten af uddannelsen ved at indføre ekstern evaluering. Alle fag er principelt eksamensfag. Udvalget foreslår følgende timetalsmæssige rammer for den nye uddannelse:

	BF	SP	Ny udd.	Mill.kr.
		– timer –		
Pædagogik/psykologi[1)]	629	636	650	
Socialfag/sundhedsfag	191	450	450	
Kultur/aktivitetsfag	904[2)]	675	910	
Studierejse	22	...[3)]	22	
Tilvalg	130	125[4)]	130	
Fællestimer	80	40	80	
Kommunikation og organisation	–	–	200	
I alt	1.956	1.926	2.442	20
Speciale[5)]	264	210	264	1
Anden undervisning	50	–	50	1
Forøgelse af eksamen				3
I alt meritudgifter				25

1) Inkl. teoriindkald, 2) Inkl. 2 studieuger, 3) Studierejse indgår i fagenes timetal. 4) Minimum 125 t, 5) Inkl. evalueringsdrøftelse.

Det foreslås, at studievejledningen begrænses til 100 studievejledningstimer pr. klasse af 24 elever. Denne reduktion skønnes at medføre en besparelse på ca. 6 mill. kr.

Den marginale forøgelse af lærerlønudgifterne for den foreslåede timetalsforøgelse beregnet på grundlag af merlærerlønudgiften

pr. klasse og merudgifter til eksamen udgør ca. 25 mill. kr. Udvalget foreslår, at driftsrammen forøges med dette beløb.

Det understreges, at beregningen ikke tager hensyn til, på hvilken måde undervisningen tilrettelægges, f.eks. om undervisningen i fagene gives for meget store hold med mange studerende eller i form af deletimer, ved at klasserne deles i mindre hold.

9.4.3 Omklassificering af stillinger på de socialpædagogiske seminarier

I den nuværende stillingsstruktur kan seminarielærerne ansættes på overenskomstvilkår i henhold til sædvanlig AC-overenskomst på BF-seminarierne, men ikke på SP-seminarierne. Såfremt det bliver muligt også at ansætte på overenskomstvilkår på SP-seminarierne, kan det forventes, at der vil ske en gradvis konvertering af lærerstillingerne til overenskomstansættelse - formentlig oftest i forbindelse med ledighed i stillingerne. Undervisningsministeriet skønner, at der i forbindelse med reformen vil opstå merudgifter på ca. 1 mill. kr. årligt til omklassificeringer m.v.

9.4.4 Forsøgs- og udviklingsmidler

Udvalget finder, at det er af afgørende betydning for kvaliteten og det faglige niveau af pædagoguddannelsen, at den forskningsindsats og den udvikling af ny viden inden for det pædagogiske og sociale område, som flyder via forsøgs- og udviklingsarbejde og forskningsbaserede institutioner, hurtigt kommer pædagoguddannelsen til gode. Det er derfor vigtigt, at seminarierne deltager i forsøgs- og udviklingsarbejde og har nær berøringsflade til denne udvikling.

Udvalget foreslår, at der i lighed med bevillingspraksis på visse ikke forskningsbaserede uddannelsesinstitutioner, f.eks. teknika, ergo- og fysioterapeutskolerne m.fl., permanent og særskilt afsættes 5 mill. kr. årligt til seminariernes deltagelse i forsøgs- og udviklingsarbejde og faglig udvikling. Beløbet svarer til gennemsnitlig 1/2 årsværk pr. seminarium. Det forudsættes, at de i regionen værende seminarier samarbejder om forsøgs- og udviklingsprojekter til gavn for institutionerne i regionen og pædagoguddannelsen.

9.4.5 Særligt tilrettelagt uddannelsesforløb for personer med særlige kvalifikationer

Som omtalt foran under pkt. 9.4.1 opstår der i overgangsperioden en ledig kapacitet dels som følge af, at det første optag til den nye uddannelse er halvt så stort som normalt, dels som følge af overgangen til to årlige optagelser.

Udvalget stiller forslag om, at den ledige kapacitet udnyttes til etablering af et særligt uddannelsesforløb af 2 til *2Vi* års varighed som et tilbud til erfarne medarbejdere med særlige kvalifikationer på det pædagogiske arbejdsmarked, jf. i øvrigt kap. 6, pkt. 2.

Undervisningsministeriet tilstræber, at den ledige kapacitet i overgangsperioden udnyttes til optagelse af det størst mulige antal studerende. Da seminariernes samlede kapacitet ikke herved overskrides, forventes oprettelsen af det foreslåede uddannelsesforløb ikke at medføre øgede udgifter i større omfang. Mindre merudgifter foreslås dækket af de under pkt. 9.4.6 foreslåede midler.

9.4.6 Efteruddannelse af lærere og kurser for praktikansvarlige

De senere års bevillingsreduktioner har bl.a. medført en væsentlig indskrænkning i udbudet af kurser for praktiklærere. Udvalget finder, at denne udvikling er uheldig, og mener tværtimod, at kurserne både i omfang og kvalitet bør udvides. Kurserne skal dels sikre en tæt sammenhæng imellem teori- og praktikundervisningen og dels sikre, at den nyeste viden og erfaring om pædagogisk praksis til stadighed inddrages i praktikundervisningen.

Under de nuværende pædagoguddannelser har undervisningsministeriet for 1990 afsat 2,8 mill. kr. til dækning af vikarudgifter og 0,5 mill. kr. til undervisning af praktiklærere. Udvalget foreslår, at midlerne til undervisning øges med 1,7 mill. kr., og de forøgede udgifter foreslås fremskaffet ved en omfordeling af praktikudgifterne.

Herudover foreslår udvalget, at der i overgangsperiodens tre første år afsættes 5 mill. kr. pr. år til efteruddannelse af lærere og praktikansvarlige samt til igangsættelse og udvikling m.v. af den nye uddannelse og det særlige uddannelsesforløb for erfarne medarbejdere på det pædagogiske arbejdsmarked.

9.4.7 Sammendrag af de løbende driftsmæssige konsekvenser

De samlede permanente driftsmæssige konsekvenser (pkt. 9.4.1 til 9.4.4) af den nye uddannelse kan opsummeres således:

Tabel 5

Øgede driftudgifter som følge af	
forøgelse af studenterbestanden	10 mill. kr.
Styrket teoriundervisning og eksamen	25 mill. kr.
Ændret personalenormering	1 mill. kr.
Forsøgs- og udviklingsmidler	5 mill. kr.
	41 mill. kr.
Besparelse	- 6 mill. kr.
I alt merudgift	35 mill. kr.

9.4.8 Udgifter til SU

De nuværende uddannelser er normeret til 2 år og 11 måneder svarende til, at der foretages 35 SU-månedsudbetalinger pr. årgang. Den nye uddannelse foreslås normeres til 3 år og 5 måneder med 12 måneders lønnet praktik og dermed 29 SU-månedsudbetalinger pr. årgang.

Med udgangspunkt i tabel B i bilag 8 kan SU-udgiften opgøres på grundlag af teoriårseleverne i de enkelte SU-perioder af en årgang, jf. f.eks. årgang 1991 eller ligevægtsbestanden.

Figur 4:

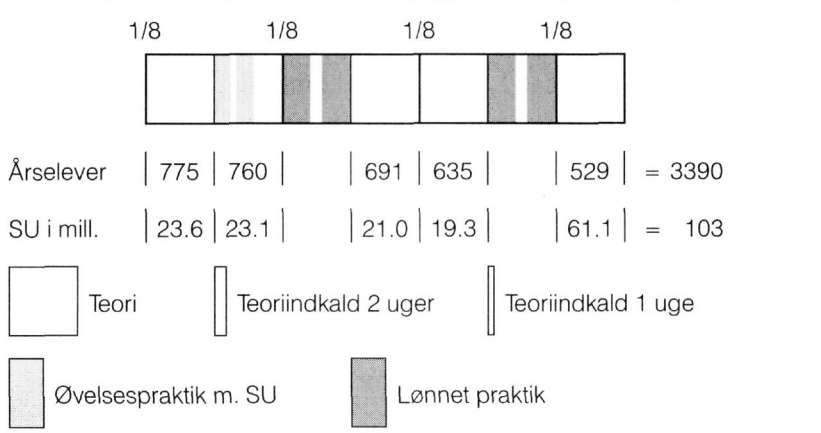

Den samlede SU-udgift bliver: 2 x 3.390 x 30.330 kr. = 206 mill. kr. eller en årlig SU-besparelse på 251 ÷ 206 = 45 mill. kr., jf. figur 4, hvoraf beregningsmetoden fremgår. Beregningen er baseret på den årlige SU-udgift på 30.330 kr. pr. årselev i 1988/89 opreguleret til 1990-prisniveau.

SU-besparelsen på ca. 45 mill. kr. er den absolutte SU-besparelse, d.v.s. forskellen imellem det nuværende forventede udgiftsniveau for 1990 og det forventede udgiftsniveau i ligevægt, som forventes 4 år efter den nye uddannelses igangsættelse. Imidlertid er antallet af SU-finansierede årselever i overgangsperioden betydelig lavere end i dag. På grundlag af tabel B i bilag 8 kan SU-besparelsen i indkøringsperiodens fire år beregnes således, idet hvert år løber fra 1. august til 31. juli:

Tabel 6

	1. år	2. år	3. år	4. år	I alt
			-Mill. kr. -		
To årlige optagelser:					
Nuværende SU-udgift	251	251	251	251	1.004
Forventede SU-udgifter	227	187	174	206	794
Besparelse	24	64	77	45	210
Én årlig optagelse:					
Forventede SU-udgifter	249	207	175	207	838
Besparelse	2	44	76	44	166

Overgangen fra én til to halvårlige optagelser medfører en ekstraordinær engangs-SU-besparelse på ca. 44 mill. kr. (210 - 166 mill. kr.).

9.4.9 Omlægning til lønnet praktik

De nuværende uddannelser har udelukkende været SU-finansieret svarende til de videregående uddannelser. Udvalget foreslår, at der indføres 2 x 1/2 års lønnet praktik inkl. 5 ugers ferie og i alt 4 ugers ulønnet teoriindkald, der forudsættes at ligge uden for den samlede arbejdstid, samt en 12 ugers SU-finansieret øvelsespraktik i uddannelsens 2. semester, med 1 uges teoriindkald.

Omlægningen til lønnet praktik forudsættes at være udgiftsneutral for amtskommuner og primærkommuner, således at der ikke bliver behov for overflytning af ressourcer mellem amter og kommuner. Den lønnede praktik skal være selvfinansierende inden for den enkelte amtskommune og den enkelte primærkommune.

Praktikanterne forudsættes at finansiere deres egen løn i de lønnede praktikperioder gennem værdien af det arbejde, de udfører i stedet for andet personale. Herved får praktikanterne ikke bare en arbejdsmæssig værdi, men også en normeringsmæssig værdi. Denne beregnes som lønnen til det personale, der ellers skulle have udført det samme arbejde.

Ved vurdering af praktikanternes arbejdsmæssige værdi må der tages hensyn til, at der ofte er tale om praktikanter med erhvervserfaring og en bred almen uddannelse bag sig, og at praktikanterne kræver en særlig arbejdstilrettelæggelse, vejledning og undervisning; det sidste reducerer den umiddelbare arbejdsværdi af andet personale.

Som led i uddannelsesreformen er det aftalt, at amterne og kommunerne i forbindelse med oprettelse af praktikpladser frigør 15 mill. kr. og Undervisningsministeriet 20 mill. kr. til en lønpulje, hvis anvendelse senere aftales fordelt imellem samtlige de personalegrupper, som er inddraget i praktikordningen, jf. i øvrigt pkt. 9.4.10.

Med udgangspunkt i disse overvejelser og i forudsætningen om udgiftsneutralitet og oprettelse af en lønpulje finder udvalget, at der kan anvendes en praktikantårsløn på 78.650 kr. (1/4 1990 niveau), inkl. feriepenge m.v., og en værdiansættelse i forhold til en pædagogmedhjælper og en pædagog på henholdsvis 71,7% og 56,7%. Lønnen aftales efterfølgende ved overenskomst mellem de aftaleberettigede parter.

Den lønnede praktik strækker sig over en periode på i alt 47 arbejdsuger og 5 ferieuger. Praktikantårslønnen svarer til 6.443 kr. pr. måned i 10,85 måneder eller 47 uger, hertil kommer feriepenge m.v.

Udvalget foreslår, at praktikanternes ugentlige arbejdstid fastsættes til gennemsnitlig 30 timer for praktikperioderne. Praktikanterne får hermed mulighed for en vis studieindsats i praktikforløbet og for at spare timer op til teoriindkaldsugerne. De skal således arbejde flere timer pr. uge uden for teoriindkaldsugerne for at finansiere lønudgifterne under teoriindkaldene.

Ovennævnte værdiansættelser betyder, at praktikanterne kan indregnes og indgå i praktikstedets personalenormering med 21,5 ugentlige medhjælpertimer eller 17 ugentlige pædagogtimer. Der opstår på denne måde et praktikanttimeoverskud til undervisning og vejledning af praktikanterne og til varetagelse af andre opgaver.

Praktikantlønnen finansieres som hovedregel ved en konvertering af timer fra andet personale eller af lønmidler til vikarer eller lignende. Den konstaterede personaleomsætning i forhold til behovet for praktikpladser viser, at konverteringen vil kunne ske ved naturlig afgang. Det område, hvor praktikpladserne skal findes, omfatter ca. 68.000 ansatte. Den årlige afgang fra stillingerne var i 1988 på omkring 10.000. På området er der over 6.000 institutioner med over 20.000 stuer/enheder.

Fremskaffelse af ca. 3.000 praktikantstillinger vil i hvert af de to etableringsår fordre, at et timetal svarende til mellem 700 og 850 pædagog- og medhjælperfuldtidsstillinger konverteres til praktikantstillinger. Derefter kan der ikke forventes væsentlige ændringer.

Hvor uddannelsesmæssige hensyn taler for eller nødvendiggør praktikantplacering på steder, hvor normeringerne ikke tillader timekonvertering, kan praktikantlønnen finansieres ved at reducere i bevillingerne til samtlige institutioner i (oftest) amtskommunen eller i primærkommunen. Oprettelsen af sådanne praktikantstillinger indebærer en opnormering på praktikstedet, der finansieres ved besparelser fordelt på flere institutioner.

Udvalget anser ovennævnte konverterings faktorer for at være realistiske under hensyn til, at der er tale om en arbejdspraktik i en uddannelse. Praktikanterne skal arbejde, men der skal også være tid til undervisning og vejledning m.v.

Om udgiftsneutraliteten reelt opnås, afhænger af, i hvor høj grad de aftalte konverteringsfaktorer faktisk bliver realiseret på de enkelte praktiksteder.

9.4.10 Sammenligning af uddannelsesomkostningerne under ny og gammel uddannelse

Med udgangspunkt i de forudsætninger og beregninger, der er redegjort for foran, kan udgifterne efter omlægning af pædagoguddannelserne til den nye uddannelse opgøres og sammenlignes med de hidtidige udgifter, jf. tabel 7.

Tabel 7. **Uddannelsesudgifter, ny og gammel uddannelse**

Mill. kr.	Gammel uddannelse[1]			Ny uddannelse. Ligevægt		
1990-niveau	Drift	SU	I alt	Drift	SU	I alt
Teori	252	178	430	287	190	470
Praktik	88	73[2]	161	28	16	51
I alt	340	251	591	315	206	521

1) Se tabel 2. 2) 28,9%, jf. tabel E, bilag 8.

Driftudgifterne (1990-prisniveau) for den nye uddannelse fremkommer således:

Teoridriftsudgifter:
En teoriårselev koster i dag (1990) 42.100 kr., inkl. fællesudgifter. Den prognostiserede ligevægtsbestand på 6.215 teoriårselever, jf. tabel 3, koster herefter i alt ca. 262 mill. kr. eller en forøgelse af de nuværende udgifter med ca. 10 mill. kr. årligt, jf. pkt. 9.4.1. Til dækning af øgede udgifter som følge af den intensiverede teoriundervisning m.v. med fradrag af besparelserne på studievejledningen foreslår udvalget afsat i alt 25 mill. kr., således at den samlede driftsramme forøges med i alt 35 mill. kr. årligt.

Praktikdriftsudgifter:
Foranlediget af Undervisningsministeriets krav foreslår udvalget, at alle hidtidige honorarordninger under praktik afskaffes. Herved spares ca. 60 mill. kr. årligt. De resterende praktikudgifter til praktikledelse og tilsyn m.v. - der ifølge bilag 8 II udgør i alt ca. 28 mill. kr. årligt - videreføres under den nye uddannelse.

Som led i uddannelsesreformen er det aftalt, at der oprettes en lønpulje på 35 mill. kr. (lønniveau 1/4 1990), hvis anvendelse senere aftales fordelt imellem samtlige de personaleorganisationer, som er inddraget i praktikordningen. Lønpuljen på 35 mill. kr. er en kompensation for bortfald af honorarer og betaling for konferencetimer i de hidtidige uddannelser og modsvares af, at vejledning og undervisning af praktikanterne i øvelsespraktikken og den lønnede praktik i den fælles pædagoguddannelse nu indgår som en del af pædagogernes normale arbejdsforpligtelse. Puljen fremskaffes ved tilførsel af 20 mill. kr. fra Undervisningsministeriet og ved, at amter og kommuner under ét frigør 15 mill. kr.

9.5 Konklusion

Med den nye fælles uddannelse styrkes såvel den teoretiske som den praktiske uddannelsesindsats. Dels forlænges uddannelsen med 6 måneder, og dels udvides den teoretiske undervisning betydeligt mere end denne forlængelse medfører, idet ca. 2,4 måneder af den undervisningsfrie tid inddrages til undervisningstid. Den teoretiske og den praktiske uddannelsestid forlænges med henholdsvis 4 og 4,4 måneder. Inddragelse af en del af den undervisningsfrie tid medfører, at uddannelsen som en af meget få uddannelser opnår næsten 100% udnyttelse af den normerede SU-tid.

Dette betyder ikke, at der tilføres uddannelsen flere penge. De forøgede udgifter finansieres fuldt ud ved en omlægning af praktikudgifterne. Der opnås tværtimod væsentlige besparelser. Bortfald af honorarordninger m.v. og omlægningen fra en SU-finansieret praktik til en hovedsagelig lønnet praktik medfører dels en permanent sænkning af SU-udgifterne med ca. 45 mill. kr., dels en permanent driftsbesparelse på ca. 5 mill. kr., altså en samlet permanent besparelse på 50 mill. kr. årligt. Dette beløb fremkommer således:

Tabel 8

Besparelser:		
SU-besparelse	45 mill. kr.	
Bortfald af honorarordninger m.v.	60 mill. kr.	
Studievejledning	6 mill. kr.	111 mill. kr.
Driftudgifter (teoridel):		
Øget studenterbestand	10 mill. kr.	
Styrket teoridel og eksamen	25 mill. kr.	
Omklassificeringer	1 mill. kr.	
Forsøgs- og udviklingsmidler	5 mill. kr.	- 41 mill. kr.
Reduktion af uddannelsesudgifterne		70 mill. kr.
Lønpulje		- 20 mill. kr.
Samlede permanent besparelse		50 mill. kr.

Herudover opnås i den 4-årige overgangsperiode en samlet SU-besparelse på 214 mill. kr. eller en yderligere SU-besparelse på ca. 34 mill. kr. (214 - (4 x 45 mill. kr.)).

Udvalget finder, at det er af væsentlig betydning, at reformen kan gennemføres inden for rimelig stabile rammer. Da reformen i sig selv fører til væsentlige besparelser, som gradvis udmøntes i indkø-

ringsfasen, forudsætter udvalget, at der ikke vil være grundlag for selektive besparelser, mens reformen gennemføres, det vil sige inden for en 5-årig periode.

Den teoretiske del af uddannelsen styrkes ved, at der af besparelserne som følge af bortfald af honorarordninger på årsbasis overføres 35 mill. kr. fra den hidtidige praktikdel til den nye uddannelses teoridel.

For amterne og kommunerne betyder omlægningen til lønnet praktik, at praktikinstitutionerne får en velkvalificeret arbejdskraft. Såfremt der indgås aftale om en årsløn på 78.650 kr. for en praktikant med en ugentlig arbejdstid på 30 timer, og omlægningen skal være omkostningsneutral for amter og kommuner, vil praktikanten skulle udføre arbejde svarende til det arbejde, som en pædagogmedhjælper med 21,5 timer pr. uge udfører, eller som en pædagog med 17 timer pr. uge udfører. Der frigøres på denne måde et praktikanttimeoverskud til undervisning og vejledning af praktikanterne og til andre arbejdsopgaver.

I tilknytning til betænkningens forslag er udvalget opmærksom på, at de bevillingsmæsige rammer for uddannelsen fastlægges af Folketinget.

Udvalget lægger vægt på, at betænkningens forslag er fremlagt som en afbalanceret helhed, hvor de enkelte elementer forudsætter hinanden. Udvalgets tilslutning til betænkningen er betinget af, at dens samlede økonomiske forudsætninger kan realiseres.

10. Gennemførelse af udvalgets forslag

70.7 *Forslag til tidsplan*

Udvalget ønsker, at lovforslag fremsættes i Folketinget snarest muligt, således at loven kan *træde i kraft* fra sommeroptagelsen med henblik på efterårssemestret 1991.

Oprettelse af praktikantstillinger til den første lønnede praktikperiode fra 1. august 1992 må også forberedes på institutionerne.

Hurtigt efter, at lovforslaget er vedtaget, bør der kunne udstedes *bekendtgørelse* om uddannelsen.

Det forudsættes, at der straks indledes *forhandlinger* mellem de forhandlingsberettigede parter med henblik på *aftaler* om praktikansættelser i overensstemmelse med de nye uddannelsesbestemmelser samt om lønvilkår i overensstemmelse med udvalgets forudsætninger. Umiddelbart når loven er vedtaget, bør seminariernes planlægning kunne gå i gang.

Ændring i adgangsbetingelserne forudsættes at træde i kraft med den nye optagelsesbekendtgørelse, der skal gælde fra sommeroptagelsen 1991, jf. Undervisningsministeriets udkast til ny optagelsesbekendtgørelse. Der bør være en overgangsordning af hensyn til ansøgere, der har kvalificeret sig i tillid til de hidtil gældende regler.

70.2. *Overgangsordning*

Udvalget forudsætter, at de studerende, der er optaget under de hidtidige uddannelsesregler, får mulighed for at færdiggøre deres uddannelse inden for sædvanlig frist. Der er taget højde herfor i de økonomiske beregninger.

Bilag 1

Udviklingen inden for arbejdsområder og funktioner

1. Generelle tendenser inden for udviklingen på arbejdsområdet

Socialpolitikken har gennem adskillige år bygget på målsætninger om forebyggelse, decentralisering, normalisering, fleksibilitet, selvforvaltning, brug af egne ressourcer og af-institutionalisering. Formålet har været at skabe varierede ydelser og servicetilbud i bedre overensstemmelse med brugernes ønsker og behov og samtidig at sikre en bedre ressourceudnyttelse.

Dette indebærer bl.a., at der skal skabes større brugerindflydelse på tilrettelæggelsen af de kommunale servicetilbud, og at der skal sikres brugerindflydelse på dag- og døgninstitutioners ledelse og drift. Der skal delegeres ansvar til medarbejdergrupper eller grupper i lokalsamfundet, og opgaverne skal løses på tværs af sektorgrænserne.

Desuden er der en voksende erkendelse af, at der er væsentlige forskelle mellem forskellige dele af landet. Kultur, holdninger, traditioner og boligforhold er forskellige og indebærer, at der må findes løsninger med baggrund i de lokale behov og i lokale traditioner.

På folkeskoleområdet, hvor interessen i denne sammenhæng samler sig om børnehaveklasser, samordnet indskoling og skolefritidsordninger, ses en parallel udvikling.

Kravene til de medarbejdergrupper, der er beskæftiget inden for de nævnte områder, og dermed også kravene til uddannelserne ændres i takt med denne udvikling.

Der er en stigende bevidsthed om kvalitet, personligt engagement og etik hos de professionelle, hvor pædagoger indgår sammen med andre faggrupper.

Nedenfor omtales nogle områder, der kan betegnes som det typiske arbejdsmarked for pædagoger, hvor der allerede i dag er sket en

betydelig glidning mellem grupper med forskellige pædagogiske uddannelser, og hvor der i øvrigt er fælles ansættelsesområde.

1.1 Udviklingstendenser på dagområdet for børn og unge

De betingelser, hvorunder familierne lever, er ændret afgørende. En række omsorgs- og kulturopgaver for børn og unge løses nu uden for hjemmet.

I følge *formålsbestemmelsen i bistandslovens § 69* skal kommunerne planlægge daginstitutionstilbud i sammenhæng med dagpleje (efter § 64) og pasningsordninger (efter § 70); disse dagtilbud indgår samlet i kommunernes generelle og forebyggende tilbud til børn; ordningerne skal i samarbejde med forældrene og børnene skabe rammer, der fremmer børns udvikling, trivsel og selvstændighed.

Der lægges vægt på tætte kontakter mellem det enkelte barn og voksne. Muligheder for børnene til at dyrke egne initiativer og udfolde sig på egne præmisser kombineres med planlagte pædagogiske tilbud og fælles aktiviteter, der kan støtte det enkelte barns udvikling og evne til at samarbejde og fungere sammen med andre.

Der lægges vægt på, at børnene - efter alder og modenhed - inddrages i planlægning og gennemførelse af aktiviteter i dagtilbudene, og at børnene i takt hermed tilegner sig oplevelser af sammenhænge mellem indflydelse og ansvar for sig selv og fællesskabet, ligesom der lægges vægt på, at forældre sikres indsigt i og indflydelse på deres børns dagtilbud gennem information og dialog om deres børns forhold i dagtilbudet.

Daginstitutioner har - på linie med lokalområdets øvrige tilbud til børn - en generel forebyggende effekt. Herudover kan daginstitutioner på baggrund af deres nære kontakt til børn og børnefamilierne indgå i et mere målrettet forebyggende arbejde og som led heri medvirke til at sikre den særlige støtte, som nogle børnefamilier har behov for. Dette forudsætter, at dagtilbudene indgår i et tværfagligt samarbejde med andre faggrupper, f.eks. socialrådgivere, sundhedsplejersker, skoler m.fl.

Daginstitutioner indgår i et samarbejde med andre både offentlige og private tilbud til børn i lokalområdet, således at der opnås en mere sammenhængende udnyttelse af lokalområdets samlede res-

sourcer. Det gælder f.eks. idrætsforeninger og spejderorganisationer. Ud over en bred vifte af oplevelsesmuligheder giver dette også børnene flere forbindelser til andre børn og voksne og er med til at gøre lokalområdet og dets øvrige tilbud mere synligt for børnene og børnefamilierne.

Efterspørgslen efter *daginstitutionspladser* er fortsat stigende, og flere og flere forældre tilkendegiver, at de ønsker en plads i en offentlig dagforanstaltning. Med mere end 30.000 børn på venteliste er det ikke muligt for kommunerne at bygge sig ud af problemet, hvorfor det også er nødvendigt at inddrage løsninger både af traditionel og af mere alternativ art.

Udviklingen i dagforanstaltningerne fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 1 **Pladser i daginstitutioner og kommunal dagpleje 1988 og 1989.**

Antal pladser	januar 1988	januar 1989	stigning 1988/89
Tilskudsberettiget dagpleje	68.572	67.302	- 1,9%
Vuggestuer	23.040	23.675	2,8%
Børnehaver	89.661	89.325	- 0,4%
Fritidshjem	48.999	41.755	-14,8%
Aldersintegrerede institut.	46.249	49.872	7,8%
I alt	276.521	271.929	- 1,7%

Af tabellen fremgår, at væksten i de aldersintegrerede pladser fra 1988 til 1989 er på 7,8%. Til sammenligning kan nævnes, at skolefritidsordningerne er steget med hele 117%, jf. nedenfor.

Af tabellen fremgår også, at mange kommuner har opretholdt de traditionelle foranstaltningstyper, omend der kan konstateres et fald i pladser til dagpleje, børnehaver og fritidshjem.

Parallelt med udviklingen i antal pladser kan der konstateres en vækst i personaleforbruget i samme periode. Væksten, der er opgjort på både uddannet og ikke-uddannet personale, er 154,9% på skolefritidsområdet, 8,4% ved aldersintegrerede institutioner og 2,5% på vuggestueområdet.

Udbudet af daginstitutioner kan ikke ses isoleret. Mange kommuners valg af nye institutionsstrukturer og -former, som er fleksible over for svingninger i efterspørgslen efter pasning, er kommet for at blive.

Med hensyn til dagplejeområdet må det påregnes, at mange kommuner stadig vil fastholde tilbudet om denne pasningsform - måske endda i endnu højere grad end i dag. Her tænkes f.eks. på udvidede muligheder for, at kommunerne kan etablere stordagplejeordninger med op til 10 børn i hjemlige miljøer.

Der forekommer en stadig mere glidende overgang mellem de almene og de specielle foranstaltninger omkring børn.

Børn med handicap integreres i stigende omfang i de almindelige daginstitutioner, ofte i form af den milde specialisering, der finder sted i og omkring de særlige grupper for børn med handicap og for børn med særlige sociale vanskeligheder.

Antallet af børn i særlige daginstitutioner har igennem de senere år været svagt stigende i takt med, at stadig flere børn med vidtgående handicap forbliver i hjemmet i stedet for at blive anbragt på døgninstitution.

Daginstitutioner indgår endvidere som et led i det generelle forebyggende arbejde, og de indgår med vejledende eller koordinerende funktioner på et tidligt tidspunkt i forhold til forældre eller familier, der har behov for støtte. Daginstitutioners arbejde går i denne forbindelse især i retning af at medvirke til at styrke familiernes sociale netværk, f.eks. gennem »åbent hus«-arrangementer og fællesspisning for lokalområdets børnefamilier.

Det er vigtigt, at personalet i daginstitutioner har et solidt kendskab til andre dele af det sociale område og tilgrænsende områder og forstår i samarbejde med social- og sundhedsforvaltningen at trække på de hjælpeforanstaltninger, der i øvrigt findes. Pædagoger medvirker i øvrigt i stigende omfang i samarbejde mellem skole, social- og politimyndigheder.

Den større fleksibilitet og nærhed i tilbudene betyder også, at mange daginstitutioner indgår i det specifikke forebyggende arbejde vedrørende f.eks. særlig truede børnegrupper, børn med handicap, flygtninge og indvandrerbørn eller børn med socialt betingede problemer.

Som supplement til dagområdet for mindre børn er der hele *klubområdet,* som forenklet kan opdeles i tre kategorier:

- fritidsklubber for de 7-14 årige,
- ungdomsklubber for de 14-18 årige,
- klubber eller klublignende intiativer for de 18-25 årige.

Klubområdet spiller en stigende rolle i det forebyggende arbejde, og mange klubber målretter deres indsats mod unge med problemer.

Udviklingen for fritids- og ungdomsklubber m.v. samt skolefritidsordninger fremgår af nedenstående tabel.

Tabel 2 **Fritids- og ungdomsklubber, andre socialpædagogiske fritidsforanstaltninger og skolefritidsordninger**

Indskrevne børn	januar 1988	januar 1989	stigning 1988/89
Fritids- og ungdomsklubber	69.275	67.494	- 2,6%
Andre soc.pæd. fritidsforanst.er	3.308	2.592	-21,6%
Skolefritidsordninger	12.213	26.521	117,2%

Udviklingen i de senere år er gået i retning af, at børn under 10 år indgår i skolefritidsordningerne, mens klubberne mere retter sig mod børn over 10 år. Der er en generel tendens til, at der på klubområdet etableres nogle meget åbne tilbud i samarbejde om for eksempel aktiviteter i idrætsforeninger m.m. eller som kluboverbygninger på fritidshjem og aldersintegrerede daginstitutioner.

1.2 Udviklingstendenser på skole- og kulturområdet

Ifølge *formålsbestemmelsen i folkeskolens* § *2* skal skolen i samarbejde med forældrene give eleven muligheder for at tilegne sig kundskaber, færdigheder, arbejdsmetoder og udtryksformer, som medvirker til den enkelte elevs alsidige udvikling. Folkeskolen skal søge at skabe sådanne muligheder for oplevelse og selvvirksomhed, at eleven kan øge sin lyst til at lære, udfolde sin fantasi og opøve sin evne til selvstændig vurdering og stillingtagen. Folkeskolen skal forberede eleverne til medleven og medbestemmelse i et demokratisk samfund og til medansvar for løsningen af fælles opgaver.

Siden *børnehaveklasserblev* indført ved lov i 1966, har skolen beskæftiget børnehave- og fritidspædagoger. Praktisk talt alle børn går i børnehaveklasse. Pædagoger deltager tillige i *den samordnede indskoling,* hvor børnehaveklasselederen og lærerne samarbejder og koordinerer indhold og arbejdsformer i undervisningen. Ordningen omfatter omkring 50% af børnene i 1.-2. klasse.

Med den samordnede indskoling er indført det »udvidede under-

visningsbegreb«, hvor børn i de yngre klassetrin undervises på tværs af aldersgrupper, og hvor leg og læring, boglige og musiske aktiviteter sammenflettes i en helhed, som tilgodeser børnenes alsidige udvikling.

Med *skolefritidsordningerne* blev der taget et vigtigt skridt i retning af at overskride grænserne mellem skole og daginstitution. Skolefritidsordningerne modtager børn fra den alder, hvor de kan optages i børnehaveklassen (også selv om de ikke er optaget i skolen), og disse ordninger har haft en eksplosiv vækst. De muliggør tilrettelæggelsen af en sammenhængende dag, hvor undervisning, fritidsaktiviteter og omsorg indgår i en helhed og virker i samspil med lokalsamfundets kulturelle og idébetonede aktiviteter for børn. Også her er et stort beskæftigelsesfelt for pædagoger. Udviklingen for skolefritidsordningerne fremgår af tabel 2 ovenfor.

Specialpædagogisk bistand til småbørn er endnu et område, som beskæftiger (børnehave)pædagoger inden for skolesektoren. Det vil oftest være tale-hørehæmmede børn, som undervises og stimuleres, og bistanden ydes i børnenes naturlige omgivelser: hjem, børnehave m.v.

Mange kommuner har allerede gennemført en omlægning af skole- og socialforvaltningerne, hvor alle tilbud og foranstaltninger for 0-17 årige - daginstitutioner, skoler, fritidstilbud - samles under ét, typisk ved at overføre småbørns- og daginstitutionsområdet fra socialforvaltningen til skoleforvaltningen. Denne udvikling ventes at fortsætte.

På fritids- og kulturområdet er der felter, som i et vist omfang beskæftiger pædagogisk uddannet personale, og der er stigende tendens til samarbejde mellem skoler/daginstitutioner og det brogede fritids- og kulturområde. Der opstår hele tiden nye professionelle grupper, f.eks. naturvejledere for børn/pædagoger på museer, på naturskoler, billedskoler, musikskoler o.s.v.

De kendteste områder er *interessegrupper for børn og unge*, som deltager i aktiviteter, der spænder meget vidt, og *ungdomsklubberne,* der arbejder parallelt med klubber under bistandsloven.

1.3 Udviklingstendenser i indsatsen overfor børn og unge med særlige behov samt i familieindsatsen

Med hensyn til behandlings- og støtteforanstaltninger for børn og unge og deres familie med særlige pædagogiske behov er der glidende overgange mellem de traditionelle dag- og døgninstitutionsområder.

Grundlæggende går en altovervejende del af det sociale arbejde ud på at *bevare familien samlet.* Anvendelse af *»hjemme-hos« pædagogen* er et eksempel herpå. Pædagogen går eventuelt sammen med andre personalegrupper ind i familien i en kort intensiv periode for i et samspil at få vendt en uheldig udvikling.

En anden model, der søger at se problemerne i en bredere sammenhæng og søger at undgå splittelse af familien, er *dagbehandlingsinstitutioner,* hvor 5-6 børn hver dag opholder sig, og forældrene inddrages i arbejdet et par gange om ugen. Pædagogerne superviseres af en psykolog.

Flere og flere døgninstitutioner har tilknyttet *dag- eller døgnafdelinger* for hele familien. Formålet er at støtte forældrene i deres opdragelse af børnene. Opholdstiden kan variere efter behov.

Flere og flere steder etableres der åben anonym rådgivnings- og vejledningsvirksomhed, også i form af telefonrådgivning. Det kan være offentlige rådgivningscentre, døgninstitutioner eller private organisationer, der står bag. Disse åbne rådgivninger retter sig mod og anvendes af såvel børn og unge som forældre.

Ca. 10.000 børn og unge har det, der betegnes som vidtgående psykiske eller fysiske handicap. Den største og meget varierede gruppe er personer med psykiske handicap. Herudover kan det være svære tale- og sproghandicap, hørehandicap eller bevægelseshandicap. 80% af børnene med vidtgående handicap bor hjemme hos forældrene. En væsentlig del af bistanden til dem ydes af kommunens socialforvaltning, som ofte trækker på amtets specialrådgivning eller på ekspertise ved en lands(dels)dækkende institution.

I de senere år har flere kommuner således selv etableret tilbud til børn med handicap i almindelige daginstitutioner, eventuelt i form af specialgrupper og ofte med en støttepædagog knyttet til det enkelte barn.

I amtskommunalt regi gives en række særlige daginstitutionstilbud for børn med vidtgående handicap, der begrunder en særlig indsats af ekspertise.

Specialundervisning tilbydes i folkeskolen.

Pædagoger benyttes endvidere som *primær-kontaktpersoner* over for familier med hjemmeboende børn med handicap.

Døgninstitutionerne kan stort set deles i 2 typer: områdeinstitutioner og specialinstitutioner.

Området dækker - ud over institutioner for børn og unge med vidtgående fysisk og psykisk handicap - tilbud til børn og unge med sociale og psykiske problemer (adfærdsvanskeligheder, stof- og alkoholproblemer m.v.).

Tilbudene til børn og unge med sociale og psykiske problemer er typisk familiepleje, døgninstitutioner, socialpædagogiske kollektiver m.v. Kommuner og amter samarbejder om mere end 15.000 børn og unge fra denne gruppe. Kommunerne har ansvaret for at tilvejebringe det relevante tilbud, men drejer det sig om døgnanbringelse, vil det enten være amtslige institutioner eller selvejende institutioner med driftsoverenskomst med amtet, som overtager ansvaret.

Udviklingen på området døgninstitutioner for børn og unge fremgår af nedenstående tabel:

Tabel 3 **Døgninstitutioner for børn og unge**

Indskrevne	1988	1989	Fald
Antal pladser	6.113	6.024	1,78%

Områdeinstitutioner dækker et lokalområde. Institutionerne skal her løse mangeartede problemer, f.eks. ved optagelse af familien, i særlige tilfælde enkelte familiemedlemmer, eller ved at gå ud i familien eller lokalområdet og lave forebyggende eller behandlende arbejde.

En type områdeinstitution er nærmiljøinstitutionen, der som regel ligger i et byområde. De børn, der optages her, har mulighed for at beholde så mange af deres konstruktive kontakter og netværk som muligt, og institutionen kan støtte dette. Ligeledes er det lettere at lave en glidende overgang ud af institutionen.

Som eksempler på *specialinstitutioner* kan nævnes institutioner for børn og unge med vidtgående fysisk og psykisk handicap. Nogle

specialinstitutioner tager sig af afgrænsede problemer omkring stærkt behandlingskrævende børn som f.eks. autistiske, tidligt følelsesmæssigt frustrerede børn eller børn, der har været udsat for incest. Under specialinstitutioner hører også de sikrede afdelinger.

Til døgninstitutionerne kan være knyttet (ansat) familieplejer, såkaldt integreret familiepleje.

Særlige indsatser. Der synes i dag at være et særligt behov for at udvikle nye metoder i den indsats, der specielt retter sig mod gruppen af unge med meget massive problemer, herunder unge med misbrugproblemer og svær kriminalitet m.v. Det har således vist sig svært at arbejde med disse på traditionelle institutioner. Socialpædagogiske kollektiver tager dog i en vis udstrækning dette arbejde op. Der er særlige behandlingsinstitutioner for alkohol- og narkomisbrugere. Her spænder behandlingen fra omsorgsfunktioner over ambulatorier og forskellige dagtilbud til døgninstitutioner.

Et særligt problem knytter sig til børn af narkomødre (over 1.000 på landsplan), af psykisk syge mødre, af alkoholiserede mødre og af psykisk udviklingshæmmede mødre.

Indsatsen over for de mest belastede/behandlingskrævende unge er i dag oftest baseret på opsøgende medarbejdere/miljøarbejdere, der opsøger de steder, hvor de truede unge opholder sig, og her prøver at få kontakt med de unge, således at de senere kan motivere dem til at ændre levevis. Indsatsen sker ofte med udgangspunkt i døgnkontakter, åbne rådgivninger, klubber m.v.

Der er en stigning i antallet af bofællesskaber for unge, herunder sent udviklede unge og unge med forskellige handicap.

Et område, der nok vil påkalde sig øget opmærksomhed, er foranstaltninger til en formentlig stigende gruppe unge, der igennem deres opvækst har savnet voksenkontakt, med hvad deraf følger af tryghed og omsorg.

Afslutningsvis kan det siges, at hele området er inde i en ret turbulent udvikling, stadig i retning af mere hensyntagen til børnene og de unges ønsker, af tværsektorielt og tværfagligt samarbejde og et helhedspræget syn. Denne udvikling stiller nye krav til de professionelle.

1.4 Udviklingstendenser på dag- og døgnområdet for voksne

Typisk for området er institutioner for psykisk udviklingshæmmede, autistiske, døve eller blinde voksne, samt psykiatriske plejehjem, forsorgshjem og krisecentre. Udviklingen er også her præget af bestræbelser på omstilling i retning af institutionsalternativer, opblødning af institutionsgrænser, miljøarbejde, integration af almene og specielle tilbud samt opgaveløsninger på tværs af aldersgrupper og sektorer.

Udviklingen på døgninstitutionsområdet for voksne fremgår af nedenstående tabel.

Tabel **4 Døgninstitutioner for voksne med vidtgående fysisk eller psykisk handicap, særlige plejehjem og H-plejehjem**

Indskrevne	1988	1989	Fald
Døgninstitutioner for voksne		7.087	
Særlige plejehjem		3.130	
I alt	10.616	10.217	3,8%

Der har været en kraftig udvikling fra større institutioner mod mindre boenheder, kollektiver, gårdprojekter m.v. og integration af disse i lokalsamfundene, men også en udvikling fra institutionsophold til støtte i eget hjem eller i bofællesskab, hvilket betyder, at pædagoger også skal lære at være gæst i brugernes hjem.

Denne udvikling har betydet, at ca. 2.000 voksne er flyttet i bofællesskab, mens omkring 3.000 stadig bor på institution, heraf er en stor del ældre og stærkt fysisk handicappede. Udviklingen er således endnu kun i begrænset omfang kommet de ældre institutionsbeboere til gode.

På fritidsområdet er der en række nye initiativer, eksempelvis åbning af cafeer, værksteder og aktivitetshuse, hvor brugerne aktivt medinddrages i den daglige drift.

Hvad angår beskæftigelse, er der flere steder sket en omlægning af aktivitetstilbuddene, således at valgmulighederne ikke længere er begrænset til de traditionelle revaliderings- og værkstedstilbud. Endvidere er der sket en udvikling af dagcentre og daghjem. Således har målsætningen i flere amtskommuner været, at samtlige brugere får tilbudt beskæftigelse eller andre aktiviteter.

Det betyder, at pædagoger både skal kunne iværksætte forskellige aktiviteter efter brugernes behov, også for de tungeste grupper, og samtidig varetage den daglige omsorg/pleje.

7.5 *Kommende arbejdsområder for pædagoger*

Udviklingen på dag- og døgnområdet for voksne har som målsætning normalisering og integration. Den traditionelle pleje og omsorg er i lyset heraf i stigende grad erstattet af støtte til at kunne tage hånd om egen tilværelse i mere selvstændige boformer med tilbud om træning, aktivering og beskæftigelse.

Disse udviklingstendenser præger også f.eks. ældreområdet og en række tilbud på psykiatriområdet. Disse områder har hidtil i meget begrænset omfang været beskæftigelsesområder for pædagoger. I takt med, at omstillingen slår igennem, vil der være behov for, at et personale med pædagogiske kvalifikationer går ind i opgaveløsningerne på disse felter.

Udviklingen på *ældreområdet* er præget af principperne om kontinuitet, selvbestemmelse og brug af egne ressourcer. Dette betyder, at man forlader de standardiserede institutionsløsninger og i højere grad tilrettelægger tilbudene, så den enkeltes indflydelse på egen livssituation styrkes. Man går mere og mere væk fra plejehjem og tilbyder service og omsorg i den gamles eget hjem kombineret med tilbud om aktiviteter i dagcentre, aktivtetshuse og lignende. I plejehjemmene ændres plejen i overensstemmelse med de nye målsætninger, således at der også her sker en så stor tilnærmelse til det normale liv, som det er muligt ud fra den gamles evner og kræfter, og med de muligheder, de institutionelle rammer giver.

Pædagogerne vil få en central funktion i at bevare og opbygge gamle menneskers roller og netværk samt i øvrigt i det understøttende og stimulerende, opmuntrende og oplivende arbejde med og for gamle, hvad enten de bor i eget hjem/ældreboliger eller på de eksisterende plejehjem.

Et specielt område, hvor pædagoger kunne tilføre området erfaringer og nytænkning, er støtten til gamle mennesker med senil demens. Det gælder både i dagcenter funktionen og i plejehjem. Udvikling af disse tilbud er et stadig mere påtrængende problem for ældresektoren, både fordi der hersker en del rådvildhed over for,

hvordan man skal behandle gamle mennesker med demens, og fordi antallet forventes at stige. De tilbud, som hidtil er udviklet i forhold til de senil demente, er ikke tilstrækkelige. Der er behov for at udvikle indhold og metoder ud fra de principper, der i øvrigt er karakteristiske for pædagogisk arbejde.

Tilsvarende behov gør sig gældende på *psykiatriområdet*, herunder ikke mindst de distriktspsykiatriske tilbud, der er under opbygning. Her drejer det sig også om at (gen)opbygge roller og netværk samt at være bindeled til lokalområdets tilbud m.v.

2. Pædagogiske funktioner

2.1 Begreber

Det område, pædagoger beskæftiges på, benævnes i almindelighed det socialpædagogiske arbejdsområde. Udvalget har imidlertid valgt i det følgende at bruge benævnelsen den pædagogiske arbejdsområde.*) Der eksisterer en vis uklarhed med hensyn til det indbyrdes forhold mellem begreberne pædagogik og socialpædagogik. Derfor kan der ikke entydigt tages afsæt i det ene eller det andet begreb, når de funktioner, som pædagoger udøver, skal beskrives. Udvalget har valgt at bruge benævnelsen pædagogik.*)

Begrebet pædagogiske funktioner og processer anvender udvalget om de funktioner og processer, der vedrører det pædagogiske arbejde på og i tilknytning til dag- og døgninstitutioner for børn, unge og voksne samt i og i tilknytning til andre hermed beslægtede pædagogiske foranstaltninger.

2.2 Opgaver og behov

I afsnit 1 om arbejdsområder er der taget udgangspunkt i foranstaltninger og institutioner. I det følgende tages der udgangspunkt i de behov, der skal dækkes, og de opgaver, der skal udføres uanset organisationsstruktur.

I den pædagogiske proces bruger pædagogen sig selv menneskeligt og professionelt på en måde, der tager udgangspunkt i målgruppens behov, ønsker og idealer. Man kan sige, at den pædagogiske proces består af et sæt af målrettede handlinger, hvor pædagogen ud fra sin viden og kompetence iværksætter eller fremmer aktiviteter, hvorigennem barnet, den unge eller den voksne realiserer sine ønsker og idealer.

Udførelse af pædagogisk arbejde forudsætter en generel viden, nogle generelle færdigheder og et sæt holdninger og personlige egen-

*) Om terminologi henvises til *bilag 2.*

skaber, der er fælles uanset den pædagogiske opgaves konkrete karakter. Samtidig indeholder arbejdet på dette fælles grundlag en række mere specifikke metodikker med udgangspunkt i de forskellige organisationsformer (daginstitution, døgninstitution, familiearbejde, klub, dagcenter, bofællesskab o.s.v.).

Fælles for de pædagogiske processer er, at de grundlæggende drejer sig om en pædagogisk praksis, som har til formål at skabe udvikling, trivsel og livskvalitet for de enkeltpersoner og grupper, som pædagogen indgår i et ansvarligt samspil med.

2.3 Grundlæggende mål

Det overordnede mål for den pædagogiske proces er, at børn, unge og voksne skal kunne *deltage i samfundslivet* på en måde, der er til glæde for dem selv og andre. Det betyder ikke, at de passivt skal indordne sig det givne samfundsbetingelser, men at de skal kunne deltage aktivt ud fra hver deres forudsætninger.

En af pædagogens opgaver er derfor - bl.a. gennem de aktiviteter, som sættes i gang - at skabe betingelser for en alsidig *personlighedsudvikling,* herunder udviklingen af sociale færdigheder, personlig kompetence og personlige egenskaber.

Det er af afgørende betydning for børns, unges og voksnes muligheder for livskvalitet og evne til at være selvhjulpen, at de *mestrer de sociale regler,* der gælder i menneskeligt samvær, således at de får mulighed for at indgå i sociale og solidariske sammenhænge med andre uanset forskelle i forudsætninger.

Pædagogen skal endvidere medvirke til at øge børns, unges og voksnes *almene kvalifikationer.* Det er en del af det pædagogiske arbejde at skabe mulighed for, at den enkelte kan udvikle selvstændighed, kritisk stillingtagen og samarbejdsevne som en forudsætning for f.eks. uddannelses- og erhvervsforløb.

Langt hovedparten af pædagogerne på dagtilbudsområdet arbejder med ganske almindelige børn og indgår i samarbejde med forældrene i opdragelsen af børnene. Pædagogerne komplementerer herved den opdragelse, som forældrene har hovedansvaret for.

Indholdet i det pædagogiske samvær i dagtilbuddet rummer den mangfoldighed, som afspejles i børnenes miljø, og inddrager såvel lokale som globale aspekter. Pædagogik er i den forstand indbegrebet af adfærdsmønstre, kultur, historie, økonomi, politiske forhold

O.S.V., som skal medtænkes i det pædagogiske arbejde i respekt for forældrenes livssyn og opdragelsesmål.

Det er et væsentligt pædagogisk mål at arbejde for at *kompensere* for vanskeligheder, der eventuelt følger af fysiske eller psykiske handicap, aldersbetingede svagheder og lignende, således at den enkeltes trivsel og udviklingsmuligheder fremmes. En kompenserende pædagogik er at give mennesker med handicap mulighed for at foretage et reelt valg ud fra den grundlæggende holdning, at ethvert menneske kan og har ret til at udvikle sine evner.

Pædagoger er *kulturformidlere* og i samarbejde med børn, unge og voksne kulturbærere og kulturudviklere. De er formidlere af de traditioner og værdier, der er en del af det kulturelle grundlag for det danske samfund.

På en særlig måde kommer kulturformidlingen til udtryk på døgninstitutionerne, der fungerer som historie for en stor gruppe børn eller voksne, fordi det har været muligt at udvikle en kultur for disse mennesker, som er på deres egne præmisser. På en anden måde kommer dette til udtryk igennem pædagogisk familiearbejde, hvor et af målene er at støtte familien i udvikling af en »egenkultur« og åbne for de kulturelle muligheder, der ligger i lokalmiljøet og samfundet i øvrigt. En særlig opgave er arbejdet i flerkulturelle sammenhænge, herunder arbejdet med indvandrere og flygtninge.

Pædagogisk arbejde sigter mod, at barnet, den unge eller den voksne tilegner sig dagliglivets sprog, normer og rutiner for at kunne beherske sin hverdag og mestre et liv i valgfrihed. Men virksomheden sigter også mod, at den enkelte skaber sig et fundament som selvstændigt menneske, der deltager og handler i samfundet som et aktivt medlem med egne udtryksformer. Pædagogisk arbejdes mål og indhold består således på den ene side i at gendanne hverdagslivets kultur og på den anden side i at danne det enkelte menneskes egen kultur.

2,4 Grundlæggende funktioner

I sit arbejde varetager pædagogen flere grundlæggende funktioner. Når man ser bort fra dels de administrative funktioner, dels de funktioner, der vedrører pædagogernes personlige kvalificering, kan man overordnet dele den pædagogiske proces i tre kategorier:

pædagogiske og opdragelsesmæssige funktioner, pleje- og omsorgsfunktioner og kvalificerings- og undervisningsfunktioner.

Pædagogisk arbejde forstået som professionel *opdragelse* foregår ikke isoleret fra det, der sker i familien og det øvrige samfund. Pædagogen må således se sit fag i sammenhæng med udviklingen i det øvrige samfund og de nye krav, der stilles.

Pædagogens opgave består i at etablere udviklende processer, der er i overensstemmelse med børns, unges og voksnes behov og udviklingen i samfundet. Hermed tænkes både på processer, som er personlighedsudviklende, og på processer, som muliggør tilegnelse af nye færdigheder og indlæring af en almen forståelse af og viden om de sammenhænge, som barnet, den unge eller den voksne indgår i. En helhedsforståelse og en indsigt i de udviklingsprocesser, der finder sted både på individ-, gruppe- og samfundsniveau, er nødvendig.

En væsentlig del af de pædagogiske processer foregår som gruppeprocesser. Pædagoger skaber rammer for etableringen af grupper og søger at give dem betingelser, som fremmer de mål, der er formuleret for indsatsen.

En anden af pædagogens væsentlige funktioner er på et højt professionelt niveau at sørge for, at børn, unge og voksne får den *omsorg,* som de har behov for, således at de kan trives såvel fysisk som psykisk. En særlig og vigtig form for omsorg er indeholdt i de *plejefunktioner,* som udføres i mange institutioner.

En af døgn- og daginstitutionernes oprindelige funktioner var pasning og opbevaring. Dette kan ses som udtryk for samfundets, forældres og pårørendes omsorg for børn og andre med særlige behov. Ud fra denne synsvinkel kan pasning betragtes som en særlig form for omsorg. Der er ikke nogen modsætning mellem omsorg og pasning; derimod kan pasningen foregå under mere eller mindre udviklingsfremmende former og udføres mere eller mindre kvalificeret.

Kvalificering og undervisning. Læreprocesser i ordets brede forstand er en vigtig del af pædagogens arbejdsområde. Det gælder både i dag- og døgninstitutioner, i klubber og i forbindelse med den samordnede indskoling. Der er på skole- og fritidsområdet nogen usikkerhed om forskellene og overgangene mellem undervisning, leg og fritidsvirksomhed. Det gælder det udvidede undervisningsbegreb, indlæring, deltagelse i træningsprogrammer o.s.v. Alle de

nævnte processer kan indgå i planlagte og målrettede pædagogiske sammenhænge, enten selvstændigt i skolefritidsordningen, i fritidshjemmet eller i et tværfagligt samarbejde med skolens lærere.

Pædagogen igangsætter aktiviteter som emne- og projektarbejder primært for at tilgodese en kreativ og alsidig personlighedsudvikling. Sådanne aktiviteter kan indeholde systematisk planlagte indlæringsprocesser.

Undervisning og fritid supplerer og forudsætter hinanden. Den pædagogiske proces i undervisningen i skolen retter sig mod tilegnelse af viden m.v., hvorimod den pædagogiske proces i fritidsinstitutionen retter sig mod barnets kreative udfoldelse og sociale og personlighedsmæssige udvikling.

For børn, unge og voksne med særlige vanskeligheder gennemfører medarbejderne træningsprogrammer, der sigter mod konkrete kompetenceområder, og som har til formål at give den enkelte mulighed for at klare den daglige tilværelse og at klare sig uden for foranstaltningens rammer.

Gennem de pædagogiske processer, som pædagogen sætter i gang og selv er en del af, får børn, unge og voksne mulighed for at udvikle deres personlighed alsidigt. Hvad enten pædagogen arbejder med børn, unge eller voksne, er begreberne omsorg, pædagogik, opdragelse og kvalificering centrale.

De begreber eller funktioner, der ovenfor er beskrevet hver for sig, kan imidlertid kun sjældent adskilles i det daglige arbejde.

I døgninstitutioner for børn, unge og voksne, i behandlingsinstitutioner for voksne stofmisbrugere, på specialinstitutioner for psykotiske og andre svært handicappede, i foranstaltninger for psykisk lidende, hjemme hos familierne, i specialbørnehaver og -fritidshjem, i daginstitutioner med grupper af børn med handicap og i mange andre sammenhænge *indgår pædagogen i behandlingsforløb*, hvor grænserne mellem de ovennævnte funktioner er flydende.

Fælles for disse behandlingsforløb er, at pædagogen kan tilrettelægge og gennemføre individuelle programmer sammen med børn, unge og voksne. Pædagogen fastsætter mål og delmål for behandlingen og anvender forskellige metoder, der kan føre frem mod de ønskede mål. Ofte er det nødvendigt med meget komplekse behandlingsstrategier, som ikke kun vedrører den direkte påvirkning af individerne, men også omfatter indgreb i gruppen og i de personmiljøer, hvor børnene, de unge og de voksne færdes.

Et andet særligt område er *pædagogens arbejde i og med familien*. Pædagogens arbejde med familien kan have forskellige udgangspunkter. Der kan være tale om en støttefunktion i forhold til det enkelte barn. Men der kan også være tale om rådgivende, vejledende og støttende pædagogiske tiltag i forhold til familien som sådan. Udgangspunktet for indsatsen er familien som en helhed. »Hjemme-hos« funktionen er det typiske eksempel på en sådan indsats.

Der stilles store krav til de medarbejdere, der på denne måde indgår i familierne. De skal både have en faglig kunnen og en faglig etik, der sætter dem i stand til at finde den rette balance mellem, hvad de kan magte, og hvad familien kan bære. Pædagogen må være bekendt med hele spektret af pædagogiske støttemuligheder, må kunne vælge de mest hensigtsmæssige og bruge dem.

En pædagog skal oftest leve op til krav om samarbejde til mange sider.

I det pædagogiske arbejde med f.eks. børn kan børnene ikke ses isoleret fra deres familiesituation, og pædagogerne skal søge at *inddrageforældrene aktivt i arbejdet med børnene*. Det kan ske på flere måder, f.eks. ved forældreråd, klasseråd, ved medlemskab af bestyrelsen i den selvejende institution eller skole eller ved, at forældrene selv driver en puljeordning. Forældre skal have tilbud om og mulighed for at indgå i dagligdagens aktiviteter sammen med børnene.

Pædagogen i daginstitutionen skal kunne indgå i et samarbejde med mange forskellige forældre, hvilket stiller store krav til pædagogen om indlevelsesevne og forståelse for forskellige normer og værdier og evne til at kunne indgå i en ligeværdig dialog med forældre.

I døgninstitutionen for børn og unge er der anderledes betingelser for forældre-pædagogsamarbejdet. I døgninstitutioner for voksne kommer typisk relationer til andre pårørende ind i billedet. I forhold til forældre til børn med psykisk handicap eller døve og blinde børn vil der også være behov for, at pædagogen indgår i egentlige undervisningsfunktioner. Som et yderligere eksempel på det komplicerede billede, der er tale om, kan nævnes relationer til udviklingshæmmede forældre til normale børn.

En række arbejdsopgaver er kendetegnet ved, at *flere faggrupper arbejder sammen* om at løse bestemte opgaver. Det gælder f.eks. på »hjemme-hos« området, hvor der typisk er tale om samarbejde

mellem pædagoger, socialrådgivere og psykologer, i bofællesskaber, hvor pædagoger samarbejder med socialrådgivere og ergoterapeuter, eller i fremtiden på plejehjem og andre tilbud til ældre, hvor pædagoger kommer til at samarbejde med sygeplejersker, sygehjælpere, ergo- og fysioterapeuter m.fl.

Udviklingen viser, at man i stigende omfang arbejder i tværfaglige team. Tværfagligheden må udvikles ved, at man bevidst forholder sig til de forskellige faglige udgangspunkter, som de involverede faggrupper repræsenterer.

3. Udviklingstendenser og afledte krav

3.1 Faglige krav

I afsnit 1 om de områder, der kan betegnes som det typiske arbejdsmarked for pædagoger, er det nævnt, at der allerede i dag er sket en betydelig glidning mellem grupper med forskellige pædagogiske uddannelser, og der i øvrigt er fælles ansættelsesområde.

Denne udvikling må forventes at fortsætte i de kommende år, således at der vil blive behov for en større andel pædagogisk uddannet personale, der har de generelle og alsidige kvalifikationer, som skal til for at yde en kvalificeret indsats i forhold til vekslende grupper af børn, unge og voksne, i vekslende rammer for arbejdet og med kvalitative ændringer af arbejdsopgavernes karakter.

På områder, hvor der i dag hovedsagelig beskæftiges personale med hovedvægten på pleje- og sygebehandlingsmæssige kvalifikationer, vil der også være behov for en større bredde i tilbudene og dermed også baggrund for en større fleksibilitet og bredde i personalesammensætningen.

Det drejer sig f.eks. om ældreområdet og det psykiatriske område. Begge disse områder rummer en række opgaver, hvis varetagelse forudsætter viden, færdigheder og holdninger, f.eks. på centrale områder som det sociale og samværsmæssige område, de praktiske, aktivitets- og træningsmæssige områder.

I forhold til fremtidens opgaveudvikling skal den fremtidige pædagog frem for alt kunne være meget fleksibel og have stor omstillingsparathed. Opgaveløsninger i fremtiden vil stille krav til pædagogen om at være indstillet på samarbejde med forældre, personale på skolerne og faggrupperne i kommunens social- og sundhedsforvaltning. Samarbejdsrelationerne vil også i de kommende år inddrage borgere og lokalsamfund uden for institutionen. Som følge af, at pædagogen er centralt placeret i opgaveudviklingen og skal initiere og koordinere nye måder at løse opgaverne på, bliver det væsentligt, at pædagogen også kan skabe overblik, formidle viden og erfaringer og kan forebygge og medvirke ved løsning af konflikter.

I forhold til børnene vil all round viden og erfaringer med flere aldersgruppers behov samt evne til at skabe en naturlig sammenhæng i skolebørnenes hverdag være vigtige kvaliteter.

Derudover vil der stadig være mennesker, som skal tilbydes særlig støtte på grund af familiemæssige, psykiske og sociale problemer. Fremtidens udfordring for pædagogerne på »normalområdets« institutioner vil måske netop være, at pædagogen *både* bliver god til at iagttage og opfange problemerne hos de truede børn, *og* at pædagogen bliver lige så god til at trække på andet personale med specialviden, som kan tage over, når problemerne har nået et omfang, der nødvendiggør særlige løsninger. Det er ikke muligt for den enkelte pædagog at rumme alle de forskellige specialistfærdigheder; men det er nødvendigt, at pædagogen bliver uddannet til at formidle viden og løsninger, som kan sætte skub i handlingsberedskabet hos andre nøglepersoner i den kommunale social- og sundhedsforvaltning.

Denne rolle som igangsætter og formidler indeholder også evnen til at stå frem som leder. Rollen er ikke ukendt i pædagogens dagligdag, hvor pædagogen har lederroller over for børnene og de unge, over for medhjælperpersonale og dagplejere, og således løser opgaverne i et tæt tværfagligt samarbejde.

De beskrevne ændringer i pædagogernes fremtidige arbejdsopgaver er på mange måder et spejlbillede af den omfattende omstilling, der generelt foregår i kommuner og amter i øjeblikket: ændringer i organisationsstrukturen, decentralisering af opgaver og budgetansvar, en stram ressourcestyring og effektivitet i opgaveløsningen.

En udfordring for det pædagogiske personale i de kommende år vil blive at udnytte mulighederne for at løse opgaverne inden for disse rammer. Traditionelt har der, i hvert fald på medarbejderniveau, været forholdsvis få samarbejdsrelationer mellem institutionerne og forvaltningen. De nye politiske målformuleringer om ændrede institutionsstrukturer og opgaveløsninger samt mange steder den nye udvalgs- og forvaltningsstruktur betyder, alt i alt, at der ikke er faste samarbejdsmønstre eller fastlåste måder at løse opgaverne på. Derfor skal der udvikles smidige og uformelle samarbejdsformer.

De fremtidtidige pædagogiske arbejdsopgaver vil, som tidligere nævnt, ikke som hidtil være knyttet alene til de klassiske institutionstyper, men vil i højere grad tage udgangspunkt i de nye opga-

ver, der skal løses, og i en nødvendig udvikling af det pædagogiske arbejde og dettes kvalitet.

Det stiller krav om, at pædagogen skal kunne analysere og formidle indholdet i de pædagogiske processer, hun indgår i, og krav om nye former for organisering og tilrettelæggelse af dagligdagen. Det stiller krav om, at pædagogen behersker de elementære metoder til erfaringsopsamling og evaluering af projekt- og procesforløb.

Altså krav om udvikling gennem procesanalyse, erfaringsopsamling og evaluering af arbejdet. Det betyder blandt andet krav om, at pædagogerne i fremtiden skal beherske udviklingsarbejdets teknik og metoder med henblik på at videreføre og fremme den dynamik, der er inden for området.

De kommende arbejdsopgaver og de mange nye samarbejdspartnere stiller krav om, at pædagogen kan indgå i forskellige former for tværfagligt samarbejde. Det forudsætter, at pædagogen kender sit eget fag, dets kernefunktioner og grænser, med henblik på at indgå i ligeværdige samarbejdsrelationer til andre faggrupper og brugere.

3.2 Pædagogens personlighed

I pædagogisk arbejde er det nødvendigt, at de faglige kvalifikationer er en integreret del af pædagogens personlighed. Arbejdet stiller krav om en række personlige egenskaber som en forudsætning for, at pædagogen kan indgå fuldt og helt i de pædagogiske processer. Udviklingen af disse personlige egenskaber og evner samt udviklingen af de faglige kvalifikationer bliver særlig vigtige i fremtiden, når pædagoger indgår i mange forskellige sammenhænge og løbende stilles over for nye krav og opgaver.

Pædagogen er i det daglige et konkret eksempel for de børn, unge og voksne, som den pædagogiske indsats retter sig mod, for forældre, pårørende og medhjælpere. Pædagogens eget livssyn og faglige og personlige etik indgår som et væsentligt element i hverdagens opgaveløsning. Først når den personlige etik, den teoretiske forståelse og den faglige didaktik går op i en enhed, er det muligt i hverdagen at handle konkret indlevet og spontant på et kvalitativt højt fagligt niveau.

Oversigt over arbejdsområder

Det pædagogiske arbejdsområde indeholder blandt andet arbejde i: Vuggestuer, børnehaver, skovbørnehaver, fritidshjem, 0-6 års institutioner, integrerede institutioner, institutioner med tilknyttet dagpleje, skolefritidsordninger, børnehaveklasser, skolepædagogordninger, kombinerede institutioner (fritids- og klubvirksomhed), familieinstitutioner, støttepædagogfunktioner, biblioteker, museer, legeteker, flygtningebørnehaver, foranstaltninger for indvandrerbørn (2-sprogede grupper) og miljøpædagogfunktioner.

Fritidsklubber, ungdomsklubber, seniorklubber og ungdomsskoler.
Familiepleje og opholdssteder med under 4 børn godkendt efter bistandslovens § 66, stk. 1.
Familiepleje og opholdssteder med over 4 børn godkendt efter bistandslovens § 66, stk. 2
Familieplej efforeningerne.
Bofællesskaber for fysisk og psykisk handicappede og psykisk syge godkendt efter bistandslovens § 68.
Dagcentre og daghjem samt forskellige beskæftigelsesforanstaltninger og værkstedsaktiviteter godkendt efter bistandslovens § 74.
Plejehjem godkendt efter bistandslovens § 79-80.
Revalideringsinstitutioner og værksteder samt beskyttede værksteder og beskyttet beskæftigelse i private virksomheder godkendt efter bistandslovens § 91.
Specialbørnehaver og fritidshjem samt klubaktiviteter godkendt efter bistandslovens § 95a.

Følgende institutionstyper godkendt efter bistandslovens § 96: Børnehjem, børne- og ungdomspensioner, familieinstitutioner, børne- og ungdomscentre, ungdomspensioner og -hybler, ungdomshjem, områdeinstitutioner for unge, erhvervsskoler, skolehjem, skole- og behandlingshjem, observationshjem, spædbørnehjem, amtsungdomscentre, narkoinstitutioner, specialinstitutioner for psykotiske, døve, blinde osv. samt børne- og ungdomsinstitutioner for børn og unge med vidtgående fysiske eller psykiske handicap.
Svangre- og mødrehjem godkendt efter bistandslovens § 101,
Forsorgshjem, beskyttede pensionater m.v. og kvindekrisecentre godkendt efter bistandslovens § 105,

Døgninstitutioner for fysisk psykisk handicappede, særlige plejehjem m.v. godkendt efter bistandslovens § 112.

Herudover er der tale om følgende arbejdsområder:
Hospitalsansatte socialpædagoger ansat i henhold til sygehusloven, socialpædagoger ansat i distriktspsykiatriske ordninger, socialpædagoger ansat i primærkommunernes hjemme-hos funktioner og som hjemmevejledere, SSP-konsulenter, miljøpædagoger (»frontløberne«), »family-first« projekter, kommunale børnerådgivninger, skibsprojekter, dagbehandlingsprojekter for børn og deres familier, alternative miljøer, tegnsprogstolke, grønlænderhusene og rådgivningscentret for unge grønlændere i Danmark, julemærkehjemmene, observationsskoler.

Bilag 2

Eksempler på det pædagogiske arbejdsmarked i tal

Tabel I: **Institutioner og belægningsforhold januar 1989**

Institutionstype	antal institutioner	antal indskrevne
Vuggestuer	679	23.675
Børnehaver	2.111	89.325
Fritidshjem	784	41.755
Aldersintegrerede inst.er	932	49.872
Daginstitutioner ***ekskl.*** dagpleje i alt	4.506	204.627
Tilskudsberettiget dagpleje		67.302
Skolefritidsordninger	608	26.521
Fritids- og ungdomsklubber	738	67.494
Andre soc.pæd. fritidsforanst.	52	2.592
Dagområdet ***ekskl.*** børnehaveklasser i alt	5.904	301.234
Børnehaveklasser		50.744
Døgninstitutioner for børn, unge m.fl.	276	6.024
Døgninstitutioner for voksne	291	9.592
Særlige plejehjem	69	3.130
Døgninstitutioner i alt	636	16.241
I alt ***ekskl.*** dagpleje, børnehaveklasser og 1.-2.kl.	6.603	317.883

Kilde: Den Sociale Ressourcetælling, 1989, m.fl.

Tabel **II: Fastansat pædagogisk personale januar 1988, fordelt efter institutionstype og uddannelsestype**

Institutionstype	Børnehave-pædagoger	Fritids-pædagoger	Social-pædagoger	Klubpæ-dagoger	I alt
Vuggestuer	2.192	159	2.031	2	4.384
Børnehaver	8.354	598	1.207	9	10.168
Fritidshjem	1.917	1.870	716	61	4.564
Aldersintegrerede inst.	3.740	730	1.031	14	5.515
Daginstitutioner i alt	16.203	3.357	4.985	86	24.631
Skolefritidsordninger	509	150	112	26	797
Klubber	634	828	304	1.028	2.794
Dagområdet i alt	17.346	4.335	5.401	1.140	28.228
Døgninstitutioner for voksne (1)	–	–	–	–	4.535
Døgninstitutioner for børn og unge	693	381	3.095	0	4.169
Døgninstitutioner i alt (1)	–	-	–	–	8.704
I alt	–	–	–	–	36.926

Kilde: Den Sociale Ressourcetælling, 1988, specialkørsel for BUPL.
(1): Statistikken tillader ikke en opdeling på uddannelsestype.

Bemærkning:
Opgørelsen i tabel II er ekskl. støttepædagoger uden for institutioner, børnehaveklasseledere, skolepædagoger, pædagogiske konsulenter og tilsynsførende ved dagplejen. Disse grupper tilhører alle det pædagogiske arbejdsmarked, men kan ikke fordeles efter institutionstype. Nedenfor er givet en oversigt over personer i disse grupper (Den Sociale Ressourcetælling, 1988, m.fl.):

Tabel III: Oversigt over personer til dagpasning af børn og unge januar 1988, fordelt efter uddannelsestype

Arbejdsgruppe	Ressourcetællingens oplysninger om uddannelse/funktion		I alt antal personer
Støttepædagoger uden for instit.	»Støttepædagoger«		1.106
Børnehaveklasse-ledere			ca. 2.400
Skolepædagoger	Børnehavepædagoger	1.207	
	Fritidspædagoger	508	
	Socialpædagoger	322	
	Klubpædagoger	93	2.130
Pædagogiske konsulenter	Gruppen er ikke registreret særskilt		90*
Tilsynsførende ved dagplejen	»Ledende og tilsynsførende«		1.287

* pr. 1.1.90

Om anvendelse i betænkningen af begreberne pædagogik og socialpædagogik

I officiel sprogbrug, som det bl.a. fremgår af skrifter fra Socialstyrelsen og Undervisningsministeriet, anvendes begrebet socialpædagogik bredt og dækker hele det pædagogiske felt, som de tre pædagogiske grunduddannelser retter sig mod.

I Socialstyrelsens publikation fra 1980 »Socialpædagogiske funktioner«, der er udarbejdet af daværende »faglige udvalg IV« under det Sociale Styrelsesråd, bruges begrebet socialpædagogik om såvel de almene som de specifikke funktioner og processer, der kendetegner de forskellige former for pædagogiske institutioner, foranstaltninger og tilbud. Begrebet samler således den pædagogiske indsats, der udføres i dag- og døgninstitutioner, fritids- og ungdomsklubber, dagplejeordningen, konsulentområdet, hos familien i dennes eget hjem o.s.v.

Tilsvarende gælder det for Undervisningsministeriets bekendtgørelser om uddannelse af henholdsvis socialpædagoger (nr. 614 af 23. september 1987) og børnehave- og fritidspædagoger (nr. 613 af 23. september 1987) samt for loven om de sidstnævnte uddannelser, at ordet socialpædagogik (eller afledninger heraf) anvendes i formålsbestemmelserne som samlebegreb for de foranstaltninger, den enkelte uddannelse retter sig mod.

På denne baggrund kunne betænkningen anvende begrebet socialpædagogik som en fælles betegnelse for de pædagogiske funktioner. Det ville ligge i forlængelse af den hidtidige officielle sprogbrug og understrege det helhedsorienterede og det fælles grundlag for de mangfoldige former for pædagogisk indsats, den fællespædagogiske grunduddannelse skal kvalificere **til.** Og samtidig ville man få en begrebsmæssig afgrænsning til andre former for pædagogisk indsats (forældres børneopdragelse, undervisning i folkeskolen, voksenundervisning, den pædagogiske dimension af rådgivning i social- og sundhedssektoren o.s.v.).

Så enkelt er det imidlertid desværre ikke. Spørgsmålet kompliceres af, at en af de tre uddannelser, der bidrager til sammenlægningen, i forvejen bærer denne benævnelse, og det kunne give anled-

ning til utilsigtede og misvisende fortolkninger, hvis man lod dette navn overleve i den ny uddannelse.

Sagen kompliceres imidlertid også af, at begrebet socialpædagogik - i modsætning til, hvad det foregående kunne antyde - ikke har en sikker og veldefineret referenceramme.

Inden for de senere år har flere personer og persongrupper plæderet for forskellige andre definitioner på socialpædagogik. Definitioner, der alle er kendetegnet ved at være snævrere end den ovenfor omtalte. Således findes der definitioner på socialpædagogik, som knytter dette begreb til indsatsen på døgninstitutioner, til en indsats, der retter sig mod afvigere eller til en indsats med resocialisering for øje.

Den mere afgrænsede forståelse af socialpædagogik, som knytter begrebet til den pædagogiske indsats, der retter sig mod afvigere, er blevet lanceret i den aktuelle debat inden for uddannelsesområdet, ikke mindst fra nogle socialpædagogiske seminariers side. Dette forhold, sammenholdt med udvalgets antagelse af, at også den brede befolkning har den opfattelse, at socialpædagogik har med handicappede at gøre, har bragt udvalget til den konklusion, at man bør foretrække det mindre »belastede« og mere neutrale begreb pædagogik frem for socialpædagogik.

Bilag 4

Adgang og optagelse til de nuværende pædagoguddannelser

Optagelsesbetingelser

Optagelsesbetingelserne til de nuværende pædagoguddannelser findes i bekendtgørelse nr. 33 af 21. januar 1987 om optagelse på børnehave- og fritidspædagogseminarierne, som ændret ved bekendtgørelse nr. 133 af 28. februar 1990, og bekendtgørelse nr. 34 af 21. januar 1987 om optagelse på de socialpædagogiske seminarier, som ændret ved bekendtgørelse nr. 134 af 28. februar 1990:

1) *Fyldt 18 år og* opfylder følgende krav:
   a. 9. klassetrin
      og hf i dansk og et andet fag med min. karakteren 6
      og 2 års erhvervserfaring eller
   b. lærlingeuddannelse, efg-uddannelse eller anden erhvervsforberedende uddannelse af mindst 2 *Vi* års varighed eller
   c. studentereksamen, hf, HH eller 12 år på Rudolf Steiner skole eller
   d. udenlandsk eksamen fra land, som Danmark har truffet aftale med om gensidig anerkendelse af eksamensbeviser, som i det pågældende land giver adgang til en lignende uddannelse, eller
   e. 9. klassetrin
      og
      mindst 9 måneders erhvervserfaring
      og/eller mindst 8 måneders erhvervsforberedende uddannelse
      og
      enten deltagelse i et 16 ugers folkehøjskolekursus eller lign.
      eller 1 års skolegang på mindst 10. klassetrin *eller* aflagt hf-prøve i dansk med min. karakteren 6;
      den samlede varighed af skoleuddannelse efter 9. klasse og erhvervsarbejde/-uddannelse skal være mindst 2 år og 9 mdr.
2) Dispensater.

Optagelseskriterier
Ved *optagelse under adgangsregulering* (flere ansøgere end optagelsespladser) opdeles ansøgerne i 3 grupper, hvis størrelse hvert år fastsættes af Undervisningsministeriet:

Gruppe I: litra a.-d.
Gruppe II: litra e.
Gruppe III: dispensater.

Optagelse sker efter faldende pointstal. Der kan tildeles op til 8 points for henholdsvis erhvervsarbejde, fritidsledervirksomhed og højskoleophold m.v., der ikke indgår i adgangsgrundlaget efter litra e., samt for udlandsophold.

Studieforudsætninger
I 1983 foretog Direktoratet for Folkeskolen og Seminarier m.v. en undersøgelse af forudgående studierelevant erhvervserfaring hos studerende på de 3 uddannelser ved studiestart. Af undersøgelsens konklusion kan det anføres:

- Gennemsnitsalderen var 23-24 år ved studiestart
- Ca. halvdelen havde studentereksamen, hf eller lignende
- Under 10% havde kun 9. klasses prøve eller lignende som adgangsgivende grundlag
- Ca. 80% havde forudgående studierelevant erhvervserfaring, især fra daginstitutionsområdet med en gennemsnitlig ansættelsestid på 18 måneder og med i gennemsnit 1,7 ansættelsessteder.

Søgning og optagelseskapacitet
Søgningen til socialpædagoguddannelsen har i 80'erne medført stærk adgangsbegrænsning, mens børnehave- og fritidspædagoguddannelserne havde en markant faldende søgning i midten af 80'erne, men fra 1988 har seminarierne haft flere ansøgere end optagelsespladser.

Oversigt over søgning, optagelse og antal dimitterede 1982-90 børnehavepædagoguddannelsen

År	Ansøgninger total	1. prioritet*	Optaget*	År	Dimitten-der**	Gennem-førelse %
82	3984	1359	1752	85	1363	77.0
83	3760	1333	1642	86	1270	77.0
84	2929	1069	1334	87	1000	75.0
85	2118	936	1028	88	853	83.0
86	2785	1181	1042	89	879	84.0
87	2869	1236	1172	90	875	75.0
88	3738	1472	1282			
89	4178	1560	1106			
90	5548	1940	1160			

* *Kilde:* Den Koordinerede Tilmelding, undtagen for år 1987, hvor tallene er hentet hos de enkelte seminarier på grund af edb-strejke.
** *Kilde:* Seminariernes indberetninger (protokolblade).

Oversigt over søgning, optagelse og antal dimitterede 1982-90 fritidspædagoguddannelsen

År	Ansøgninger total	1. prioritet*	Optaget*	År	Dimitten-der**	Gennem-førelse %
82	1557	504	696	85	548	79.0
83	1725	455	611	86	419	69.0
84	1371	397	529	87	398	75.0
85	1286	373	439	88	397	90.0
86	1458	586	535	89	449	84.0
87	1397	543	585	90	437	75.0
88	1947	650	593			
89	2423	706	613			
90	3419	921	625			

* *Kilde:* Den Koordinerede Tilmelding, undtagen for år 1987, hvor tallene er hentet hos de enkelte seminarier på grund af edb-strjke.
** *Kilde:* Seminariernes indbertninger (protokolblade).

Oversigt over søgning, optagelse og antal dimitterede 1989-90 socialpædagoguddannelsen

År	Ansøgninger total	1. prioritet*	Optaget*	År	Dimitten-der**	Gennem-førelse %
82	6046	2523	1089	85	961	88.2
83	6237	2470	1250	86	1100	88.0
84	5730	2272	1392	87	1143	82.1
85	4535	1916	1299	88	1094	84.2
86	5057	2178	1201	89	991	82.5
87	5052	2298	1171			
88	6113	2673	1402			
89	7227	2991	1274			
90	8137	3230	1287			

* *Kilde:* Koordinerede tilmelding pr. 28. juli, undtagen for 1987, hvor tallene pga. edb-strejke er indhentet fra seminarierne.

** *Kilde:* Seminariernes indberetninger.

Bilag 5

De nuværende pædagoguddannelser

1. Generelt

Børnehave- og fritidspædagoguddannelserne er reguleret ved lov om uddannelse af børnehave- og fritidspædagoger, jf. lovbekendtgørelse nr. 769 af 10. november 1986. Lovgrundlaget for socialpædagoguddannelsen er § 14 i lov om social bistand, jf. lovbekendtgørelse nr. 637 af 27. september 1989.

De tre uddannelser har forholdsvis detaljerede regelsæt med centralt fastlagte kompetencer, og de har været tilknyttet et direktorat i Undervisningsministeriet med både administrativ og faglig indsigt i uddannelserne (nu Universitetsafdelingen).

Målet om størst mulig decentralisering af kompetence fra det centrale niveau til de enkelte institutioner har på det seneste medført udlægning til seminarierne af en række centrale opgaver og ændring af bestemmelser.

Om adgangsveje og optagelse under adgangsregulering, søgning og studieforudsætninger henvises til *kapitel 5* om forslag om adgangsbetingelser. Kapacitet og optag fremgår af *bilag 4.*

Der er 21 børnehave- og fritidspædagogseminarier, heraf 6 i Storkøbenhavnsområdet. Der findes 15 socialpædagogiske seminarier, deraf 4 i Københavnsområdet. Der er i alt 34 seminarier, da ét seminarium rummer både fritidspædagog- og socialpædaguddannelsen, og ét seminarium rummer alle tre uddannelser. På flere seminarier foregår også uddannelse af folkeskolelærere og på to hf-uddannelse. Den geografiske fordeling af uddannelserne fremgår af *bilag 7.*

Rådsstrukturen omfatter et centralt uddannelsesråd for børnehave- og fritidspædagoguddannelserne og et for socialpædagoguddannelsen. De enkelte seminarier er hovedsagelig selvejende institutioner, dog er der inden for socialpædagoguddannelsen nogle statsseminarier. Bestyrelsernes kompetence og seminariernes ledelses- og rådsstruktur er forskellig for henholdsvis børnehave- og fritidspædagogseminarierne og socialpædagogseminarierne. Spørgsmå-

let om seminariernes fremtidige styrelsesforhold under den fremtidige decentrale struktur tænkes løst i 1991.

Uddannelserne er 100% statsstøttede vedrørende driften. For børnehave- og fritidspædagogseminarierne gives statsstøtten med hjemmel i seminariestøtteloven, for socialpædagogseminarierne gives støtten alene med hjemmel i de årlige finanslove.

De studerende oppebærer SU under hele uddannelsen.

2. Uddannelserne

2.1 Børnehave- og fritidspædagoguddannelserne

Børnehavepædagoguddannelsen i Danmark blev oprettet i 1885 som en etårig uddannelse; uddannelsen blev toårig i 1918. I 1970 blev uddannelsen treårig. Fritidspædagoguddannelsen oprettedes i 1928 og fås nu enten på særlige seminarier eller på seminarier med børnehavepædagoguddannelse, læreruddannelse eller socialpædagoguddannelse. Også den blev treårig i 1970.

2.1.1 Uddannelsernes struktur og indhold

De to uddannelser er identiske i deres struktur og fagrække. I fritidspædagoguddannelsen er timetallet i bevægelsesfag dog udvidet med et indhold omfattende svømning og idræt. Uddannelsernes faglige indhold relaterer sig til de forskellige arbejdsområder, som børnehave- og fritidspædagoguddannelserne uddanner **til.** Første år af uddannelserne giver merit ved overførsel.

Børnehave- og fritidspædagoguddannelserne varer 3 år og er struktureret med ca. 4/5 undervisning på seminariet og ca. 1/5 praktikundervisning på praktikinstitutionen. Fordelingen af praktikperioder og teoriperioder fastlægges inden for bekendtgørelsens rammer af de enkelte seminarier.

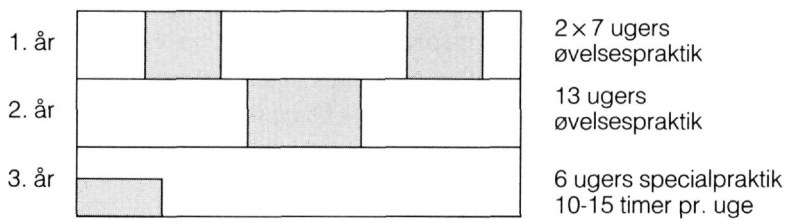

Vægtning teori : praktik = 4 : 1

Uddannelsernes fag kan deles i to faggrupper. Faggruppe A omfatter de pædagogiske fag, psykologi og sociale, samfundsfaglige og medicinske fagområder, mens faggruppe B omfatter de aktivitets-

betonede fag samt dansk og naturfag. På linie med fagene indgår der en række kurser. Derudover indgår studieuger, speciale, fællestimer, en studierejse og ekskursioner og studiebesøg samt frivillig undervisning.

2.1.2 Praktikundervisning

Praktikundervisningen består af dels øvelsespraktik, som gennemføres på 1. og 2. uddannelsesår, dels specialepraktik, som gennemføres i forbindelse med de studerendes udarbejdelse af specialet på 3. uddannelsesår.

Det enkelte seminarium har en kreds af praktikinstitutioner, som er godkendt af seminariets praktikudvalg. Praktiklærere har almindeligvis gennemført.mindst et praktiklærerkursus på et eller flere seminarier for at kunne blive godkendt som praktiklærer. Hver praktiklærer kan kun have én studerende i øvelsespraktik. Administrativ tilrettelæggelse af praktikundervisningen forestås af seminariets praktikledere.

Samarbejdet mellem seminariet og dets praktikinstitutioner foregår igennem praktikudvalget, som er et fast udvalg.

Øvelsespraktikken gennemføres i 3 perioder: På 1. studieår to perioder å 7 uger og på 2. studieår en periode å 13 uger.

I tilknytning til øvelsespraktikken på 1. studieår undervises der i faget praktisk pædagogik. I hver af øvelsespraktikperioderne afholder praktiklærerne på øvelsespraktikstedet et antal konferencetimer med den studerende. 2. års øvelsespraktik gennemføres uden indkald af studerende på seminariet.

Seminariet fører tilsyn med den enkelte studerendes praktik.

Specialepraktikken gennemføres parallelt med specialeteoriundervisningen på seminariet. Der aflægges besøg fra seminariet under specialepraktikken. Der foretages ikke en særskilt vurdering af praktikken, men den indgår i den samlede bedømmelse, der skal afgives af holdlæreren om specialet.

22 Socialpædagoguddannelsen

Der har inden for et forholdsvis kort spand af år eksisteret tre forskellige kvalifikationsgrundlag for socialpædagogiske medarbejdere. Først ingen uddannelse, men med vægten lagt på almene men

neskelige kvalifikationer; dernæst oprettelse af en række forskellige uddannelser, der rettede sig mod hver sin del af arbejdsområdet; og til sidst én uddannelse, der sigter mod hele området under ét.

De første uddannelsesinitiativer blev taget i 1930'erne, og i sidste halvdel af 1960'erne eksisterede der side om side følgende uddannelser på det socialpædagogiske område: En til pædagogisk arbejde i vuggestuer og ved spædbørnshjem (børneforsorgspædagog, S-linie), to til pædagogisk arbejde ved døgninstitutioner for børn og unge (børneforsorgspædagog, A I og A II) og en til arbejde ved åndssvageforsorgens institutioner (omsorgsassistent).

Både på institutionsområdet og på uddannelsesområdet opstod der en reaktion mod den specialiseringstanke, som en sådan uddannelsesstruktur er udtryk for. 11974 skete der således en sammenlægning af uddannelserne til vuggestuer og spædbørnshjem, til børne- og ungdomsforsorgens døgninstitutioner og til åndssvageforsorgen. Man havde hermed oprettet en uddannelse, der - bortset fra en mindre revision i 1976 og en noget større i 1986 - er identisk med dagens socialpædagoguddannelse.

2.2.1 Socialpædagoguddannelsens struktur og indhold

Socialpædagoguddannelsen sigter mod pædagogisk arbejde i vuggestuer og andre dagforanstaltninger for 0-3 årige samt ved dag- og døgnforanstaltninger for børn, unge og voksne med fysiske, psykiske eller sociale handicap. Uddannelsen varer 3 år og er struktureret med ca. 2/3 undervisning på seminariet og ca. 1/3 praktik på praktiksteder inden for det socialpædagogiske arbejdsområde.

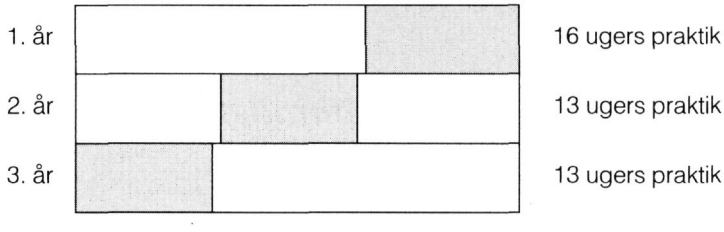

Vægtning teori : praktik = 2 : 1

Undervisningen på seminariet omfatter pædagogik, psykologi, socialpædagogik, socialfag, sundhedsfag, aktivitetsfag og kulturfag. Hertil kommer tilvalg, fællestimer, studiebesøg, en studierejse, et speciale samt studievejledning. Undervisningen på seminariet udgør i alt ca. 2.000 timer.

2.2.2 Praktik i uddannelsen

Praktikken er fordelt på de 3 studieår og udgør i alt ca. 1.250 timer, hvoraf 72 timer er konferencetimer og 36 timer er indkald til seminariet.

Praktikken skal gennemføres på forskellige typer af socialpædagogiske arbejdssteder og sådan, at det samlede forløb indeholder mindst én periode med børn i alderen 0-3 år og mindst én periode med voksne med fysiske eller psykiske handicap samt mindst én periode ved henholdsvis dag- og døgnforanstaltninger.

Under praktikken er der til den enkelte studerende knyttet en praktiklærer (en uddannet medarbejder ved praktikstedet), hvis opgave bl.a. er at vejlede den studerende i det daglige arbejde, herunder bistå ved formulering af de mål, den studerende skal nå, og den opgave, den studerende skal løse; endvidere skal praktiklæreren afholde konferencetimer og vurdere den studerendes udbytte af perioden.

Seminariet fører tilsyn med den enkelte studerendes praktik.

Det er praktikkens mål, at den studerende deltager i socialpædagogisk arbejde. Ved at gøre deltagelse til målet understreges det, at den del af uddannelsen, der foregår på praktikstedet, adskiller sig fra den del af uddannelsen, der foregår på seminariet, ved at være en særlig undervisningsform snarere end ved at have et særligt indhold. Praktikken er således et led i alle uddannelsens fag.

2.3 Andre uddannelser til området

2.3.1 Diakonhøjskolens socialpædagoglinie

Den selvejende institution Diakonhøjskolen i Århus drives som godkendt folkehøjskole og modtager tilskud fra Kulturministeriet med hjemmel i lov om statsstøtte til visse private skoler. Diakonuddannelsen består af to dele: en faglig del og en teologisk-almentdan-

nende del. Uddannelsen har to linier: en social- og sundhedslinie (Fra januar 1991) og en socialpædagogisk linie.

Socialpædagogisk linie afsluttes ikke med nogen egentlig eksamen og er ikke en formelt statsanerkendt uddannelse. Men uddannelsen er omfattet af SL's overenskomst med de kommunale og amtskommunale arbejdsgivere; den giver således mulighed for ansættelse inden for overenskomstområdet.

Et uddannelsesforløb sammensættes af højskolekurser og 4 praktikperioder af 6 måneders varighed til et samlet hele af i alt 4 år og 2 måneders varighed. Der veksles mellem teoretisk undervisning og praktikforløb. På socialpædagoglinien er der to 6 måneders perioder med børnepraktik og to 6 måneders perioder voksenpraktik. Eleverne modtager elevløn i praktikopholdene.

2.3.2 Rudolf Steiner børnehavepædagog-uddannelsen

Uddannelsen til børnehavepædagog på Rudolf Steiner Børnehave Seminariet i København er fortrinsvis baseret på de pædagogiske, psykologiske og sociale impulser, som er givet af Rudolf Steiner. Uddannelsen er treårig og er struktureret med 18 ugers praktik på 1. år, 16 uger på 2. år og 24 uger på 3. år.

Uddannelsen er støtteberettiget til SU, men er ikke en formelt statsanerkendt uddannelse. Uddannelsen giver alene mulighed for ansættelse i Rudolf Steiner institutioner. Den er ikke omfattet af en overenskomst med de kommunale arbejdsgivere og giver ikke mulighed for ansættelse inden for overenskomstområdet eller i folkeskolen.

2.3.3 Uddannelse til klubmedarbejder

Uddannelsen til klubmedarbejder fås i Ungdomsringens Landsklubuddannelse og på Dansk Ungdomsklubseminarium, som er selvejende institutioner og drives med tilskud fra Socialstyrelsen og kommunerne. Uddannelsen retter sig mod medarbejdere i det sociokulturelle arbejde med børn og unge i aldersgruppen 10-25 år i disses fritid.

Med udgangspunkt i medarbejderens praktiske klubarbejde og

alsidige livs- og erhvervserfaring formidler klubuddannelsen grundviden fra de pædagogiske, psykologiske, sociologiske og kulturelle fag, således at medarbejderen dermed får baggrund og redskaber til at anvende og udvikle pædagogiske metoder.

Klubuddannelsen består af tre dele af hver 208 timers varighed, i alt 624 timer. Dertil kommer et weekend-arrangement og praktisk klubarbejde omfattende 600 timer. I forbindelse med faget praktisk pædagogik får de studerende en individuel opgave, der tager udgangspunkt i egen pædagogisk praksis. På 3. del indgår de studerende i et projektarbejde.

3. Placering i uddannelsesfeltet

Børnehave- og fritidspædagoguddannelserne og socialpædagoguddannelsen hører som en række andre uddannelser inden for det pædagogiske, det sociale og det sundhedsmæssige område til de mellemlange videregående uddannelser.

Seminariernes lærere har ikke forskningsforpligtelse. Lærerne har dog pligt til at meddele forskningsbaseret undervisning. De studerende kan især i forbindelse med opgaver i deres speciale under vejledning udføre forskningspræget arbejde, men der er ikke tale om en egentlig videnskabelig skoling.

Videreuddannelse af børnehave- og fritidspædagoger finder primært sted på Danmarks Lærerhøjskole, og videreuddannelse af socialpædagoger finder primært sted på Socialpædagogisk Højskole.

Desuden er der mere specifikke kompetencer at opnå med specialpædagogisk læreruddannelse, konsulentuddannelse og kandidatuddannelser.

4. Uddannelserne i internationalt perspektiv

Børnehavepædagoguddannelsen er stort set identisk med de nordiske og vestlige førskolelæreruddannelser med en klar »førskolepædagogisk« tradition, som ligger tæt på folkeskoletraditionen.

Det er derimod vanskeligt at foretage en sammenligning mellem fritids- og socialpædagoguddannelserne og modsvarende uddannelser i andre lande. Forskellene kan naturligvis føres tilbage til samfundsmæssige forskelle og deraf følgende forskelle i traditioner, kulturer, ideer og måder at løse sociale, pædagogiske og undervisningsopgaver på.

Selv hos vore nærmeste naboer, de nordiske lande, der alle har velfærdsstatsmodellen til fælles, har man udviklet uddannelser, der ikke umiddelbart kan sammenlignes med de danske. Eksempelvis eksisterer der ingen fritidspædagoguddannelse (men et folkehøjskolekursus) i Norge eller socialpædagogisk uddannelse i Sverige, ligesom der f.eks. i Norge uddannes såvel vernepleiere (åndssvageforsorgen) og barnevernspedagoger (børne- og ungdomsforsorgen).

Endnu vanskeligere bliver det, jo længere vi bevæger os væk fra Danmark.

Hvis der blot tilnærmelsesvis skal skitseres et generelt billede, kan man anføre, at der til fritidsområdet »youth leader« o.l. til frivilligt, delvis betalt arbejde i foreninger, kirkeligt og idrætspræget børne- og ungdomsarbejde findes en række »specialopdrager« uddannelser (éducateur specialise), der tager udgangspunkt i en segregationspolitik, hvor f.eks. handicappede fortsat anbringes på institutionsøer, og hvor »apparatfej lstraditionen« har været fremherskende. Denne grove skitse holder naturligvis ikke for en nærmere prøvelser, idet der overalt i Europa er udviklinger i gang på området.

Derimod er det væsentligt at hæfte sig ved, at internationalisering især i Europa i de seneste 10 år har ført til interesse for gensidige anerkendelser af eksaminer og dermed ansættelser i de offentlige systemer for personer med udenlandske uddannelser inden for de aftalende lande.

Nordisk Råds vedtagelse af et fælles nordisk arbejdsmarked i 1954 blev i 1978 fulgt op af en aftale om gensidig anerkendelse af nordiske pædagoguddannelser.

Nordisk Råds vedtagelse i 1970 om koordineret førskoleforskning og videreuddannelse af førskolelærere har også fulgt dette op.

UNESCO-konventionen af 21. december 1979 om anerkendelse af studier, diplomer og grader inden for de videregående uddannelser i de stater, der tilhører Europa-regionen, er ratificeret af Danmark i 1982.

EF's generelle direktiv af 28. december 1988 omhandler gensidig anerkendelse af eksamensbeviser for erhvervskompetencegivende videregående udannelser af mindst 3 års varighed. Der er dog visse begrænsninger for fri ret til ansættelse i medlemslandene, idet der kan kræves aflæggelse af en *egnethedsprøve* eller *prøvetid,* hvis den udenlandske uddannelse afviger med et år eller mere i uddannelseslængde fra den danske. Tilsvarende forhold gør sig gældende for danskuddannede pædagoger i udlandet. Direktivet er endnu ikke implementeret, men udvalget forventer, at pædagoguddannelsen bliver omfattet af direktivet.

Fag og timetal i de nuværende pædagoguddannelser

Børnehavepædagoger/ fritidspædagoger		Timetal		Socialpædagoger
Pædagogik/psykologi				
Psykologi inkl. studiemetodik	205	589	636	175 Psykologi
Almen pædagogik	122			200 Pædagogik
Praktisk pædagogik inkl. 40 timers teoriindkald	172			225 Socialpædagogik 36 Teoriindkald
Specialpædagogik	90			
Socialfag/sundhedsfag				
Talelære/logopædi		40		–
Sociale fag	112	191	450	250 Socialfag
Socialmedicin inkl. førstehjælp	79			200 Sundhedsfag
Kultur/aktivitetsfag				
Musik	132	904	675	500 Aktivitetsfag
Bevægelsesfag	112			
Værkstedsarbejde	263			
Drama	91			
Studieuger i de skabende fag	60			
Naturfag	102			175 Kulturfag
Dansk	144			
Stemmeundersøgelse	1			
Svømning *kun for fritidspæd.*	32			
Tilvalg/fællestimer				
Tilvalg	130			125 Tilvalg
Fællestimer	80			40 Fællestimer
Speciale				
Speciale *pr. klasse*	264			210 Speciale *pr. klasse*
Studievejledning				
Studievejl. *pr. klasse*	360			280 Studievejl. *pr. klasse*

Bilag 7

Fortegnelse over børnehave-/fritidspædagog-/ socialpædagogseminarier fordelt på amtskomuner

Københavns og Frederiksberg Kommuner
Frøbelseminariet (børnehave- og fritidspædagogseminarium)
Københavns Børnehaveseminarium
Seminariet for Fritidspædagoger
Københavns socialpædagogiske Seminarium

Københavns Amt
Albertslund Børnehaveseminarium
Seminariet på Amager (børnehaveseminarium)
Ballerup-Seminariet (fritidspædagogseminarium)
Bagsværd socialpædagogiske Seminarium
Gentofte socialpædagogiske Seminarium
Skovtofte socialpædagogiske Seminarium

Frederiksborg Amt
Pædagogseminariet i Hillerød (børnehaveseminarium)
Jægerspris socialpædagogiske Seminarium

Roskilde Amt
Børnehaveseminariet Fröbel-Højskolen

Vestsjællands Amt
Slagelse Børnehave- og Fritidspædagogseminarium
Hindholm socialpædagogiske Seminarium

Storstrøms Amt
Nykøbing F. Børnehave- og Fritidspædagogseminarium

Fyns Amt
Odense Børnehave- og Fritidspædagogseminarium
Odense socialpædagogiske Seminarium

Sønderjyllands Amt
Aabenraa Børnehave- og Fritidspædagogseminarium
Haderslev Statsseminarium, Socialpædagogisk Afdeling

Ribe Amt
Seminariet i Esbjerg (børnehave- og fritidspædagogseminarium samt socialpædagogisk seminarium)

Vejle Amt
Kolding Børnehaveseminarium
Jelling Statsseminarium, Socialpædagogisk Afdeling
Gedved Statsseminarium (socialpædagogisk seminarium)

Ringkøbing Amt
Holstebro Børnehaveseminarium
Ikast-Seminariet, fritidspædagoglinien og socialpædagoglinien

Viborg Amt
Viborg-Seminariet for Børnehave- og Fritidspædagoger

Aarhus Amt
Jydsk Børnehave-Seminarium
Jydsk Fritidspædagogseminarium
Århus socialpædagogiske Seminarium

Nordjyllands Amt
Hjørring Seminarium (børnehave- og fritidspædagoglinien)
Aalborg Børnehave- og Fritidspædagogseminarium
Ranum Statsseminarium, socialpædagoguddannelse
Aalborg socialpædagogiske Seminarium

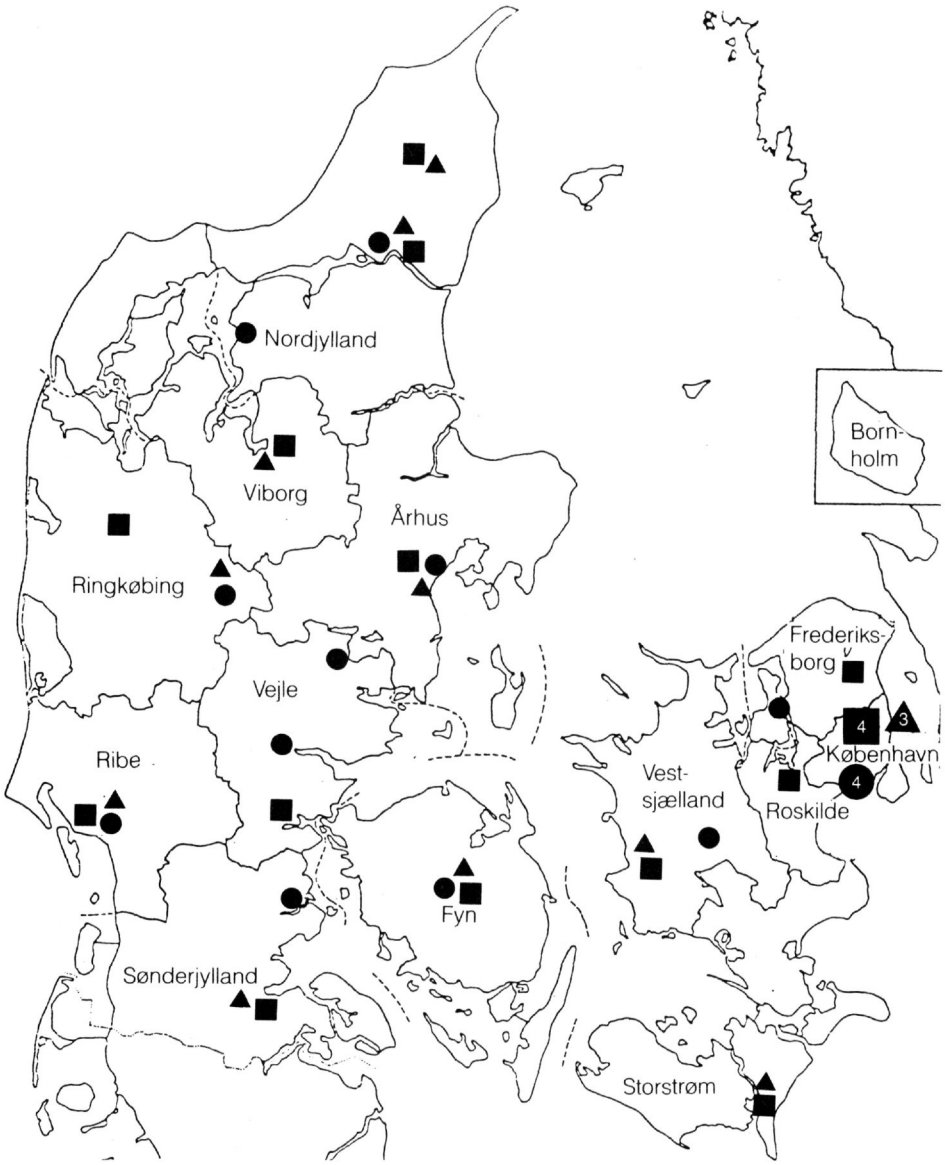

Fra undervisningsåret 1990/91 er antallet af seminarier med børnehave- og fritidspædagoguddannelser 21. Seminarier med den socialpædagogiske uddannelse er 15. Det totale antal seminarier er dog kun 34, idet Ikast-seminariet har både fritidspædagog- og socialpædagoguddannelsen og Seminariet i Esbjerg har alle tre uddannelser.

Børnehavepædagog ■

Fritidspædagog ▲

Socialpædagog ●

Bilag til kapitel 9 om økonomiske forudsætninger og konsekvenser.

I. Studentertalsudviklingen

Dimensioneringen af nytilgangen til uddannelserne skal tilstræbe, at der er balance imellem udbudet og efterspørgslen efter færdiguddannede pædagoger, således at man undgår arbejdsløshed eller mangel på færdiguddannede. For at undgå, at praktikken under uddannelserne danner flaskehalse i uddannelsessystemet, må amter og kommuner pålægges en forpligtelse til mindst at udbyde et antal praktikpladser svarende til dimensioneringen.

Dimensioneringen bør som hidtil bygge på mere langsigtede vurderinger af behovet for pædagoger. I forbindelse med fastsættelse af optagelsestallene for de videregående uddannelser har Undervisningsministeriet hidtil vurderet, at en samlet optagelse af ca. 123 hold, svarende til en nytilgang (eksklusiv »omgængere«) på ca. 2.950 studerende pr. år, vil være tilstrækkelig til at dække det langsigtede behov for pædagoger. Studenterbestand omregnet til årselever i årene 1988 - 90 (inklusive omgængere, eksklusive frafald) fremgår af tabel A.

Tabel A. **Årselever 1988-1990**

År	Tilgang 1/8[1] Antal stud.	1988	1989	1990
1985	3.154	1.223	–	–
1986	2.970	2.546	1.214	–
1987	2.962	2.816	2.539	1.218
1988	3.453	1.439	3.318	3.006
1989	3.115	–	1.298	2.975
1990	3.188	–	–	1.329
	I alt	8.024	8.369	8.528

1) Inkl. omgængere (skønnet for 1990).

Ved en årselev forstås en studerende, der er under uddannelse et fuldt uddannelsesår. En studerende, som har gennemført den nuværende uddannelse tæller således 35 måneder svarende til 2.917 årselever.

Den nye uddannelse er struktureret med optagelse af studerende to gange årligt med et halvt års mellemrum. Herved vil der på samme tidspunkt blive udbudt praktikanter til såvel første som til anden lønnede praktikperiode.

Grafisk kan uddannelsesstrukturen fremstilles således:

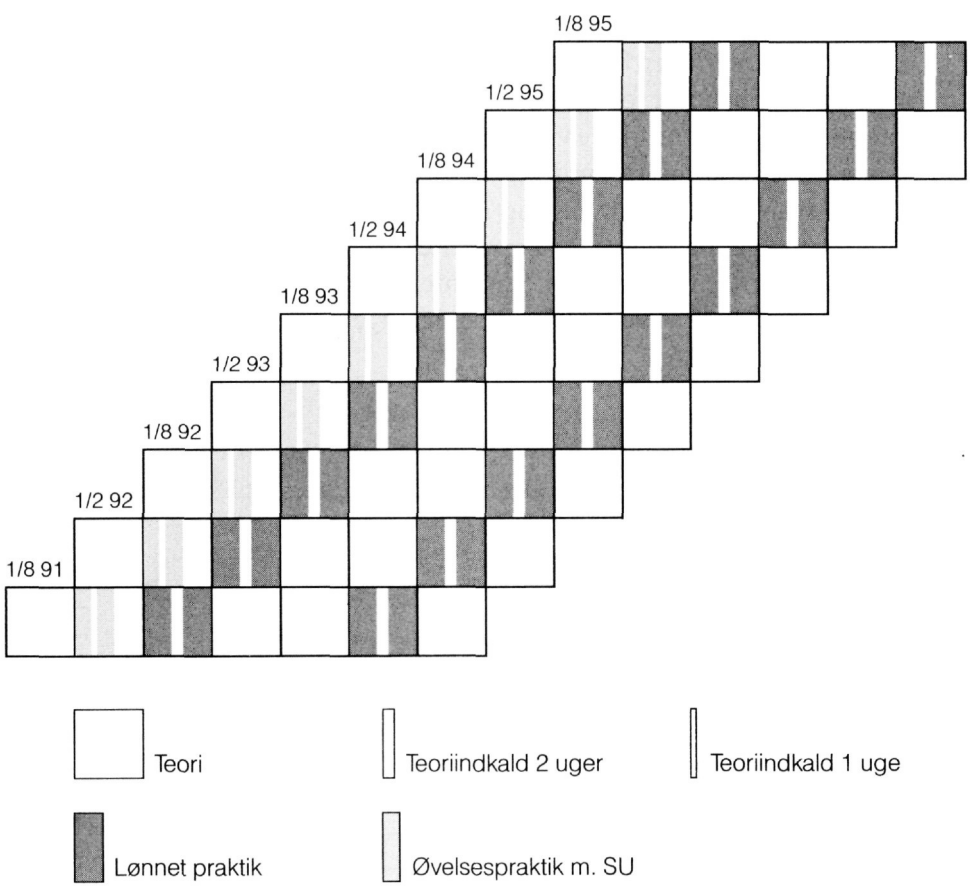

Undervisningsåret går fra 1. august **til** 31. juli. Undervisningen er hidtil normalt blevet placeret inden for perioden 15. august eller 1. september til 30. juni med 40 undervisningsuger og dermed 12 undervisningsfrie uger i hvert undervisningsår. Udvalget foreslår, at en del af de undervisningsfrie uger anvendes til undervisningstid. Under henvisning til den foreslåede intensiverede undervisning foreslår udvalget, at antallet af teoriundervisningsuger udgør 100 teoriuger (inklusive teoriindkald). 100 teoriundervisningsuger ÷ 4 ugers teoriindkald med løn +11 ugers øvelsespraktik =107 uger udgør den SU-tid, som der undervises i. (19 SU-uger er undervisningsfrie.) Med 45 ugers normeret årlig undervisning udgør den afledte SU-tid således 2,4 år eller 28,5 måneder. Som en af meget få uddannelser opnås med en norm på 45 ugers årlig undervisning herved næsten 100% udnyttelse af den normerede SU-tiden.

Ud fra de faktiske bestandtal kan beregnes en gennemsnitlig overgangsprocent fra 1. til 2. uddannelsesår på 89,21% og fra 1. til 3. uddannelsesår på 81,98%. Det forudsættes, at 2% falder fra i 1. halvår af uddannelsen. Med disse forudsætninger vil 1 studerende gennemsnitlig »tælle« følgende antal årselever pr. halvår:

0,5000 - 0,4900 - *0,4460* - 0,4460 - *0,4099* - 0,4099 - 0,3416

eller i alt 3,0434 årselever. Med et optag på 3.100 studerende giver dette en ligevægtsbestand på 3.100 x 3,0434 = 9.434 åreelever. Med de angivne overgangsprocenter og frekvenser og et optag på 1.550 studerende pr. 1/2 og 1/8 kan beregnes følgende prognose over antal årselever i overgangsperioden frem til en ligevægtssituation (tabel B).

Det fremgår af tabel B nedenfor, at et årligt optag på 3.100 studerende medføre en ligevægtsbestand i 1994/95 på 9.432 årselever svarende til en forøgelse af det nuværende antal årselever (1990) med 904 årselever, bl.a. som følge af forlængelse af uddannelsen med 6 måneder. Den nuværende bestand er dog påvirket af, at 3. årgang er ca. 250 studerende større end normalt på grund af ekstraordinært stort optag i efteråret 1988.

Årseleverne kan for den enkelte årgang deles op i årselever i henholdsvis praktik- og teoriperioder (inklusive teoriindkald) ud fra den andel, perioderne udgør af året. Hvis 1 praktikårselev for de oprindelige uddannelser defineres som 42 praktikuger (svarende til, at de 3 praktikperioder i den nuværende SP-uddannelse inklusive

Tabel B: **Prognose over årselever 1/8-31/7 i årene 1991-95**

1990/91		1991/92		1992/93		1993/94		1994/95	
Årgang	1/8 31/7	1/8 31/1	1/2 31/7	1/8 31/1	1/2 31/7	1/8 31/1	1/2 31/7	1/8 31/1	1/2 31/7
1.8.1988	2598								
1.8.1989	2780	1279	1065						
1.8.1990	3188	1422	1422	1307	1089				
1.8.1991		775	760	**691**	691	635	**635**	529	
1.2.1992			775	760	**691**	691	635	**635**	529
1.8.1992				775	760	**691**	691	635	**635**
1.2.1993					775	760	**691**	691	635
1.8.1993						775	760	**691**	691
1.2.1994							775	760	**691**
1.8.1994								775	760
1.2.1995									775
I alt	8566	3476	4022	3533	4006	3552	4187	4716	4716
Årligt	8566	7498		7539		7739		9432	
SU:	8566	7498		6157		5722		6780	
Lønnet[1]:	–	–		1382		2017		2652	
Teori:	6134	5810		5007		5134		6241	
Praktik[2]:	2432	1688		2467		2605		3191	

1) Omfatter de fremhævede tal. 2) Øvelsespraktiktiden = 11/45 praktikårselever. Teoriindkald i den lønnede praktiktid = 4/52 teoriårselev. Undervisningsfrie perioder indgår som teoritid bortset fra 5 ugers ferie i den lønnede praktiktid.

Tabel C: **Praktik-, teori- og årselever 1990**

	Praktik-årselever		Teori-årselever		Årselever i alt
	Antal	%	Antal	%	
Socialpædagoger	1265	34,7	2377	65,3	3642
Børnehave-/fritidspædagoger	1275	26,1	3611	73,9	4886
I alt	2540	29,8	5988	70,2	8528

Tabel D: **Den samlede uddannelsestid for de oprindelige uddannelser fordeler sig imellem teori, praktik og undervisningsfri tid i følgende forhold:**

	Praktikuger		Teoriuger1)		UV-frie	
	Antal	%	Antal	%	I alt	uger
Socialpædagoger	40,8	34,0	79,2	66,0	120,0	32,0
Børnehave-/fritidspæd.	30,0	25,2	89,0	74,8	119,0	33,0

1) Inklusive teoriindkald i praktiktiden. For SP 1,2 uger, for BF 2 uger.

undervisningsfrie uger udgør 1 års undervisning og dermed svarer til 1 årselev), fås på grundlag af de faktiske bestandtal pr. 1.10.1989 og et optag af 3.088 studerende pr. 1/8 1990 en årselevfordeling pr. 31/12 1990 som vist i tabel C.

Omkostningsberegningerne påvirkes væsentligt af, i hvilket forhold omkostningerne i de undervisningsfrie perioder fordeles på henholdsvis praktiktid og teoritid.

I SP-uddannelsen er undervisningen tilrettelagt således, at der normalt kun er 2 årgange »hjemme« på seminarierne og 1 årgang »ude« i praktik. 1 praktikårselev defineres derfor som 42 praktikuger, hvorved samtlige 10 resterende undervisningsfrie uger henregnes til praktiktiden. For BF-uddannelsen udgør praktiktiden 30 uger (eksklusive teoriindkald). Idet der også for denne uddannelse regnes med 10 undervisningsfrie uger, fordeles disse i forholdet 12:30 på teoritid og praktiktid. I den nye fælles uddannelse udgør praktiktiden 48 ugers lønnet praktik inklusive 5 ugers ferie plus 11 ugers øvelsespraktik, begge eksklusive teoriindkald. Idet der regnes med 7 undervisningsfrie uger i øvelsespraktikåret, fordeles disse i forholdet 34:11 på teoritid (ca. 3/4) og praktiktid (ca. 1/4). De undervisningsfrie uger kan herefter fordeles på teori og praktik. Fordelingen i tabel D bliver herefter:

Tabel E: **Undervisningsfrie uger fordelt på teori og praktik**

	Praktikuger		Teoriuger		I alt
	Antal	%	Antal	%	
Socialpædagoger	50,8	33,4	101,2	66,6	152
Børnehave-/fritidspæd.	37,1	24,4	114,9	75,6	152
Gennemsnit	44,0	28,9	108,0	71,1	152
Ny pædagoguddannelse	60,7	34,1	117,3	65,9	178

De elevtalsmæssige konsekvenser af den nye uddannelse fremgår af tabel F.

Tabel F: **Årselever 1990 og ligevægt**

Gamle uddannelser	Ny uddannelse			
	Årselever 1990		Årselever i ligevægt[1)]	
	Antal	%[1)]	Antal	%[3)]
Årselever i alt	8528	100,0	9432	100,0
Heraf: praktik	2540	29,8	3217	34,1
teori	5988	70,2	6215	65,9

Se tabel C. 2) Se tabel B. 3) Se tabel E.

Med en tilgang på 1.550 elever to gange årligt vil de elevtalsmæssige konsekvenser af reformen blive:

- en forventet afgang på ca. 1.270 kandidater to gange årligt,
- en stigning i antal årselever på 904, heraf 227 teoriårselever og 677 praktikårselever,
- i overgangsperioden er antallet af teoriårselever væsentlig lavere,
- i overgangsperioden er kandidatproduktionen i alt ca. 1.270 kandidater lavere end normalt.

II. Samlede skønnede uddannelsesudgifter for de nuværende pædagoguddannelser fordelt på udgiftsarter 1990.

Tabel G

	Social-pædagog	Børne-/fritids-pædagog	I alt
		– mill.kr. –	
Fællesudgifter (drift + løn)	49,4	86,4	135,8
Lærerløn (ekskl. adm)	45,2	71,2	116,4
Seminariedriftsudgifter i alt	94,6	157,6	252,2
Praktikudgifter	35,3	53,1	88,4
I alt	129,9	210,7	340,6
SU	105,1	147,0	252,1
I alt	235,0	357,7	592,7
Praktikudgifter:			
Praktikvederlag	16,5	26,0	42,5
Konferencetimer m.v.	8,8	9,4	18,2
Praktikledelse og tilsyn	7,4	14,4	21,8
Rejsegodtgørelse i forbindelse med praktiktilsyn	0,9	0,8	1,7
Undervisning af praktiklærere	0,3	0,2	0,5
Vikar- og befordringsudgifter i forbindelse med praktikkurser	1,1	1,7	2,8
Rejsegodtgørelse i forbindelse med teoriindkald	0,3	0,6	0,9
I alt	35,3	53,1	88,4

Seminariedriftsudgifterne (teoriudgifter) omfatter lønudgifter og øvrige driftsudgifter. Lønudgifter omfatter udgifter til undervisnings- og teknisk-administrativt personale. Praktikudgifterne omfatter betaling for undervisning (konferencetimer), oplæring og vejledning m.v. af praktikanterne på praktikinstitutionerne. Specielt fremhæves, at huslejeudgifter er relativt lave.

Bilag 9

Indkomne henvendelser

Uddannelsesrådet vedr. Børnehave- og Fritidspædagogseminarierne

Landsforeningen af Bestyrelser for Børnehave- og Fritidspædagogseminarier

Landsforeningen af Bestyrelser for de Socialpædagogiske Seminarier

Rektorforsamlingen for Børnehave- og Fritidspædagogseminarier

Rektorforsamlingen for de Socialpædagogiske Seminarier

Seminarielærerforeningen

Danmarks Lærerforening

Pædagogisk Medhjælper Forbund

Børnesagens Fællesråd

Daginstitutionernes Landsorganisation

Menighedernes Daginstitutioner

Pædagogstuderendes Landsråd

Socialpædagogstuderendes Landsorganisation

Hindholm Socialpædagogiske Seminarium

Kolding Børnehaveseminarium

Nykøbing F. Børnehave- og Fritidspædagogseminarium

Odense Børnehave- og Fritidspædagogseminarium, Fællesudvalget

Viborg-Seminariet for Børnehave- og Fritidspædagoger

Aalborg Børnehave- og Fritidspædagogseminarium

Praktikudvalget ved Holstebro Børnehaveseminarium

Socialpædagogisk Forum, Bagsværd Socialpædagogisk Seminarium

Tom Poulsen

Karsten Tuft og Hannibal Knudsen

Karin Vilien